

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra občanské výchovy a filozofie

Diplomová práce

**MÝTY O DOMÁCÍM NÁSILÍ VE SVĚTLE
SKUTEČNOSTI**

Lucie Hanáková

Vedoucí práce: **PhDr. Zuzana Kubišová**

Praha 2011

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použité literatury.

V Praze dne 1. 4. 2011

Lucie Hanáková

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Zuzaně Kubišové za odbornou pomoc a asistenci při vypracování mé diplomové práce.

ABSTRAKT

Diplomová práce na téma „Mýty o domácím násilí ve světle skutečnosti“ se zabývá nesprávnými a mylnými představami, které jsou s daným fenoménem spojovány. V první části jsou vymezeny základní pojmy, definice, znaky, druhy a formy domácího násilí. Následující část se věnuje jednotlivým skupinám mýtů o domácím násilí. První skupina se zaměřuje na mýty popírající existenci samotného problému, kde je probírán mýtus o domácím násilí jakožto soukromé záležitosti a mýtus označující domácí násilí jako běžnou potyčku mezi partnery. Druhá skupina se zabývá mýty spojenými se socioekonomickým statusem rodin, ve kterých k domácímu násilí dochází. Třetí skupina mýtů je zaměřena na ženy a na mýty o tom, že jsou to právě ženy, kdo je příčinou násilí, kterého se na nich jejich partneři dopouštějí, a zabývá se rovněž dopady, které páchané násilí na ženách zanechává. Poslední skupina mýtů se soustředí na muže jakožto pachatele domácího násilí a na představy o rizikových faktorech, které mohou vést k jejich násilnému chování. Práce vychází z již existujících publikací, statistik a výzkumů, jak v české, tak i zahraniční literatuře.

ABSTRACT

The diploma thesis on the topic of “Myths about Domestic Violence in Comparison with Reality” deals with incorrect and false notions which are connected with the given phenomenon. In the first part fundamental concepts, definitions, signs, types and forms are explained. The following part considers particular groups of myths about domestic violence. The first group focuses on myths denying the existence of the problem itself, where a myth about domestic violence as a private issue and a myth classifying domestic violence as a common struggle between partners are discussed. The second group deals with myths connected with the socioeconomic status of a family in which domestic violence takes place. The third group focuses on women and myths that it is women who are the causes of violence that their partners commit on them. It also deals with the effects which violence leaves on women. The last group of myths concentrates on men as batterers in domestic violence and perception of risk factors which can lead to their violent behaviour. The thesis relates to already existing publications, statistics and researches, in Czech as well as foreign literature.

OBSAH

ÚVOD	7
1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	10
1.1 Vymezení pojmu domácí násilí	12
1.2 Klíčové znaky domácího násilí.....	14
1.3 Druhy a formy domácího násilí	16
1.4 Měření násilí v rodině.....	20
2 MÝTY O DOMÁCÍM NÁSILÍ	23
2.1 Základní rozdělení mýtů o domácím násilí	24
3 MÝTY POPÍRAJÍCÍ EXISTENCI PROBLÉMU.....	25
3.1 Domácí násilí je soukromá věc.....	25
3.1.1 Rodina jako dějiště konfliktů	25
3.1.2 Kategorie veřejného a soukromého	27
3.1.3 Domácí násilí – záležitost legislativní.....	29
3.2 To není násilí, ti dva se jen hádají	36
3.2.1 Postoje k násilí mezi partnery	36
3.2.2 Domácí násilí nejsou jen běžné hádky	39
3.2.3 Prevalence domácího násilí	40
4 MÝTY SPOJENÉ SE SOCIOEKONOMICKÝM STATUSEM RODINY	45
4. 1 Sociologické reprezentativní výzkumy STEM 2001 a 2006	45
4.2 K domácímu násilí nedochází jen v nižších společenských vrstvách	46
5 MÝTY PŘIPISUJÍCÍ VINU ZA PÁCHANÉ NÁSILÍ ŽENÁM.....	55
5.1 Ženy provokují násilí nebo si ho nějakým způsobem zaslouží	55
5.1.1 Ženy nejsou příčinou partnerova násilí	56
5.1.2 Násilí jako způsob manipulace a přesvědčení ženy o její vině	57

5.2 Ženy asi chtějí být týrané, jinak by přece násilníka opustily.....	62
5.2.1 Mýtus o typické oběti.....	62
5.2.2 Cyklus násilí.....	64
5.2.3 Důsledky domácího násilí.....	68
5.2.4 Další důvody vedoucí ženu k vytrvání v násilném vztahu.....	75
6 MÝTY SOUVISEJÍCÍ S OSOBOU NÁSILNÍKA.....	85
6.1 Muži týrají ženy, protože sami v dětství zažili násilí.....	85
6. 1. 1 Teorie sociálního učení.....	86
6.2 Základní příčinou mužského násilí je alkoholismus.....	88
6.3 Domácí násilí jako genderové násilí.....	90
6.4 Další rizikové faktory u násilného partnera.....	93
ZÁVĚR.....	96
POUŽITÁ LITERATURA.....	100
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	103

ÚVOD

„Měla jsem z manželství hrůzu. Pochopila jsem, stejně jako dříve nebo později asi pochopí mnoho žen, že jediný člověk, který vám v životě dokáže ublížit, je manžel. Nikdo jiný vám není natolik blízký. Na nikom jiném není žena v každodenním společenství, v lásce a ve všem, z čeho se skládá manželství, tak závislá. Už nikdy, rozhodla jsem se, se nikomu nevydám na milost a nemilost.“

Agatha Christie

Problematika domácího násilí je nepochybně poměrně citlivé téma vzhledem k povaze vztahů, ve kterých se odehrává a o jejichž narušení bývá těžké hovořit. Lidé, a nejen ti v České republice, mají často tendence problém domácího násilí bagatelizovat a vytvářet si vlastní zdůvodnění a závěry na danou tematiku. Ovšem takovéto jednání vede k vytváření nesprávných postojů a pověr, což velmi znesnadňuje rozpoznání a uznání tohoto problému jako závažného sociálního jevu, nemluvě o situaci žen, které se s tímto problémem potýkají, a vlastním řešením problému samotného. Proto jakákoliv snaha o řešení a otevření problému by se měla zaměřovat na zvýšení povědomí společnosti o tomto jevu a odbourání mýtů či stereotypů s ním souvisejících. A právě tato snaha je předmětem mé práce.

Mým hlavním cílem je upozornit na nejčastější mýty spojené s problematikou domácího násilí. Poukázat na častost a opakovanost jejich výskytu, stejně tak jako na jejich nepravdivost a nepotvrzenost. Postupně se budu zabývat jednotlivými skupinami mýtů, které vždy spojují podobné znaky.

V první části mé práce vymezím terminologickou základnu pro danou problematiku, stejně tak i formy a druhy výskytu domácího násilí. Zmíním zde také možnosti měření násilí v rodině, společně s útrapami a komplikacemi, které je provázejí.

Po rozdělení mýtů do jednotlivých skupin se budu zabývat první z oblastí, která je podle mého názoru velmi důležitá pro pochopení a uvědomění si problematiky domácího násilí a obtíží, jež jsou s ní spojeny. Touto oblastí jsou mýty popírající samotnou existenci domácího násilí. V této kapitole se zaměřím na dva velmi běžné, a dalo by se říci i typické mýty související s problematikou domácího násilí,

a to: „Domácí násilí je soukromá věc, do které by se neměl stát, ani cizí lidé plést“ a „To není násilí, ti dva se jen hádají“. Dalo by se namítnout, že první zmiňovaný, úplně tak do této kategorie nezapadá, neboť nepopírá samotnou existenci problému domácího násilí, pouze jej vyčleňuje mimo oblast veřejného zájmu a zásahu z „venku“. Nicméně, právě v tomto vyčlenění spatřuji zásadní problém, a svým způsobem i popření daného problému. Jelikož, pokud jsme si vědomi, že tento problém existuje, není jeho „odklizení“ a snaha o ignoraci právě určitým zamítnutím takového problému? A pokud ne, proč bychom se tedy o tento problém neměli zajímat a neučinit z něj „věc veřejnou“? Jedním z důvodů může být určitá snaha o odlišení soukromého a veřejného prostoru, jejíž problematiku se pokusím stručně shrnout v jedné z podkapitol. Stejně tak jako začleňuji i přehled právní problematiky a řešení problému domácího násilí z hlediska legislativy, jež podle mého názoru dokazují, že problém je natolik vážný, že je jím nutno se zabývat i na poli zákonů a nařízení. Druhý uváděný mýtus souvisí s naprostým popíráním či zlehčováním problému této problematiky, kde pomocí odborných statistik a studií, nejen českých, ale i zahraničních, chci dokázat, že domácí násilí je reálným a vážným problémem, nikoliv jen obyčejnou potyčkou mezi partnery.

Druhá oblast mýtů se zaměřuje na rodiny, v nichž k domácímu násilí dochází, přičemž i dnes převládá názor, že k tomuto druhu násilí dochází pouze v chudých či nevzdělaných rodinách, popřípadě jen v problémových rodinách. V této části budu čerpat zejména z reprezentativních výzkumů prováděných v České republice agenturou STEM a také výzkumem realizovaným Sociologickým ústavem Akademie věd a Filozofickou fakultou UK v rámci Mezinárodního výzkumu násilí na ženách z roku 2003.

Třetí skupinu tvoří přesvědčení o tom, že ženy jsou příčinou partnerova násilí, že si za násilí mohou samy, provokují, nebo se jim násilí líbí a proto s partnerem zůstávají. Zde se pokusím představit způsoby, kterými agresori manipulují své ženy a poukázat na důvody, díky nimž ženy v násilných vztazích setrvávají.

Poslední skupina mýtů je zaměřena na muže jakožto pachatele domácího násilí, kde představím některé teorie odůvodňující jejich násilné chování společně s rizikovými faktory, které mohou být u násilných mužů pozorovány.

Ve své práci vycházím z informací jak z českých, tak i ze zahraničních publikací, statistik a výzkumů. V České republice je jedním z nejzkušenějších a nejobornějších sdružení zabývajících se touto problematikou, občanské sdružení ROSA, jehož sociologické studie, sondy, ale i knižní publikace byly velmi užitečnými zdroji pro vypracování mé práce. Za všechny mohu jmenovat publikaci autorek Marvánové-Vargové, Pokorné a Toufarové *Partnerské násilí*.

Fenomén domácího násilí je nesmírně složitý a rozsáhlý problém, který nelze vyřešit jednostranným a rychlým řešením. Navíc v České republice se tento problém začal dostávat do povědomí laické i odborné veřejnosti až po roce 1989, což znamená, že jsme teprve na počátku cesty k úspěšnému pochopení a zavádění účinných opatření, stejně tak jako i k osvětě široké veřejnosti. Účelem mé práce je „osvětlit“ alespoň tu část problematiky domácího násilí spojenou s mytologizací celého problému, a tím poskytnout krátký úvod do oblasti nesprávného chápání problému.

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ

„Domácí násilí zastupuje významný sociální fenomén formy násilí rozšířený po celém světě, který má dalekosáhlé důsledky jak pro život a psychické i fyzické zdraví žen a jejich dětí, tak i pro fungování společnosti celkově.“¹

V rámci historického konceptu není fenomén domácího násilí žádným novým objevem, ba naopak existoval v rámci partnerských vztahů již po staletí. Nicméně býval považován za něco normálního, lze říci i přirozeného. Tento postoj se odvíjel zejména ze společensko-kulturních hodnot jednotlivých společností a také z nerovného postavení ženy a muže v nich.

Muž byl a i dnes je často vnímán jakožto přirozená „hlava rodiny“, jenž má právo rozhodovat a jemuž by se žena měla podřídit. Toto patriarchální uspořádání společnosti muže v podstatě opravňovalo k jakémukoliv zacházení se svou ženou, v případě, že nespĺňuje jeho požadavky a tudíž jej neposlouchá. Následující příklad-případ podle Archivu metropolitní kapituly u sv. Víta (kodex VI/11) může být považován za poněkud extrémní, nicméně demonstruje řešení výrazného partnerského konfliktu v dané době:

„V roce 1482 žádala o rozvod před soudem pražského administrátora Dorota z Miličina, která žalovala svého muže kramáře Vacka pro ublížení na těle, způsobené ranou sekyry do hlavy a žádala také rozvod. Muž doznal, že ženu uhodil sekyrou do hlavy a také ji asi třikrát bil, přičemž jednou proto, že mu nadávala. Prohlásil však, že nežádá rozvod, s ženou chce nadále být věrně a právně. Církevní soud rozhodl pro zachování manželství, sice připomněl, že muž nemá bít ženu železnými nástroji, ale dodává, že ji pro její špatnost může být prutem či holí, důtkami nebo tahat za vlasy.“²

¹ ŘEHOŘ, A., *Domácí násilí jako společenský problém: seminární práce studentů IMS*, Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2004, s. 6.

² GJURIČOVÁ, Š., KOCOURKOVÁ, J., KOUTEK, J., *Podoby násilí v rodině.*, Praha, Vyšehrad, 2000, s. 75.

Jistě bychom mohli najít daleko více podobných případů v historii, což ovšem není předmětem této práce, jež se zaměřuje zejména na současné pojetí a principy práce s tematikou domácího násilí.

Problematika domácího násilí představuje v současné době celospolečenský problém. Zahrnuje velké množství faktorů a jevů, jež jsou vzájemně propojeny, a nelze jim bez hlubšího prozkoumání porozumět.

Násilí mezi partnery bylo společností dlouhou dobu považováno za marginální záležitost, za něco, co se týká pouze určitých jedinců převážně ze sociálně slabých vrstev a osob na okraji společnosti. Pachatelé domácího násilí byli často považováni za osoby s určitou psychickou poruchou anebo s patologickými rysy v chování. Do konce 19. století převládaly názory, aby bylo manželství za každou cenu zachováno a násilí na ženách bylo vnímáno spíše jako norma patřící k manželství.³

O zvýšení zájmu a uznání domácího násilí jakožto celospolečenského problému, týkajícího se všech vrstev společnosti, nikoliv jen psychicky narušených jedinců, se zasloužilo zejména rostoucí ženské hnutí v 70. letech minulého století v USA. Domácí násilí bylo vymezeno jako nový sociální problém a jelikož byly nutné specifické formy pomoci obětem, vznikla i specializovaná centra psycho-sociálního poradenství a azylové domy pro ženy. Zájem o řešení problematiky domácího násilí se poté rozšířil i do Evropy.⁴

V České republice se otázka domácího násilí a jeho důsledků otevřela až po roce 1989, kdy zásluhou především neziskových organizací se tento pojem rozšířil do obecného povědomí. Přestože je v posledních letech problematice domácího násilí věnována značná pozornost a zabývají se ji i výzkumné studie, rozebírající nejrůznější aspekty domácího násilí, doposud v České republice chybí dostatečné množství českých odborných publikací zaměřených na tuto problematiku.⁵

³MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 7.

⁴ Tamtéž, s. 7.

⁵ Tamtéž, s. 7.

1.1 Vymezení pojmu domácí násilí

Samotný pojem „domácí násilí“ je poněkud problematický, neboť neexistuje jednotná definice tohoto sousloví. S menší nadsázkou by se dalo říci, že každý autor či autorka tento termín definuje a uchopuje jinak, a každé pojetí se liší dle zaměření a studie daného autora nebo autorky.

V důsledku velkého množství definic pojmu domácí násilí nejen v české, ale i cizojazyčné literatuře, narážíme na určitou terminologickou rozmanitost a nejednotnost, jež samozřejmě znesnadňuje srovnání různých studií a výzkumů.

Termín „domácí“ se používá k označení faktu, že se násilí odehrává „doma“, tedy na soukromém místě, kde jsou lidé v osobním vztahu nebo vztazích. Nejčastěji k domácímu násilí dochází mezi dospělými partnery, buď manželi, anebo druhy, kteří spolu žijí, ale může se samozřejmě vztahovat i na další rodinné příslušníky.

Pojem domácí násilí bývá nejčastěji odvozován z anglického termínu *Domestic Violence*, jenž se velmi rychle rozšířil a zdomácněl. Nicméně dané sousloví v anglické literatuře většinou odkazuje na partnerské násilí.⁶

Domácí násilí lze obecně rozdělit na partnerské a mezigenerační. Kdy mezigenerační násilí chápeme jakožto násilí směřující od rodičů k dětem či naopak, zatímco partnerské násilí označuje násilí v intimních vztazích, přičemž nehraje roli, zda se jedná o sezdaná či nesezdaná soužití. Přestože se obětí domácího násilí může stát jakýkoliv člen domácnosti, nejčastějšími oběťmi jsou ženy. Jak uvádí nadace ROSA, tvoří ženy až 95% obětí domácího násilí, přičemž pachatelé jsou obvykle jejich současní či bývalí partneři.⁷ Vzhledem k této skutečnosti bývá domácí násilí často chápáno laickou veřejností jako násilí páchané na ženách, což ovšem není správné, neboť oběťmi domácího násilí mohou být také muži, děti či senioři, a násilí se odehrává jak v heterosexuálních, tak i homosexuálních vztazích. Nicméně i

⁶ BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K. et al., *Domácí násilí: Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*, Praha, Acorus, 2009, s. 6.

⁷ ROSA, *Domácí násilí – Co je domácí násilí* [online], [cit. 2011-02-21], dostupné z WWW: <http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/co-je-domaci-nasili/>

Huňková upozorňuje, „že v celosvětovém kontextu je pojem domácí násilí vnímán jako podkategorie pojmu násilí na ženách.“⁸

Americká psychologická asociace (American Psychological Association – APA) za domácí násilí považuje: „činy fyzického týrání, sexuálního zneužívání a špatného psychologického zacházení; chronické situace, ve kterých jedna osoba kontroluje nebo má v úmyslu kontrolovat chování jiné osoby; a zneužívání moci, což může vyústit ve zranění či poškození psychologického, sociálního, ekonomického, sexuálního nebo fyzického blaha členů rodiny.“⁹

Mezi další, dnes velmi často používaná dělení domácího násilí, patří dva rozdílné typy domácího násilí formulované americkou socioložkou Janet Johnson (1995), která rozlišuje tzv. běžné (*common*) partnerské násilí a patriarchální teror. V prvním případě se jedná o excesivní potyčky partnerů, násilí je užíváno muži i ženami, kdy se určitý konflikt vymkne takřikajíc z rukou, následky nejsou příliš vážné, jen málokdy ústí ve fyzická zranění a nedochází k eskalaci násilí. Zatímco patriarchální teror je většinou páchan mužmi na ženách, zahrnuje fyzické i psychické násilí, přičemž dochází ke stupňování frekvence i hrubosti násilí v čase, provázené dalšími formami kontroly moci jako jsou výhrůžky, ekonomická podřízenost či izolace.¹⁰

V širším slova smyslu můžeme za definici domácího násilí považovat definici formulovanou Radou Evropy v roce 1985, již používá i české Ministerstvo vnitra: „Násilné chování v rodině zahrnuje jakýkoliv čin nebo opomenutí spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti.“¹¹

⁸ HUŇKOVÁ Markéta (2004), In BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K. et. al., *Domácí násilí: Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*, Praha, Acorus, 2009, s. 6.

⁹ AMERICAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION, *Violence and the Family*, Washington, DC, American Psychological Association, 1996, s. 3.

¹⁰ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008., s. 9.

¹¹ Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině z 26. 3. 1985 VOŇKOVÁ, J. et al., *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, Praha, proFem, 2008, s. 17.

Pro účely této práce budu vycházet z definice formulované Expertní skupinou Aliance proti domácímu násilí, která zní: „*Domácí násilí je fyzické, psychické anebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se stupňuje a vede ke ztrátě schopností včas tyto incidenty zastavit a efektivně vyřešit narušený vztah.*”¹²

Jak již bylo zmíněno, domácí násilí může postihnout jakéhokoliv člena určité rodiny či domácnosti. Nicméně vzhledem ke skutečnosti, že nejčastějšími pachateli bývají muži, kteří se dopouštějí násilí na ženách, zaměřím se ve své práci zejména na tento fenomén, tedy na partnerské, někdy též nazývané intimní násilí (intimate violence) nebo partnerské zneužívání (partner abuse)¹³. Obecně je jim rozuměno: „*takové chování, které u jednoho z partnerů způsobuje strach. Prostřednictvím užití moci, kterou tento strach doprovází, kontroluje násilný partner chování druhého.*”¹⁴ K partnerskému násilí dochází mezi lidmi, již sdílejí anebo sdíleli společné soukromí.¹⁵ Mou užší specifikací bude konkrétně násilí páchané muži na ženách, přičemž jsem si vědoma jistého omezení a nejedná se v žádném případě o snahu popřít existenci partnerského násilí páchaného na mužích.

1.2 Klíčové znaky domácího násilí

Zabýváme-li se tematikou domácího násilí, je nezbytně nutné odlišit jednotlivé konfliktní incidenty, neboli hádky či potyčky mezi partnery, od ostatních forem domácího násilí, jež jsou dlouhodobé a mají dalekosáhlé následky na psychickou i

¹² Expertní skupina Aliance proti domácímu násilí, *Domácí násilí- základní informace*, [online], [cit. 2011-02-22], dostupné z WWW: <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/domaci-nasili/r69>

¹³ Cit. dle VOŇKOVÉ, J.et al., *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, Praha, proFem, 2008, s. 15.

¹⁴ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 10.

¹⁵Tamtéž, s. 10.

fyzickou stránku oběti. Z tohoto důvodu zde zmíním ty nejdůležitější a nejčastěji uváděné znaky domácího násilí.¹⁶

a) Opakování a dlouhodobost násilí

Někdy se o domácím násilí říká, že je to „násilí na pokračování“. Přičemž po jednom útoku jakéhokoli charakteru ještě není možné určit, zda se jedná o domácí násilí či nikoliv. Ovšem i jednorázový incident může být projevem začínajícího domácího násilí.

b) Eskalace, tendence ke stupňování intenzity a četnosti násilí

Pro identifikaci domácího násilí je tento znak nesmírně důležitý. Jestliže se totiž opravdu jedná o domácí násilí, nikoliv jen o jednu potyčku, pak je pro něj právě tento jev typickým. Domácí násilí většinou začíná urážkami, které se postupně stupňují k psychickému násilí, což obnáší útoky snižující lidskou důstojnost, později tyto verbální a psychické útoky přecházejí k fyzickým útokům, které mohou hraničit až se závažnými trestnými činy ohrožujícími lidské zdraví a život.

Útoky proti lidské důstojnosti se zaměřují zejména na sociální izolaci oběti a minimalizaci jejího sebevědomí a sebeúcty. Na počátku je žena většinou považuje za projevy lásky, ale postupně se ze slušně formulovaných žádostí stanou pokyny a rozkazy typu: „*nechod' nikam, vezmi si jiné šaty, to nedělej, nevař, nenos, s těmi lidmi nemluv apod.*“¹⁷ Násilná osoba se nedomlouvá na pravidlech společného soužití, nezajímá ji názor druhé strany. Sama pravidla nastavuje a vyžaduje jejich dodržování a plnění, v opačném případě hrozí sankce, které bývají zejména v pozdějším stádiu realizovány. Je velmi důležité nepodceňovat příznaky domácího násilí již v raných fázích, které jsou provázeny zejména hrubými urážkami, ponižováním, zesměšňováním a omezováním ženy. Neboť jejich neřešení a zanedbání vede ke stupňujícímu se násilí, které může skončit těžkým ublížením na zdraví, ba dokonce smrtí.

¹⁶ Rozdělení a obsah cit. dle: ČÍRTKOVÉ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, Praha, Grada Publishing, 2007, s. 108.

¹⁷ Tamtéž, str. 109.

c) Jasně a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné

Domácím násilím není vzájemné napadání, spor ani hádka, popřípadě rvačka. U všech těchto zmíněných jevů totiž dochází ke střídání rolí a nelze jasně a zřetelně vytyčit násilnou a ohroženou osobu. Násilí se dopouštějí obě strany a jejich postavení je rovnocenné, anebo se role střídají. Kdežto u domácího násilí nedochází nikdy k výměně rolí a je zde vždy jedna a tatáž osoba ohrožována či týrána druhou osobou, která jí dlouhodobě ubližuje a je tedy osobou násilnou.

d) Místem, kde k násilí dochází je společná domácnost, přesněji privát

Vitoušová upozorňuje, že: „*je třeba si uvědomit, že privát si s sebou osoby ve vztahu přenášejí i do jiných prostředí (rekreační chata, vozidlo, hotel apod.)*“¹⁸ Jinak řečeno, k násilí nemusí docházet nutně jen doma, ale vždy v neveřejném prostoru, skrytém před společenskou kontrolou. Zásadní snahou je zabránit získání dostatku svědků a důkazů.

Jak konstatuje Expertní komise Aliance proti domácímu násilí: „*Aby skutek byl domácím násilím, musí být naplněny všechny čtyři znaky!*“¹⁹

1.3 Druhy a formy domácího násilí

Pojmy druhy a formy domácího násilí bývají často zaměňovány a to, co někteří autoři označují jako formu násilí, jiní nazývají druhem násilí a podobně. Například Bílý kruh bezpečí za druhy násilí označuje fyzické, sexuální a psychické násilí, za formy pak pokládá „*násilí ženy na muži... ve vztahu osob stejného pohlaví či mezi generacemi.*“²⁰

¹⁸ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. A KOL., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, Praha, Grada Publishing, 2007, s. 109.

¹⁹ Expertní skupina Aliance proti domácímu násilí, *Domácí násilí- základní informace*, [online], [cit.2011-02-22], dostupné z WWW: <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/domaci-nasili/r69>

²⁰ Bílý kruh bezpečí, In BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K. et. al, *Domácí násilí: Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*, Praha, Acorus, 2009, s. 7.

Lze říci, že druhem domácího násilí se obvykle rozumí násilí mezi určitými skupinami, ať již v partnerském či jiném příbuzenském vztahu. Formami pak bývají označovány násilné akty určitého charakteru, k nimž jsou zařazeny jednotlivé konkrétní příklady či projevy násilí.

Formy domácího násilí lze shrnout do pěti obecných skupin tak, jak jsou uvedeny například Antonínem Řehořem²¹:

a) Fyzické násilí

Do kategorie fyzického násilí spadají veškeré násilné činy, jež nějakým způsobem působí fyzickou újmu napadené osobě. Patří sem například kopání, bití, fackování, popálení, škrábání, bodání, škrcení, rány pěstí, ohrožování zbrání či jiným předmětem, tahání za vlasy, přivazování a další.

b) Sexuální násilí

„Zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou na oběti vynucovány, které oběť podstupuje nedobrovolně či s nechutí.“²² Sem spadá zejména znásilnění, kdy muž využije fyzické slabosti ženy k uspokojení svých sexuálních potřeb, anebo ženu donutí k nějakému sexuálnímu aktu pod pohrůzkou dalšího fyzického násilí.

c) Psychické týrání

Do této kategorie jsou zařazeny veškeré formy psychického nátlaku a útlaku, mezi něž patří například citové vydírání, slovní narážky, výhrůžky, zákazy, terorizování, znevažování, podceňování druhé osoby, zesměšňování doma i na veřejnosti, obviňování, neustálá kontrola a další.

d) Sociální násilí

Hlavním účelem sociálního násilí je izolace ženy od okolí, přátel i příbuzných, což vede k její závislosti na partnerovi a znemožňuje ji pohled na situaci zvenčí. Mezi nejčastější metody sociálního násilí patří bránění styku s rodinou, přáteli, zamykání

²¹ Cit. dle ŘEHOŘ, A., *Domácí násilí jako společenský problém: seminární práce studentů IMS*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2004, s. 7.

²² VOŇKOVÁ, J. et al., *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, Praha, proFem, 2008, s. 23.

v bytě, nemožnost telefonování, zákaz vycházení, zákaz jakýchkoliv zájmů, příkazování chování, oblékání či neustálý dohled nad jejím životem.

e) **Ekonomické násilí**

Ačkoliv by se mohlo zdát, že ekonomické násilí nepatří k nejhorším formám útlačku, bývá často jedním ze zásadních způsobů, jimiž si muž ženu takzvaně k sobě připoutá a žena se na něm stane závislá, což ji potom velmi znesnadňuje její možnosti, v případě, že se rozhodne od svého trýznitele odejít. Nicméně tomuto tématu, se budu věnovat podrobněji v dalších kapitolách.

Ekonomické násilí pro ženu znamená, že nemá možnost disponovat finančními prostředky, muž může kontrolovat její příjmy, neposkytuje jí příspěvky na vedení domácnosti, popřípadě jí může zakázat chození do práce.

Zajímavé je také srovnání uvedených forem domácího násilí s pojetím feministky a socioložky Marcely Linkové, která na rozdíl od jiných autorů a autorek, nevytváří kategorii psychického násilí, nýbrž chování ostatními autory obvykle zařazované do této skupiny, člení na *slovní útoky* a *emocionální týrání*. Pro feministický přístup je také příznačné, že kategorie sexuálního násilí je daleko přesněji vymezena než u jiných autorek a autorů.²³

Formy domácího násilí dle Linkové:²⁴

a) **Fyzické týrání**

- tělesné útoky, použití zbraní, životu nebezpečná jízda autem, ničení majetku, týrání domácích zvířat v přítomnosti členů rodiny, útok na děti, znemožnění vstupu do obydlí, odmítání spánku.

²³ BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., WÜNSCHOVÁ, P., BLÁHOVÁ, K., *Domácí násilí: Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*, Praha, Acorus, 2009, s. 7.

²⁴ LINKOVÁ, M., In PIKÁLKOVÁ, S., *Mezinárodní výzkum násilí na ženách- Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 24.

b) Sexuální zneužívání

- vynucený sex či sexuální ponižování, ubližování při sexuálním aktu, útok na genitálie, vynucený sex bez ochrany proti početí či pohlavním chorobám, nucení oběti k sexuálním aktům proti její vůli – např. kopírování scén z pornofilmů apod.

c) Slovní útoky

- neustálé ponižování a znevažování v soukromí či na veřejnosti, které se většinou soustředí na inteligenci, sexualitu, tělesný vzhled či rodičovské nebo manželské schopnosti ženy.

d) Emocionální týrání

- obviňování oběti ze všech problémů ve vztahu, neustálé srovnávání oběti s jinými, s cílem podkopat její sebevědomí, občasná rozmrzelost, nezájem (např. týdny ticha) a další.

e) Sociální týrání

- systematická izolace od rodiny a přátel za použití technik jako např. neustálé urážky členů rodiny a přátel, stěhování do míst, kde oběť nikoho nezná, zákazy či fyzické bránění opuštění domu a scházet se s lidmi, tj. faktické uvěznění.

f) Ekonomická kontrola

- naprostá kontrola financí, neposkytnutí přístupu k bankovním účtům, poskytování pouze malého „kapesného“, užití celého výdělku ženy na náklady domácnosti.

Jinak formulované kategorie domácího násilí najdeme také u Voňkové, mezi jejíž rozdílné kategorie patří například.²⁵

a) Zastrašování

- použití křiku, demonstrace síly, vyvolávání strachu, gesta, vyhrožování, výhrůžky typu opuštění rodiny, spáchání vraždy dětí nebo partnerky, vlastní sebevraždy, uzavření partnerky do blázince, odnětí dětí.

²⁵ VOŇKOVÁ, J. et al., *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, Praha, proFem, 2008, s. 23-24.

b) Vyčerpávání

- příkazování někdy až nesmyslné práce, odpírání tekutin, potravy, spánku

c) Vydírání

- jehož nástrojem jsou zejména děti, označování oběti za špatnou matku (popř. otce), navádění dětí proti druhému rodiči, vulgární a násilné chování, pohružky, že v případě odchodu druhý rodič již děti neuvidí.

d) Zneužívání práv muže

- zacházení s obětí jako se služkou, nadřazené a povýšené chování, osvojení si práva o všem rozhodovat, být tím, kdo určuje role ve vztahu i v domácnosti.

Ovšem, kromě těchto „typických“ forem násilných aktů, rozdělených dle různých autorů odlišně, existuje i mnoho způsobů fyzického týrání, jimž mohou být ženy vystaveny, aniž by je partner udeřil:²⁶

- žena je donucena být ve studené lázni a agresor ji drhne kůží až do krve,
- svázání nebo spoutání,
- nasazení roubíku nebo pytle přes hlavu,
- míření zbraní,
- žena musí nehybně sedět a agresor na ni plive,
- přinucení k požití drog,
- zamačkávání cigaret na kůži oběti.

1.4 Měření násilí v rodině

Jelikož se jedná o velmi citlivou oblast zkoumání, je zřejmé, že i samotné měření násilí v rodině je poněkud problematické a stejně jako u otázky definic domácího násilí, panují i v této oblasti značné rozdíly. Ty jsou způsobeny jednak rozdílnými metodami, jak násilí v rodině měřit, tak i neochotou respondentek a respondentů o daných jevech vypovídat. Právě z tohoto důvodu dochází často ke zkreslení

²⁶ CONWAY L., H., *Domácí násilí*, Praha, Albatros, 2007, s. 14.

představy o závažnosti rozměrů a výskytu domácího násilí. Je důležité si uvědomit, že existuje celá řada případů domácího násilí, jež nikdy takzvaně nespátří „světlo světa“ a oficiální statistiky je nezahrnují. Vzhledem k této latentní kriminalitě, množství činů spadajících do oblasti domácího násilí je tak jen stěží odhadnutelné a může mnohanásobně převyšovat čísla uváděná ve statistikách, ale i nejrůznějších odhadech.

Obecně máme k dispozici tři zdroje dat vztahující se k násilí v rodině, a to: klinické studie, oficiální statistiky a sociologické výzkumy:²⁷

Klinické studie poskytují hloubkové informace o konkrétních případech násilí v rodině a detailní data o nejtěžších případech, které by jinak bylo velmi obtížné získat. Klinické studie jsou zpracovávány zejména psychiatry a psychology, ale podílejí se na nich i sociální pracovníci zabývající se týranými ženami a podobně. Nevýhodou klinických studií je zejména velikost vzorku populace, jenž je malý a nereprezentativní a nemůže tak být použit ke zkoumání rozsahu násilí ve společnosti.

Oficiální statistiky zahrnují především zdravotní statistiky a statistiky policie. Přičemž v České republice jsou v kriminalistických statistikách případy násilí v rodině zahrnovány pod různé kategorie trestných činů. Oficiální statistiky jsou ovšem velmi zkresleny tím, že evidují pouze ohlášené případy, kterých je v případě násilí v rodině výrazná menšina. Dalším problémem jsou také variace v definicích, různé odchylky v praxi výpovědi obětí a také rozdílný způsob vedení záznamů. Veškeré tyto aspekty ztěžují vzájemnou porovnatelnost dat.

Sociologické výzkumy naráží především na citlivost tématu, která vede k neochotě vypovídat. Nedostatkem je pak malý konečný soubor obětí, různá interpretace otázek, ale i takzvané „response errors“ jak standardní, tak i náhodné.

²⁷ Cit. dle: PIKÁLKOVÁ, S., *Mezinárodní výzkum násilí na ženách- Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 15.

V důsledku nedostatků jednotlivých zdrojů dat, konstatuje Pikálková, že *pro odhadování vývojových trendů, je tak v současné době možné vycházet pouze z neoficiálních statistik neziskových organizací zabývajících se podporou obětí násilí v rodině (zejména Bílý kruh bezpečí, ROSA).*²⁸

²⁸ Tamtéž, s. 15.

2 MÝTY O DOMÁCÍM NÁSILÍ

Problematika domácího násilí je velmi komplexní a zahrnuje velké množství s ní souvisejících jevů, stejně tak jako i různých názorů, řešení a přístupů. Kromě této zmíněné nejednotnosti a roztržitosti, ovšem organizace a odborné publikace zabývající se touto problematikou upozorňují na řadu stále existujících, avšak bohužel chybných představ. Tyto předsudky či stereotypy, které danou problematiku oplétají, bývají v literatuře označovány jako „mýty o domácím násilí“.

Jak známo „mýtus“ je určité *nepravdivé, vymyšlené tvrzení, jenž postrádá jakýkoliv podklad*.²⁹ Historie mýtu sahá do starověkého Řecka, kde řecké slovo *mythos* označovalo řeč či vyprávění o dávné minulosti, která byla určitým způsobem významná i pro současný život. Mýty byly vypravovány při setkáních a oslavách, přičemž sloužily k vysvětlení nejrůznějších jevů jako například počátku světa, založení měst a institucí, původu rozmanitých slavností atd. Mýty byly vždy jednotné pro určitou skupinu či kmen a tvořily společný základ povědomí a zkušenosti o stávajícím světě a jeho poznání. Přesvědčivost a působivost mýtů byla ohrožena, jestliže se střetly různé soubory mýtů, zejména v podobě různých kultur a kmenů. V průběhu vývoje společnosti byly mýty kritizovány a s jejich kritikou začala filozofie, již v době starého Řecka.

Nicméně, mým záměrem není popsat historii a vývoj mýtů, ale zaměřit se na jednotlivé mýty týkající se domácího násilí a pokusit se vyvrátit jejich tvrzení a přístup k řešení, často i popírání existence problému. Probírané mýty jsou převzaty z odborných publikací, vycházejí zejména z dlouhodobých zkušeností neziskových organizací zabývajících se problematikou domácího násilí a jsou koncipovány v rámci západních společností, zaměřující se zejména na euro-americký svět, jeho tradice a vnímání určitých hodnot.

Jak upozorňuje nadace ROSA: „*Domácí násilí je obklopeno mnoha mýty, které násilí zlehčují a zároveň se používají k jeho vysvětlení či ospravedlnění. Tím ztěžují*

²⁹ Slovník cizích slov, *mýtus*, [cit. 2011-02-28], dostupné z WWW: <http://www.slovník-cizich-slov.net/?slovo=m%FDtus>

*rozpoznání jeho závažnosti.*³⁰ Mým hlavním cílem je tedy upozornit na nepravdivost a zároveň závažnost daných mýtů na základě objasnění problematiky vztahující se k danému tvrzení, za pomoci odborné literatury, existujících studií, výzkumů a statistik. Předmětem mé práce je tedy oddělit fakta od fikce a mýty od reality.

2.1 Základní rozdělení mýtů o domácím násilí

Zkoumáme-li mýty o domácím násilí, nacházíme určitou podobnost či stejný princip, na jehož podkladě jsou mýty tvořeny. Autoři uvádějí nejrůznější formulace mýtů, pro účely své práce je rozdělují do čtyř základních skupin:

- a) Mýty popírající existenci problému**
- b) Mýty spojené se socioekonomickým statusem rodiny**
- c) Mýty připisující vinu za páchané násilí ženám**
- d) Mýty spojené s osobou násilníka**

Ve své práci budu postupně o jednotlivých skupinách a mýtech v nich obsažených pojednávat, přičemž se budu držet právě výše zmíněné posloupnosti.

³⁰ *Dneska Tě ještě nezabiju! Zpráva o stavu domácího násilí*, Praha, Nadace ROSA, 1997, s. 4.

3 MÝTY POPÍRAJÍCÍ EXISTENCI PROBLÉMU

3.1 Domácí násilí je soukromá věc

Mýtus, že domácí násilí je *soukromá věc, do které se nemají cizí lidi ani stát plést*, patří snad k nejrozšířenějším.³¹ Odborníci zabývající se tematikou domácího násilí se na této skutečnosti shodují a snaží se analyzovat, co jej pomáhá rozvíjet se a přetrvávat i do současnosti. V následující části této kapitoly se pokusím shrnout jejich poznatky.

3.1.1 Rodina jako dějiště konfliktů

Rodina prošla a neustále prochází řadou změn, jež formují její pojetí, ale i funkce rodiny jako takové. Dříve jednou z nejvýznamnějších funkcí rodiny byla její biologická a ekonomická funkce, dnes se k těmto funkcím připojuje také funkce emocionální.³² Pro jedince by v dnešní rychlé a nejisté době měla rodina představovat zejména emocionální zázemí, pilíř bezpečí a jistoty, místo se stimujícími podněty a uznáním, a v neposlední řadě také místo elementárních zkušeností a základnu pro vstup do společnosti. Všechny tyto předpoklady kladou obrovské nároky na rodinu a ne každá je s to jim dostát.³³

Nicméně i přes signifikantní změny ve vývoji povahy rodiny, i nadále zůstává představa rodiny jakožto klidného a bezpečného místa, kam se rádi vracíme a kde se nám dostane pochopení a lásky. „*Rodina představuje pro dnešního člověka jednu z mála jistot. Její narušení či narušování v podobě násilných incidentů mezi jednotlivými členy vyvolává pocity ohrožení a strachu ze sociálního chaosu.*“³⁴

Násilné činy spáchané v tak intimním a základním společenství, jakým je rodina,

³¹ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. A KOL., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, Praha, Grada Publishing, 2007, s. 43.

³² Podrobněji viz HAVLÍK, R., KOŤA, J., *Sociologie výchovy a školy*, Praha, Portál, 2007.

³³ Tamtéž, s. 70-71.

³⁴ VYMĚTALOVÁ, S., Domácí násilí: přirozený jev? K postojům české společnosti a problematice domácího násilí, *Sociologický časopis*, XXXVII, (1/2001), s. 106.

znamenaají porušení identity a hlavně předvídatelnosti sociálního světa.³⁵ Tento fakt je proto častou příčinou skrývání či zatajování domácího násilí, ať již je to objektivní (před zraky veřejnosti), nebo subjektivní (před sebou samým). V podstatě každý z nás si v sobě nese jistý ideál rodiny, který si chce uchovat a netouží po jeho rozbití, což je ovšem v případě domácího násilí nevyhnutelné. Tudíž tento faktor je zdrojem všeobecné neochoty se do jevů domácího násilí vměšovat a východiskem z vlastních pochybností je pak stanovisko „to je soukromá rodinná záležitost“.³⁶

Na druhé straně rodina svým charakterem vznik a i následné praktikování násilí velmi snadno umožňuje. *„Značný stupeň intimity vztahů, vysoce soukromý charakter rodinného prostředí, nerovnoměrné rozložení moci a statusu mezi jednotlivými členy – to vše napomáhá vzniku, rozvoji a často i dlouhodobému přetrvávání (bez vědomí i zásahů „veřejnosti“) násilného chování v rámci rodinných vztahů.“*³⁷

Nesmíme ovšem zapomenout i na historické tradice a kulturní vzorce soudobé euro-americké společnosti. Jak uvádí Gelles: *„násilí či užití fyzické síly je i v současnosti součástí norem, je chápáno jako způsob řešení interpersonálních vztahů a je i v posledních letech společensky uznávaným způsobem řešení sporů.“*³⁸ Koncem 60. let byl v USA proveden celonárodní výzkum týkající se postojů ke kriminalitě, včetně domácího násilí („Comission on the Causes and Prevention of Violence“), z jehož zjištění můžeme vycházet i dnes, neboť podobně zaměřené novější výzkumy přinášejí obdobná data, ovšem nemívají tak široký (celonárodní) záběr. Tento výzkum tedy zjistil následující.³⁹

³⁵ GELLES A HARROP (1989) In VYMĚTALOVÁ, S., Domáci násilí: přirozený jev? K postojům české společnosti a problematice domácího násilí, *Sociologický časopis*, XXXVII, (1/2001), s. 106.

³⁶ Tamtéž, s. 107.

³⁷ Tamtéž, s. 107.

³⁸ Tamtéž, s. 107.

³⁹ Výzkum „Comision on the Causes and Prevention of Violence“ In VYMĚTALOVÁ, S., Domáci násilí: přirozený jev? K postojům české společnosti a problematice domácího násilí, *Sociologický časopis*, XXXVII, (1/2001), s. 107.

- čtvrtina dospělých mužů a šest z deseti dospělých žen si dokázalo představit okolnosti, ve kterých by považovali, že je „v pořádku“ uhodit svého manžela či manželku,
- 86% dotázaných odpovědělo, že mladí lidé potřebují tvrdou disciplínu,
- sedm z deseti respondentů zastávalo názor, že pro dobrý vývoj mladých chlapců jsou pěstní rvačky v „přiměřeném množství“ důležité.

Celkově je možno tvrdit, že tolerance k násilí je ve společnosti poměrně vysoká. Velký podíl na tom mají i média, zejména televize, internet a film. Pro ilustraci nám mohou sloužit počítačové hry, akční filmy plné násilí a zabíjení, ale i oblíbení filmoví hrdinové a postavičky dětí a mládeže, které velmi často používají své pěsti a i jiné zbraně k prosazení svých zájmů, v lepším případě k ochraně druhých. Není se potom čemu divit, když děti (a nejen ony) nepovažují ránu pěští či nějaké to kopnutí za nic závažného. Zamýšlíme-li se tedy nad postoji společnosti k domácímu násilí, musíme si uvědomit, v jakém společensko-kulturním kontextu se pohybujeme, neboť ten se v zásadní míře podílí na utváření názorové orientace naší společnosti, formuje ji a často i přímo determinuje.⁴⁰

3.1.2 Kategorie veřejného a soukromého

Naše rodina pro nás představuje snad nejsoukromější prostor v životě člověka vůbec. Vždyť do našich vztahů k našim partnerům, rodičům, prarodičům či dětem, nám nikdo nemá co mluvit a neměl by se nám do toho plést. To, co se děje „u nás doma“ za našimi zavřenými dveřmi, je přeci naše věc a nikomu do toho nic není. Pokud si sami nevyžádáme radu či pomoc, nikdo nemá co strkat svůj zvědavý nos do záležitostí a poměrů cizí rodiny, neboť právo na rodinné soukromí patří mezi základní práva kulturního člověka.⁴¹ Ale je tomu opravdu tak? Skutečně je soukromý prostor rodiny striktně střežen a oddělen od veřejného?

⁴⁰ VYMĚTALOVÁ, S., VYMĚTALOVÁ, S., Domácí násilí: přirozený jev? K postojům české společnosti a problematice domácího násilí, *Sociologický časopis*, XXXVII, (1/2001), s. 107.

⁴¹ MOŽNÝ, I., *Moderní rodina: Mýty a skutečnosti*, Brno, BLOK, 1990, s. 9.

Vždyť sotva se sejde skupina lidí v neformálním kroužku, aby si popovídali, okamžitě se začnou probírat jejich osobní radosti a starosti, zahrnující jejich nejbližší, tedy i rodinu. Vzájemně si vyměňují příběhy a informace o tom, co se jim přihodilo, co zažili, přičemž informace z nejintimnější sféry, bývají „nejžádanější“ a jsou předmětem obrovského zájmu. Téma hovorů bývá obdobné bez ohledu na sociální prostředí, i když s kultivovanějším prostředím, samozřejmě roste i úroveň jazyka vyjadřování, nikoliv však předmět hovoru. Sociolog Ivo Možný tento jev nazývá „paradoxem rodiny“, kdy rodina jakožto nejsoukromější lidská instituce je pod nejsoustavnější veřejnou kontrolou vůbec. A tvrdí, že *„od dob, kdy se ustavila párová rodina, žádné lidské společenství si nemohlo dovolit nechránit toto křehké uspořádání vztahů, aniž by je zároveň ponechalo bez soustavné sociální kontroly.“*⁴² Neboť to, co se děje za „hrází intimity“ je bytostným zájmem celé společnosti, jelikož právě na rodině závisí další bytí a nebytí jakékoliv pospolitosti. Tato pozornost a kontrola jsou tak nashromážděnou lidskou zkušeností neboli kulturou, na jejímž základě jsou vypracovávány určité osvědčené normy správnosti, které jsou přes kulturu předávány dále a jejím prostřednictvím jsou i uzpůsobovány ve vývoji tak, aby neustále vyhovovaly měnícím se podmínkám života.⁴³

Možný konstatuje, že v historii způsobu, kterým si společnost rodinu hlídá, došlo ovšem k podstatné změně. Dříve byly normy správnosti rodinného chování předávány ústní tradicí, přičemž u starších a zkušenějších se automaticky předpokládalo, že těmto věcem skutečně rozumějí a chápou, vědí jaké chování je v které situaci správné a nesprávné a kterému třeba bránit. A přestože sbory starších či náčelníci měli větší rozhodovací a donucovací pravomoci, vždy bylo nakonec nejsilnější veřejné mínění a zakotvené všeobecné vědomí správnosti a nesprávnosti lidských skutků i v těch nejsoukromějších záležitostech. Dnes sice náčelníky či šamany nemáme, ovšem znalosti a vědomosti, jak dané záležitosti řešit zůstaly ponechány, ale přesunuly se na profesionalizované odborníky, potažmo zákony.

Nemůžeme tedy oddělit záležitost domácího násilí jako soukromou záležitost rodiny, neboť, co je soukromé, je zároveň i veřejné, jelikož je to právě společnost,

⁴² Tamtéž, s. 10.

⁴³ Tamtéž, s. 10.

potenciálně stát, kdo potřebuje rodinu, respektive „zdravou rodinu“ ke svému fungování a rozvoji a zároveň rodina potřebuje společnost či stát, ke svému uplatnění a naplnění. Současně zajištění svobody a ochrana práv předpokládá kontrolu a vymezení těchto svobod.

Navíc, jak upozorňuje socioložka Hana Havelková, vztah mezi soukromým a veřejným nepředstavuje dva oddělené prostory s pevnými hranicemi a přesnými funkcemi, jak tyto pojmy bývaly často uchopovány a nahrazovány institucemi, které byly do rámce veřejného a soukromého vepsány jako např. individuum a společnost či rodina a stát, nýbrž se jedná o **dvě polohy existence života člověka**, jejichž podstatné určení je spíše filozofické, nikoliv institucionální. A přestože jako takové jsou velmi těžko uchopitelné, pracujeme spíše s atributy a nikoliv pevnými veličinami. Havelková shrnuje, že: *„Vznik moderní společnosti byl spojen se zásadní strukturní proměnou: konstituováním veřejného prostoru pro styk svobodných jedinců na jedné straně a konstituováním soukromého prostoru pro odchování těchto svobodných jedinců na druhé straně. Proces individualizace probíhá a projevuje se ve vztahu mezi těmito prostory, pro něž je stejně významné jejich institucionální oddělení, v tradiční společnosti neznámé a nemyslitelné, jako míra jejich vzájemné závislosti.“*⁴⁴

3.1.3 Domácí násilí – záležitost legislativní

*„Násilné činy jsou podle našich zákonů trestné, bez ohledu na to, zda jsou páchané v rodině či mimo ni. Kromě toho velkou část násilných činů tvoří tzv. oficiální delikty, to znamená, že je žaluje a stíhá stát. Stát se tedy zavázal zakročit i při násilí v rodině.“*⁴⁵

Výše popsany postoj, kdy domácí násilí bývá chápáno jako čistě soukromá záležitost, kterou si účastníci musí vyřešit sami a na kterou není nutné, a snad ani

⁴⁴ HAVELKOVÁ, H., Dimenze „gender“ ve vztahu veřejné a soukromé sféry, *Sociologický časopis*, XXXI, (1/1995), s. 25.

⁴⁵ Piata žena, *Aspekty násilia páchaného na ženách*, Bratislava, Zaujmové združenie žien Aspekt, 2001, s. 58.

vhodné jakýmkoliv způsobem zvenku reagovat, se výrazně liší od pojetí daného problému ve vyspělých zemích, které si uvědomily a uvědomují, jak závažné škody může násilí v nejménějším prostředí napáchat, a kde se v posledních 30-40 letech problematika domácího násilí stala vážným sociálním problémem, který je nutno řešit i úpravou legislativy. Svědčí o tom například i Rezoluce o domácím násilí přijatá na VII. kongresu OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli v Miláně v roce 1985.⁴⁶ Tato rezoluce odsuzuje domácí násilí, nabízí modelové postupy prevence a ochrany obětem, ovšem v otázce kriminalizace domácího násilí je zdrženlivá. Ponechává na členských státech, zda jeho postih začlení do své legislativy a sankce doporučuje pouze v extrémních případech a v obecném zájmu.⁴⁷

Ovšem takto obecné pojetí, jež navíc neřeší otázku trestnosti domácího násilí, se neshoduje s postojem řady mezinárodních organizací, které domácí násilí chápou jako nedodržování lidských práv a nerovného přístupu k prosazování práv žen. Všeobecná deklarace lidských práv, jež byla přijata 10. prosince 1948 Valným shromážděním OSN v článku 8 prohlašuje, že: *„každý má právo aby mu příslušné vnitrostátní soudy poskytly účinnou ochranu proti činům porušujícím základní práva, která jsou mu přiznána ústavou nebo zákonem“*.⁴⁸ V deklaraci lidských práv se také můžeme dočíst, že *„každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost“* (článek 3), že *„nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu“* (článek 5) a že *„všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování“* (článek 7). Nadále však dochází k diskriminaci a rozdílnému zacházení s muži a s ženami.

⁴⁶ Council of Europe, Ad Hoc Committee on preventing and combating violence against women and domestic violence (CAHVIO), Non-binding instruments: *Recommendation No. R (85) 4 of the Committee of Ministers to member states on violence in the family* [online], [cit. 2011-03-01], dostupné z WWW:

http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/Background%20documents_en.asp

⁴⁷ VOŇKOVÁ, J. et al., *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, Praha, proFem, 2008, s. 18.

⁴⁸ Informační centrum OSN v Praze, *Lidská práva, Všeobecná deklarace lidských práv* [online], [cit. 2011-03-01], dostupné z WWW: <http://www.osn.cz/lidska-prava/>

Organizace spojených národů proto v prosinci 1993 Valným shromážděním OSN schválila *Deklaraci o odstranění násilí páchaného na ženách*⁴⁹, která za násilí páchané na ženách považuje: „každý projev rodově [genderově] podmíněného násilí, který má nebo by mohl mít za následek tělesnou, sexuální nebo duševní újmu, nebo utrpení žen, včetně hrozby takovými činy, zastrašování a úmyslné omezování osobní svobody, a to jak ve veřejném, tak soukromém životě.“⁵⁰ Deklarace v článku 4 vyzývá státy, aby násilí na ženách odsoudily, aby neuplatňovaly žádné zvyky, tradice, anebo náboženské ohledy za účelem vyhnoutí se splnění svých závazků (např. z dřívějších smluv OSN) a aby všemi dostupnými prostředky a bez otálení uplatňovaly politiku odstraňování násilí na ženách. Státy mají mj. za tímto účelem.⁵¹

- vyhýbat se jakékoliv účasti na násilí vůči ženám,
- vynakládat aktivní úsilí na prevenci násilí, vyšetření všech násilných činů a v souladu s vlastní legislativou i na potrestání všech násilných činů spáchaných na ženách, ať už jsou to činy spáchané státem samotným, anebo soukromými osobami,
- rozšiřovat trestní, občanské, pracovní a administrativní postihy na potrestání a náhradu újmy způsobené ženám, které se staly oběťmi násilí, mají zajistit dosažení spravedlnosti a náhrady škody, a také mají státy povinnost informovat ženy o jejich právech,
- komplexně rozvinout preventivní strategie a všechna opatření v rámci legislativy, politiky, administrativy a kultury, které zabezpečí ochranu žen vůči jakékoli formě násilí a také aby nedocházelo k druhotné viktimizaci žen v důsledku necitlivých zákonů či jiných zásahů,
- ulehčit a vyzdvihnout práci ženského hnutí a mimovládních organizací a spolupracovat s nimi.

⁴⁹ United Nations, Global Issues – Women, *Declaration on the Elimination of Violence against Women*, [online], [cit. 2011-03-01], dostupné z WWW: <http://www.un.org/en/globalissues/women/>

⁵⁰ VOŇKOVÁ, J. et al., *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, Praha, proFem, 2008. 194s, s. 18.

⁵¹ Piata žena, *Aspekty násilia páchaného na ženách*, Bratislava, Zaujmové združenie žien Aspekt, 2001, s. 138.

Dalším významným dokumentem pojednávajícím o násilí páchaném na ženách je Vídeňská deklarace, přijatá na 4. Světové konferenci o lidských právech v červnu 1993 ve Vídni. Tato deklarace jasně ustanovila, že: „*lidská práva žen a dívek jsou nezscizitelnou, integrální a nedílnou součástí všeobecných lidských práv.*“ V rámci této deklarace je také poprvé požadována odpovědnost státu za strukturální podmínky, jež mohou násilí na ženách podporovat či omezit.⁵²

Na Vídeňskou deklaraci v roce 1995 navázala tzv. Pekingská deklarace, přijatá na 4. světové konferenci o ženách, která uvádí, že: „*násilí páchané na ženách je projev historicky nerovnoprávných mocenských vztahů mezi ženami a muži, které vedly k nadvládě mužů nad ženami a k diskriminaci žen a které brání ženám se plně rozvinout.*“⁵³ Tato deklarace také zdůrazňuje, že násilí páchané na ženách, porušuje lidská práva a svobody, dokonce je může i anulovat a celkově brání ženám využívat lidských práv a svobod. Zároveň jsou zde také definovány strategické cíle a kroky potřebné k rovnoprávnému postavení žen.

V důsledku všech těchto deklarací Hospodářský a sociální výbor OSN v roce 1996 předložil Rámcový model pro legislativu postihující domácí násilí.⁵⁴

V rámci tohoto modelu, ale i jiných mezinárodních úmluv vypsaly pro Českou republiku závazky, na jejichž podnět byla na půdě Parlamentu ČR založena Aliance proti domácímu násilí, v níž byli zastoupeni poslanci, exekutiva, neziskový sektor reprezentovaný Bílým kruhem bezpečí o.s., a obchodní společností Philip Morris, a.s. Aby bylo dosaženo žádoucích opatření, byla zvolena strategie „top down“, tedy záměrem bylo změnit situaci obětí domácího násilí od shora dolů, neboli přijetím legislativních a sociálních opatření garantovaných státem. Výsledkem činnosti

⁵² VOŇKOVÁ, J. et al., *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha, proFem, 2008, s. 19.

⁵³ Tamtéž, s. 19.

⁵⁴ *Modelové strategie a praktická opatření vedoucí k eliminaci násilí vůči ženám v oblasti prevence kriminality a soudní spravedlnosti*, příloha k Rezoluci Valného shromáždění OSN, č. 52/86, 1997, s. 6.

Aliance a hlavně mnohaletého úsilí dalších neziskových organizací (ROSA, proFem, Liga lidských práv) byla kriminalizace domácího násilí v podobě nového trestného činu podle §215a Trestního zákona v roce 2004 – „Týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě nebo osoby blízké“ a o tři roky později přijetí zákona č. 135/2006 Sb. o ochraně před domácím násilím s účinností od 1. 1. 2007.⁵⁵ Česká republika se tak připojila k těm zemím EU, jež mají ucelený právní rámec pro prevenci domácího násilí a kvalifikovanou pomoc jeho obětem.

Zákon o ochraně před domácím násilím je koncipován na principu:⁵⁶

1) Priority práv

- Zásah do soukromé sféry je přípustný, pokud je nezbytný pro ochranu života, zdraví, práv a svobod osob ohrožených domácím násilím.

2) Subsidiarity

- Bezpečnost osoby ohrožené násilím je zajištěna opatřeními netrestní povahy, role trestného práva je subsidiární.

3) Odvracení hrozby nebezpečí

- Zákonná opatření jsou preventivní reakcí na nebezpečné chování násilné osoby a prevencí rizika opakování násilného jednání.

4) Přiměřenosti a minimalizací zásahů

- Druh, trvání a intenzita zásahu policisty je určována účinnou ochranou a minimálním zásahem do ústavně zaručených práv a svobod.

5) Výměny informací

- Zejména mezi policisty, intervenčními centry a orgány sociálně právní ochrany.

Prevence domácího násilí spočívající v ochraně a pomoci obětem domácího násilí a postihu i terapii násilných osob, není možná bez nového pohledu společnosti na problematiku domácího násilí. Z tohoto důvodu jsou změny v legislativě velmi zásadní součástí vyvrácení vžitých představ o tom, že co se děje za zavřenými

⁵⁵ VOŇKOVÁ, J. et al., *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, Praha, proFem, 2008, s. 30.

⁵⁶ Cit. dle: VOŇKOVÁ, J. et al., *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha, proFem, 2008, s. 202.

dveřmi, mezi členy rodiny nebo jinými blízkými osobami je věcí soukromou, do které státní orgány vstupují teprve v momentě, kdy následky násilí jsou již obtížně nebo v horším případě vůbec napravitelné.⁵⁷

Další významné dokumenty vztahující se k lidským právům a ochraně žen před násilím:

- **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech č. 120/1976 Sb.**, z 16. 12. 1966
- **Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech č. 120/1976 Sb.**, 16. 12. 1966, ČR ratifikováno 1. 1. 1993
- **Úmluva OSN o potlačování obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob** z 2. 2. 1949
- **Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.**, 20. 11. 1989 ČR ratifikováno 22. 2. 1993
- **Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání č. 143/1998** z 10. 12. 1984, ČR ratifikováno 1. 1. 1993
- **Deklarace OSN č. 40/34** z 29. 11. 1985 o základních principech spravedlnosti pro oběti trestného činu a pro oběti zneužití moci

Ochrana lidských práv na půdě Evropy:

- **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3 5 a 8** (č. 209/1992 Sb.)
- **Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných činů** (č. 141/2000 Sb. MS)
- **Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání** (č. 9/1996 Sb.) z 23. 12. 1992
- **Doporučení Rady Evropy č. (85) 11** o postavení oběti v rámci trestního práva a řízení

⁵⁷ Tamtéž, s. 29.

- **Doporučení Rady Evropy č. (87) 21** o pomoci obětem a o prevenci viktimizace

Další dokumenty o ochraně žen před násilím:

- **Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen č. 62/1987 Sb.**, 18. 12. 1979, ratifikována v ČR 22. 2. 1993
- Tzv. **Ženská konvence**, schválena generálním shromážděním OSN v roce 1979 a podepsána na Světové konferenci žen v Kodani v roce 1980

Další dokumenty, které ovlivnily legislativní práce na ochranu žen před násilím, vznikly na půdě Rady Evropy:

- **Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině**
- **Doporučení Rady Evropy R (90) 2 o sociálních opatřeních týkajících se násilí v rodině**
- **Doporučení Rady Evropy R (2002) 5 Výborů ministrů členských států ohledně ochrany žen před násilím**

3.2 To není násilí, ti dva se jen hádají

Jak již bylo zmíněno v předcházející kapitole, dnešní společnost je poměrně tolerantní k násilí a jeho různým podobám. Avšak tato skutečnost často vede, nebo může vést k tomu, že dochází k popírání existence samotného problému, kterým domácí násilí bezpochyby je, anebo může být tato problematika zlehčována. Mýtus či představa o tom, že domácí násilí jsou ve skutečnosti jen běžné hádky či drobné potyčky mezi partnery, je toho důkazem.

Neziskové organizace zabírající se problematikou domácího násilí uvádějí, že se nezdá setkávají s názorem, že „*problém domácího násilí je zveličován a přitom se jedná jen o nějakou tu facku.*“⁵⁸ Z tohoto důvodu je velmi zajímavé podívat se na postoje k násilí mezi partnery, jimiž se zabýval průzkum „Bezpečnostní rizika“ v roce 1999.

3.2.1 Postoje k násilí mezi partnery

V následující části budu vycházet z průzkumu „Bezpečnostní rizika 1999“, který v rámci grantu Ministerstva vnitra České republiky provedla agentura UNIVERSITAS v květnu roku 1999. Tento průzkum se v hlavní části týkal bezpečnostní situace v České republice, problematiky trestných činů, kriminality a násilí. Část průzkumu a také přiložená samostatná anketa byly věnovány problematice hlavních trendů a souvislostí v oblasti domácího násilí. Cílem anketního šetření bylo zjištění základních souvislostí v oblasti domácího násilí. Část výsledků výzkumu je prezentována v článku Simony Vymětalové v Sociologickém časopise XXXVII (1/2001)⁵⁹, ze kterého také vycházím.

Průzkum „Bezpečnostní rizika 1999“ (dále jen „Rizika 1999“) byl realizován formou standardizovaných rozhovorů. Dotázáno bylo celkem 1361 respondentů starších 14 let (od 15 let včetně) na území celé České republiky, přičemž použité

⁵⁸ *Dneska Tě ještě nezabiju! Zpráva o stavu domácího násilí*, Praha: Nadace ROSA, 1997, s. 5.

⁵⁹ VYMĚTALOVÁ, S., *Domácí násilí: přirozený jev? K postojům české společnosti a problematice domácího násilí*, s. 107.

kvóty (věk, pohlaví, vzdělání, ekonomická aktivita) zajistily reprezentativnost vzorku. Ankety se zúčastnilo 900 respondentů. Výsledky ankety byly zpracovány samostatně a respondenti v anketě odpovídali na 25 otázek na odděleném listu.⁶⁰

V rámci tohoto výzkumu bylo zjištěno, že česká společnost je k různým podobám násilí poměrně dost tolerantní. To dokládá zejména fakt, že i když většina vnímá analyzované problémy jako násilné (viz tabulka 1 na s. 39), u každé položky existuje větší či menší skupina těch, kteří je za násilné nepovažují, anebo jsou pro ně násilnými pouze v určitých situacích. Ženy většinou uvedeným formám chování připisují častěji násilný charakter než muži, nicméně i zde je určitý podíl těch, které je jako násilí nevnímají, i když jsou často namířeny právě proti ženské části populace.⁶¹

Za nejmírnější formy násilných projevů jsou mezi muži i ženami považovány „facka“ a „tahání za oděv“, k těm nejtěžším se řadí: „bití“, „škrčení“ a „vynucení sexuálního styku“. Zajímavé jsou rozdíly ve vnímání ze strany mužů a žen u jednotlivých forem násilí. U mužů jsou poměrně časté tendence ke zlehčování zmíněných druhů násilí (častěji odpovídali možnostmi „záleží na situaci“ a „asi ne“). Například „facku“ považuje za násilné chování pouze necelých 40% mužů, u žen je to 49%, „tahání za oděv“ je pro 45% žen násilným činem, zatímco u mužů je to 38,5% a v případě „strkání, smýkání“ se 72% žen domnívá, že jej je možno klasifikovat jako násilné chování, kdežto u mužů je to jen 64%. V oblasti sexuálního styku, jeho vynucení či odepírání, ženy ve větší míře tyto projevy označují jako násilné, ovšem z celkového počtu 671 žen jich 21 nevnímá „vynucení sexuálního styku“ jako násilí a 24 odpovědělo, že „záleží na situaci“. I tato čísla poukazují na poměrně vysokou toleranci českých občanů a občanek vůči projevům domácího násilí mezi partnery, a co je horší, že tyto názory často sdílí i nejčastější potenciální oběti, tedy ženy, manželky a partnerky.

⁶⁰ VYMĚTALOVÁ, S., *Domácí násilí: přirozený jev? K postojům české společnosti a problematice domácího násilí*, s. 104.

⁶¹ Ženy mají cca 10krát vyšší pravděpodobnost stát se obětí domácího násilí ze strany partnera než muži – viz GELLES, R. J., *Family Violence in The Handbook of Crime and Punishment*, edited by M. Tonry, New York, Oxford University Press, 1998, s. 185.

„Psychické násilí a ponižování“ vytváří nejznatelnější diferencující položku mezi postoji mužů a žen. Rozdíl zde činí více než 11%, kdy ženy považují „psychický nátlak, ponižování“ za opravdové a nepřijatelné násilí v téměř 81%, zatímco muži v necelých 69%.

Postoje k problematice domácího násilí velmi výrazně ovlivňuje stupeň dosaženého vzdělání. Obecně se dá říci, že osoby s nižším vzděláním považují v menší míře určité projevy chování za násilné. Ovšem tato tendence neplatí jednoznačně a ve všech rovinách, zároveň se také liší v případě mužů a žen. K principu „Čím vyšší vzdělání, tím nižší tolerance k různým podobám násilného chování“ se blíží spíše ženy:⁶²

- Muži s vysokoškolským vzděláním jsou sice v rámci mužské části nejméně tolerantní k psychickým a lehčím formám napadení, ovšem z hlediska těžších forem se pohybují okolo průměru.
- Ženy s vysokoškolským vzděláním jsou relativně nejméně tolerantní k těžším i lehčím formám útoku, u psychických forem násilí jsou ovšem srovnatelné s mužským průměrem.

⁶² VYMĚTALOVÁ, S., *Domácí násilí: přirozený jev? K postojům české společnosti a problematice domácího násilí*, s. 120.

Tabulka č. 1: „Považovali byste následující formy chování manželů nebo partnerů vůči sobě navzájem za opravdové a nepřipustné násilí?“ (v %)

	ANO, vždy		Záleží na situaci		ASI NE		Neodpověděl	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Facka	39,8	48,9	49,1	42,6	10,9	8,2	0,1	0,3
Škrčení	90,0	93,9	5,7	3,1	4,2	2,8	0,1	0,1
Strkání, smýkání	64,2	72,3	29	22,8	6,6	4,8	0,1	0,1
Bolestivé sevření paže, ruky	56,0	63,6	35,9	31,3	7,9	4,9	0,1	0,1
Udeření rukou	71,4	79,7	23,1	17	5,4	3,1	0,1	0,1
Udeření nějakým předmětem	85,5	90,6	10,2	6,6	1	2,7	0,3	0,1
Tahání za oděv	38,5	45,3	44,3	41	16,9	13,6	0,3	0,1
Tahání za vlasy	76,2	81,8	17,2	13,9	6,4	4,2	0,1	0,1
Házání předmětů	64,1	67,8	26,2	24,9	9,6	7	0,1	0,3
Bití	91,9	95,8	3,7	1,5	4,2	2,5	0,1	0,1
Sexuální obtěžování	71,6	79,4	19,9	15,8	7,9	4,5	0,6	0,3
vynucení sexuálního styku	86,1	92,8	8,2	3,6	5,2	3,1	0,4	0,4
Odepírání sexuálního styku	35,5	34,1	37,6	39,2	26,3	26,4	0,6	0,3
Psychický nátlak, ponižování	68,6	80,6	23,5	15,4	7,6	3,9	0,3	0,1

Zdroj: „Rizika 1999“⁶³

3.2.2 Domácí násilí nejsou jen běžné hádky

Základními charakteristikami domácího násilí jsou dlouhodobost a opakovanost násilných incidentů. Nejedná se tedy jen o „jednu facku“ či občasnou potyčku mezi partnery. Je nutné si uvědomit významný rozdíl mezi hádkou a násilím. „*Při hádce se jedná o konflikt dvou stran, které jsou přibližně stejně silné, vyrovnané. Většinou jde o konflikt zájmů, přičemž každá strana se snaží prosadit své stanovisko. Pokud je však mezi nimi nerovnost sil a moci (např. jedna strana prosazuje své zájmy*

⁶³ Tabulka převzata z: VYMĚTALOVÁ, S., Domácí násilí: přirozený jev? K postojům české společnosti a problematice domácího násilí, *Sociologický časopis*, XXXVII, (1/2001), s. 108.

prostřednictvím zastrašování, využívání fyzické převahy, zbraní nebo ekonomickou převahou), už se nejedná o hádku, ta se mění v násilí.“⁶⁴

Pod pojmem „násilí“ obecně rozumíme zlé nakládání, tělesné útoky či hrozby určitým chováním nebo jednáním, jde přitom o agresi jedné osoby proti druhé (nebo i většímu počtu), která má za cíl ublížit, poškodit, poranit nebo i zabít.⁶⁵

3.2.3 Prevalence domácího násilí

Mezinárodní organizace „The Advocates for Human Rights“ (Advokáti za lidská práva) uvádí, že ženy se stávají oběťmi domácího násilí v přibližně 95% případů domácího násilí.⁶⁶ A přestože se i ženy dopouštějí domácího násilí na svých partnerech, většinou používají násilí v sebeobraně či jako odezvu na sobě páchané násilí. Násilné činy páchané ženami také bývají „lehčí povahy“ a jejich následky nebývají nikterak drastické.⁶⁷

Ze statistik prevalence domácího násilí vyplývá, že tento fenomén je celosvětově rozšířeným problémem. Studie ukazují, že jedna čtvrtina až jedna polovina žen na celém světě je, nebo byla týrána svým intimním partnerem. A 40-70% ženských obětí vražd byla zabita svým partnerem.⁶⁸ Podle Family Violence Prevention Fund („Fond pro prevenci násilí v rodině“), jedna ze tří žen na světě zažila sexuální, fyzické, emocionální či jiné násilí ve svém životě. Světová zdravotnická organizace

⁶⁴ *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*, Praha, ROSA, 2006, s. 9.

⁶⁵ VOŇKOVÁ, J.et al., *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, Praha, proFem, 2008, s. 13.

⁶⁶ The Advocates for Human Rights, *Stop Violence Against Women, Domestic Violence – Explore the issue: Prevalence of Domestic Violence*, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: http://www.stopvaw.org/Prevalence_of_Domestic_Violence.html

⁶⁷ Erin H. House, *When Women Use Force: An Advocacy Guide to Understanding This Issue and Conducting an Assessment with Individuals Who Have Used Force to Determine Their Eligibility for Services from a Domestic Violence Agency*, s. 3, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: http://www.stopvaw.org/Women_s_Use_of_Violence_in_Intimate_Relationships.html

⁶⁸ The Advocates for Human Rights, *Stop Violence Against Women, Domestic Violence – Explore the issue: Prevalence of Domestic Violence*, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: http://www.stopvaw.org/Prevalence_of_Domestic_Violence.html

(WHO) uvádí, že ve čtyřiceti osmi průzkumech z celého světa, 10-69% žen uvedlo, že byly fyzicky napadeny svým partnerem v nějakém období svého života.⁶⁹

Family Violence Prevention Fund také uvádí, že:⁷⁰

- v průměru více než tři ženy denně jsou zabity svým manželem či přítelem v USA,
- téměř každá čtvrtá žena v USA zažívá násilí od svého současného či bývalého druha,
- podle dat z roku 2005, dva miliony zranění jsou způsobena ženám při partnerském násilí každý rok.

Ze statistik organizace Women's Aid, která se zaměřuje na domácí násilí zejména ve Velké Británii, se mimo jiné můžeme dozvědět, že:⁷¹

- 1 ze 4 žen zažívá domácí násilí během svého života,
- 44% obětí domácího násilí zažívá opakované násilné incidenty (žádný jiný druh trestného činu nemá tak vysoké procento opakovanosti),
- v průměru dvě ženy týdně jsou zabity násilným partnerem či ex-partnerem, což tvoří 40% vražd, kde oběťmi jsou ženy,
- The British Crime Survey zjistil přibližně 12,9 milionů incidentů domácího násilí páchaného na ženách oproti 2,5 miliónům případů na mužích v roce 2003 v Anglii a Walesu.

⁶⁹ The Advocates for Human Rights, *Stop Violence Against Women, Domestic Violence – Explore the issue: Prevalence of Domestic Violence*, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: http://www.stopvaw.org/Prevalence_of_Domestic_Violence.html

⁷⁰ Family Violence Prevention Fund, Action Center, *Get the Facts: The Facts on Domestic, Dating and Sexual Violence, Prevalence of Domestic Violence in the United States*, [online] [cit. 2011-03-22], dostupné z WWW: http://endabuse.org/content/action_center/detail/754

⁷¹ Women's Aid, *Statistics: How common is domestic violence?*, [online] [cit. 2011-03-22], dostupné z WWW: [http://www.womensaid.org.uk/domestic-violence/articles.asp?section=00010001002200410001&itemid=1280&itemTitle=Statistics%3A+how+comm](http://www.womensaid.org.uk/domestic-violence/articles.asp?section=00010001002200410001&itemid=1280&itemTitle=Statistics%3A+how+common+is+domestic+violence)
[on+is+domestic+violence](http://www.womensaid.org.uk/domestic-violence/articles.asp?section=00010001002200410001&itemid=1280&itemTitle=Statistics%3A+how+comm)

V České republice, z výzkumu agentury STEM pro Bílý kruh bezpečí, o.s. a Philip Morris ČR v roce 2001 vyplynulo, že domácím násilím trpí minimálně 16% populace starší 15 let v ČR, přičemž každý šestý občan přiznává násilí ve svém partnerském vztahu.⁷² Většinou se jedná o dlouhodobý akt, v němž převažuje fyzické násilí doprovázené psychickým týráním.

Mezinárodní výzkum násilí na ženách (IVAWS), jehož část proběhla i v České republice v roce 2003, ukázal, že alespoň některou z forem násilí ze strany svého současného či bývalého partnera zažilo 38% žen.⁷³ Mezi nejčastější formy násilí patřily vyhrožování fyzickým ublížením, strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy, facka, kopání, kousání, úder pěstí a osahávání, vyjma osahávání mělo zkušenost s těmito formami útoku během celého života 32-34% žen ze zkoumaného vzorku (1980 respondentek). Těžké formy násilí jako škrcení, popálení, použití nože či pistole, anebo vyhrožování jejich použitím uvedlo 5% žen. Ovšem vynucený sexuální styk uvedlo již 7% žen. Co se týče fyzických zranění, ukázalo se, že agrese v intimním partnerském vztahu má závažnější a tvrdší charakter než agrese „zvenčí“. Fyzická zranění v souvislosti s násilím ze strany partnera uvedla více než polovina žen (53%).⁷⁴ Nejfrekventovanějšími lehčími formami zranění byly modřiny, které uvedlo 91% žen, ale 27% žen zmínilo i řezné rány, škrábnutí a popáleniny. Poměrně vysoké procento dotázaných žen utrpělo i zlomeniny a poranění hlavy nebo mozku (obojí 7%). Poranění v genitální oblasti zmínila 4% žen. Poměrně častou položkou byla i jiná zranění, jež uvedlo 8% žen. V souvislosti se zraněním se ukázalo, že velká část žen 28% se domnívala, že jejich zranění vyžadovala lékařskou pomoc, bez ohledu na to zda ji skutečně vyhledaly či

⁷² *Reprezentativní výzkum 2001 – STEM*, Bílý kruh bezpečí, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: <http://domacinasili.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/r94>

⁷³ PIKÁLKOVÁ, S., *Mezinárodní výzkum násilí na ženách- Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 51.

⁷⁴ Tamtéž, s. 62.

nikoliv, se jedná o celkem závažné zjištění. 41% žen, které zažily násilí od svého partnera, se cítilo být během incidentu v ohrožení života.⁷⁵

Také opakovaný výzkum agentury STEM pro Bílý kruh bezpečí, o.s. a Philip Morris ČR, z roku 2006 potvrdil celosvětové „trendy“ oblasti výskytu domácího násilí v ČR. Osobní zkušenost s domácím násilím přiznalo 14% respondentů, z čehož 13% bylo obětí domácího násilí a 1% připustilo roli násilníka. Je ovšem nezbytné dodat, že tyto údaje vycházejí z odpovědí lidí ochotných o svých zkušenostech vypovídat, je tedy velmi pravděpodobné, že prevalence domácího násilí je daleko vyšší. Také typické znaky domácího násilí zůstávají prakticky nezměněny. Podobně jako před pěti lety byla značná část případů partnerského násilí dlouhodobá (59 %), měla tendenci být stále častější (52 %) a ve velké většině zahrnovala fyzické násilí (81 %), z toho nejčastěji v kombinaci s psychickým násilím (48 %). Ve velké části domácností vyrůstají děti (80 %), které se často stávají přímými svědky tohoto násilí (v 57 % rodin s dětmi).⁷⁶

Podobné údaje lze vyčíst i ze sociologických sond občanského sdružení ROSA, jež si každým rokem provádí statistiky svých klientek. Za všechny zde uvedu nejaktuálnější data z roku 2009, která se od předchozích let příliš neliší. V roce 2009 ROSA uvádí:⁷⁷

- **100,0 %** našich klientek, obětí domácího násilí, má zkušenost s **psychickým násilím**,
- **86 %** žen, obětí domácího násilí, má zkušenost s **fyzickým násilím**,
- **50,5 %** žen, obětí domácího násilí, má zkušenost s **ekonomickým násilím**,
- **49 %** žen, obětí domácího násilí, má zkušenost se **sexuálním násilím**.

Jednotlivé formy domácího násilí viz tabulka 2 na s. 44.

⁷⁵ Tamtéž, s. 62- 66.

⁷⁶ *Reprezentativní výzkum 2006 – STEM*, Bílý kruh bezpečí, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: <http://domacinasili.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/r93>

⁷⁷ *Domácí násilí, Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008*, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: http://www.rosaos.cz/fileadmin/rosa/statistika_ROSA_za_2008_verze_10062009.pdf

Tabulka č. 2: Formy násilí na ženách, 2009

FORMY NÁSILÍ NA ŽENÁCH, 2008			
		počet	v %
PSYCHICKÉ NÁSILÍ	celkem	206	100
	ponižování	199	96,6
	vydírání, zastrašování	144	96,0
	výhrůžky zabitím	87	42,0
	nadávky, vulgarismy	147	71,0
	kontrola, zákazy	138	67,0
	omezování, izolace	97	47,0
	křik	72	35,0
	žárliivost	130	63,0
	stalking	20	10,2
	M vyžaduje naprostou poslušnost	67	32,5
	M vyhrožuje zbraní	34	16,5
FYZICKÉ NÁSILÍ	celkem	177	86,0
	fackování	83	40,3
	bití, rány pěstí	81	39,3
	rány do hlavy	38	18,4
	škrčení	62	30,0
	kopání do těla	48	23,3
	sražení k zemi	51	25,0
	bití v těhotenství	35	17,0
	Přímé napadání nožem, pistolí	8	3,8
	trhání vlasů	20	9,7
	házení věcmi po F	14	6,8
	Strkání, cloumání	31	15,0
EKONOMICKÉ NÁSILÍ	celkem	104	50,5
	M nedává žádné finance	44	21,4
	málo peněz kontrola prostředků	53	25,7
	odevzdávání platu	10	4,9
	prosit i o malé částky peněz	20	9,7
	zákaz pracovat	12	5,8
SEXUÁLNÍ NÁSILÍ	celkem	101	49,0
	vynucovaný styk	81	39,3
	nepříjemné praktiky	52	25,2
	znásilnění v manželství	22	10,7

Zdroj: ROSA o.s. – statistika ROSA 2009

Z výše uvedeného je zřejmé, že na domácí násilí nemůže být pohlíženo jako na obyčejnou hádku či potyčku mezi partnery. Neboť se jedná o opakované, dlouhodobé a soustavné činy, kdy jeden z partnerů se snaží ovládnout a kontrolovat toho druhého, prostřednictvím použití své síly a moci. Oběť, v tomto případě žena, je v podřadném postavení a je svým partnerem týrána nejrůznějšími způsoby.

4 MÝTY SPOJENÉ SE SOCIOEKONOMICKÝM STATUSEM RODINY

Představy o tom, že domácí násilí se děje pouze v „problémových“ rodinách či v rodinách s nízkým socioekonomickým statusem, patří k velmi rozšířeným chybným názorům na problematiku domácího násilí. Obsahuje v sobě jakési vyčlenění na „my“ a „oni“, tzn. „nás se to netýká, to se týká jen těch na okraji společnosti“. Přestože statistiky dlouhodobě prokazují nepravost tohoto tvrzení, představa společnosti je i nadále jiná, což dokazují sociologické reprezentativní výzkumy agentury STEM pro Bílý kruh bezpečí, o.s. a Philip Morris ČR, a.s., provedené v letech 2001 a 2006 zaměřené na povědomí respondentů o fenoménu domácího násilí, jejich postojů k němu a jejich osobní zkušenosti.

4. 1 Sociologické reprezentativní výzkumy STEM 2001 a 2006

V květnu roku 2001 byly zveřejněny výsledky výzkumu o domácím násilí v ČR, který pro Bílý kruh bezpečí, o.s. a Philip Morris ČR, a.s. realizovala agentura STEM. Výzkumu se zúčastnilo celkem 1724 respondentů starších 15 let z celé ČR a jeho závěry související s mýtem o nízkém socioekonomickém statusu rodin, ve kterých k domácímu násilí dochází, doplněné o výsledky dotazníkového šetření Bílého kruhu bezpečí z let 1999–2001 a údaje z provozu DONA linky v letech 2001–2005 byly následující:⁷⁸

- Dvě třetiny obyvatel ČR se mylně domnívají, že napohled slušní lidé se domácího násilí nedopouštějí.
- Téměř polovina obyvatel (48%) se domnívá, že k domácímu násilí dochází zejména u materiálně slabších rodin.

O pět let později, tedy v roce 2006 byl proveden agenturou STEM v pořadí druhý sociologický reprezentativní výzkum pro Bílý kruh bezpečí, o. s. a Philip Morris,

⁷⁸ *Reprezentativní výzkum 2001 – STEM*, Bílý kruh bezpečí, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: <http://domacinasili.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/r94>

a.s., jenž navázal na výzkum z roku 2001, a zúčastnilo se jej 1690 respondentů starších 15 let z celé ČR. Výzkum mimo jiné zjistil, že:⁷⁹

- Stejně jako před pěti lety velká většina veřejnosti na jedné straně připouští, že domácí násilí je obecný jev, který se týká všech vrstev společnosti (81 % v roce 2001 i 2006), na druhé straně téměř každý druhý člověk podléhá mýtu, že k domácímu násilí dochází především v materiálně slabých rodinách (v roce 2006 jako v roce 2001 48 %).
- Mýtus, že napohled slušní lidé se domácího násilí nedopouštějí, postupně mizí – v roce 2001 s tímto tvrzením souhlasilo 64 % respondentů, avšak v roce 2006 to již bylo 51%.

Z těchto výzkumů vyplývá, že přestože si občané ČR uvědomují, že i na pohled slušně a spořádaně vypadající lidé se mohou dopouštět domácího násilí, představa, že se domácí násilí odehrává zejména v sociálně slabších rodinách, je i nadále velmi rozšířená, neboť s ní souhlasí, každý druhý obyvatel ČR starší 15 let. Z tohoto důvodu je nezbytné uvést statistiky a poznatky vyvracející tento mýtus, na což se zaměřím v následující kapitole.

4.2 K domácímu násilí nedochází jen v nižších společenských vrstvách

Z odborných studií i z klinických zkušeností vyplývá, že partnerské násilí prostupuje všemi společenskými vrstvami, bez ohledu na vzdělání, příjmy, bydliště (vesnice či město) a také, že mnoho pachatelů i obětí zastává významné společenské postavení (lékaři, právníci, policisté, podnikatelé, zastupitelé atd.). Nemá na něj vliv ani věk, náboženské vyznání či rasa. Dochází k němu jak

⁷⁹ Bílý kruh bezpečí, *Reprezentativní výzkum 2006 – STEM*, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: <http://domacinasili.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/r93>

v heterosexuálních, tak i homosexuálních vztazích.⁸⁰ Dojem, že násilí se týká jen určitých vrstev společnosti, zejména těch „problémových“ či s nízkým socioekonomickým statusem, vznikl zřejmě proto, že v určitých skupinách společnosti bývá skrýváno pečlivěji než v jiných.⁸¹

Studie, které se zabývaly rozšířením partnerského násilí, se shodují, že se nejedná o jev, ke kterému by docházelo pouze výjimečně. Podle statistik Světové banky zažila v industriálních zemích sexuální a domácí násilí pětina žen ve věku 15 až 44 let. Ve státech Evropské unie zažívá domácí násilí každá pátá žena v Irsku, každá čtvrtá ve Velké Británii a každá třetí v Portugalsku a Německu.⁸² Například ve Velké Británii násilí tvoří více než čtvrtinu všech ohlášených trestných činů a také 40-50 % zavražděných žen je zabito vlastním manželem či partnerem.⁸³

Z průzkumu agentury STEM v roce 2001 vyplynulo, že domácím násilím trpí 16 % populace ve věku od 15 let, což znamená, každý šestý občan ČR. Tři pětiny populace starší 15 let (61%) znají případy násilí mezi partnery z doslechu, více než čtvrtina (26%) se s ním setkala přímo (jako svědek, jako oběť, případně jako násilník).⁸⁴

Opakovaný výzkum agentury STEM z roku 2006 potvrdil trendy z roku 2001. Hladina přiznaného násilí mezi partnery zůstala téměř stejná jako v roce 2001, podle ní má nějakou osobní zkušenost s násilím ve vlastním partnerském vztahu zhruba 14% populace starší 15 let (v roce 2001 16 %). Je třeba upozornit, že tyto údaje vycházejí z odpovědí lidí ochotných o svých osobních zkušenostech

⁸⁰MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 19.

⁸¹ Tamtéž, s. 19.

⁸² *Domácí násilí, Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008*, [online]

[cit. 2011-03-15], dostupné z WWW:

http://www.rosaos.cz/fileadmin/rosa/statistika_ROSA_za_2008_verze_10062009.pdf

⁸³ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 18.

⁸⁴ *Reprezentativní výzkum 2001 – STEM, Bílý kruh bezpečí*, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: <http://domacinasili.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/r94>

vypovídat, což učinilo celkem 45% z daného vzorku, tedy 770 respondentů, a lze tedy předpokládat, že skutečná míra domácího násilí mezi partnery je u nás s velkou pravděpodobností vyšší. Opakovaně se rovněž ukázalo, že nějakou zkušenost s domácím násilím má poměrně velká část lidí, **každý druhý člověk starší 15 let ví o nějakém případě partnerského násilí z doslechu**, zhruba čtvrtina se s tímto druhem domácího násilí setkala přímo, nejčastěji v roli svědka, ale nijak výjimečně i v roli oběti. Ve výzkumu se rovněž potvrdilo, že některé zažité představy o výskytu domácího násilí, jsou skutečně mýtem. V realitě se **partnerského násilí dopouštějí i vzdělaní lidé a lidé s dobrým materiálním standardem**. Podle výpovědí svědků nebo osob, které na vlastní kůži zažily domácí násilí, měly více než dvě pětiny obětí partnerského násilí (45 %) a třetina agresorů středoškolské nebo dokonce vysokoškolské vzdělání. V 70 % případů se násilí mezi partnery odehrávalo v domácnostech průměrně až nadprůměrně materiálně zajištěných.⁸⁵

Další reprezentativní výzkum proběhl v ČR v roce 2003 v rámci Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (International Violence Against Women Survey, IVAWS). Tento výzkum provedl Sociologický ústav AV ČR a Filozofická fakulta UK v Praze. Výsledky výzkumu, jehož vzorek tvořilo 1980 respondentek starších 18 let a který se zaměřoval na zkušenost žen s partnerským násilím, ukazují, že 38% žen v České republice zažilo během svého života alespoň některou z forem násilí ze strany svého partnera (současného nebo bývalého manžela/přítele). Co se týče **vzdělání**, byla potvrzena zkušenost některých zahraničních výzkumů, že vzdělání oběti **nehraje v případě násilí ze strany partnera významnou úlohu**. Podíly žen, které uvedly zkušenost s násilím v posledních 5 letech, se ve všech vzdělanostních skupinách pohybovaly okolo průměru (tab. 3 na s. 49). Zcela jinak je to již v případě socioekonomického postavení (tab. 4 na s. 50): **významně zvýšené riziko zažít násilí ze strany partnera**, v některých případech až trojnásobně vzhledem k průměru, v následujících 5 letech mají **nezaměstnané ženy**. Z hlediska rizika

⁸⁵ *Reprezentativní výzkum 2006 – STEM*, Bílý kruh bezpečí, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: <http://domacinasilii.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/r93>

viktimizace výzkum uvádí, že: „zkušenost s násilím je signifikantně nejvíce koncentrována u respondentek, které uvedly celkový čistý měsíční příjem domácnosti od 6,5 do 14 tis. Kč, tzn. ve druhém a třetím nejnižším příjmovém pásmu. Statisticky významně nižší míry viktimizace lze naopak nalézt ve druhém nejvyšším příjmovém pásmu 20 až 35 tis. Kč na domácnost.“⁸⁶

Tabulka č. 3: Podíly žen, které zažily násilí v partnerském vztahu v posledních 5 letech podle vzdělání

Násilí v partnerském vztahu	Celkem	Vzdělání (sloupcová %)			
		ZŠ, nižší než ZŠ	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ/VOŠ
Vyhrožování, že Vám fyzicky ublíží	12	10	15	12	10
Házení věcí nebo úder předmětem	7	5	9	7	6
Strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy	11	7	13	11	11
Facka, kopání, kousání, úder pěstí	13	9	15	13	10
Škracení, pokus o udušení, utopení, popálení, opaření	2	1	3	1	1
Nůž nebo pistole	1	2	1	1	1
Jiné fyzické násilí	1	0	2	1	2
Vynucený sexuální styk	4	3	5	3	3
Pokus o vynucený sexuální styk	3	1	4	3	3
Osahávání	2	1	3	1	3
Vynucená sex. aktivita s jinou osobou	0	0	0	0	1
Jiné sexuální násilí	0	0	0	0	0
Počet respondentek	1980	154	570	878	378

Zdroj: Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika, 2003

⁸⁶ PIKÁLKOVÁ, S., *Mezinárodní výzkum násilí na ženách- Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 81.

Tabulka č. 4: Podíly žen, které zažily násilí v partnerském vztahu v posledních 5 letech podle socioekonomického postavení

Násilí v part. vztahu	Celkem	Socioekonomické postavení							
		Zaměst.	Nezam.	Podnikatelka	V domácnosti	Studující	Důchod	Mateřská	Jiné
Vyhrožování, že Vám fyzicky ublíží	12	14	29	15	10	7	4	14	8
Házení věcí nebo úder předmětem	7	9	21	6	10	2	2	6	8
Strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy	11	12	29	13	12	10	3	10	8
Facka, kopání, kousání, úder pěstí	13	13	32	15	19	9	2	18	15
Škrčení, pokus o udušení, utopení, popálení, opaření	2	2	4	0	2	0	1	0	0
Nůž nebo pistole	1	1	5	2	0	1	1	1	0
Jiné fyzické násilí	1	2	1	2	3	0	1	1	0
Vynucený sexuální styk	4	5	12	2	2	2	1	4	0
Pokus o vynucený sexuální styk	3	4	13	1	2	2	0	2	0
Osahávání	2	2	7	2	2	2	1	0	0
Vynucená sex. Aktivita s jinou osobou	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jiné sexuální násilí	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Počet respondentek	1980	1042	100	124	58	202	279	162	13

Zdroj: Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika, 2003.

Další velmi cenná data vypovídající o stavu domácího násilí v České republice poskytuje občanské sdružení ROSA, které se specializuje na pomoc ženám - obětem domácího násilí a jejich dětem a na prevenci násilí. ROSA pravidelně každým rok provádí sociologické sondy svých klientek. Jedná se tedy o klinické údaje založené na výpovědích žen – obětích⁸⁷ domácího násilí, nikoliv tedy o reprezentativní

⁸⁷ Přestože pojem „oběť“ není velmi vhodný pro označení žen, které zažily nebo zažívají domácí násilí, jelikož navozuje představu pasivního přístupu takovýchto žen, což není ve své podstatě pravdivé, ve své práci jej někdy používám, jelikož s tímto pojmem pracuje literatura, z níž čerpám.

vzorek celé populace. Nicméně tato data poskytují poměrně ucelený obraz o situaci domácího násilí v ČR.

Z nejaktuálnější sociologické sondy nadace Rosa za rok 2009 se dozvídáme, že v daném roce prošlo Informačním a poradenským centrem ROSA 228 klientek, z nichž data 206 klientek byly zpracovány pro účely statistiky. Opakované statistiky prováděné sdružením ROSA potvrzují, že *domácí násilí zažívají lidé bez ohledu na své vzdělání či sociální postavení*.⁸⁸ Mezi oběťmi domácího násilí jsou nejčastěji zastoupeny ženy se středoškolským vzděláním (50%), následují ženy s vysokoškolským vzděláním (26,2%). Muži, kteří se dopouštějí násilí na svých partnerkách, mají nejčastěji středoškolské vzdělání (31,1%) a vysokoškolské vzdělání (31,1 %), těsně jsou následováni muži vyučenými (27,7 %).

Tabulka č. 5: *Vzdělání obětí a pachatelů domácího násilí, 2009*

Vzdělání	Ženy (oběti)		Muži (pachatelé)	
	počet	v %	počet	v %
ZŠ	18	8.7	16	7.8
Vyuč.	31	15.0	57	27.7
SŠ	103	50.0	64	31.1
VŠ	54	26.2	64	31.1
celkem	206		206	

Zdroj: ROSA o.s. – *statistika ROSA 2009*

Ve statistice občanského sdružení ROSA⁸⁹ za rok 2008 nalezneme téměř shodná čísla jako v roce 2009. Mezi oběťmi domácího násilí jsou nejčastěji zastoupeny ženy se středoškolským vzděláním (51,5%), následují ženy s vysokoškolským vzděláním (25%). Muži, kteří se dopouštějí násilí na svých partnerkách, mají

⁸⁸ Statistika ROSA za rok 2009, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: <http://www.rosa-os.cz/o-nas/statistiky>

⁸⁹ *Domácí násilí, Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008*, [online]

[cit. 2011-03-15], dostupné z WWW:

http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/statistika_ROSA_za_2008_verze_10062009.pdf

nejčastěji středoškolské vzdělání (33,2%), těsně následováni muži vyučenými (31,1%) a vysokoškoláky (29,6%).

Více než polovina žen je zaměstnaných. Další statisticky významnou skupinu tvoří ženy na mateřské dovolené – 27,6 % klientek. Dalších téměř 15% žen není ekonomicky aktivních či je vyloučeno z trhu práce (studentky, nezaměstnané ženy, ženy v důchodu, ženy v domácnosti). Celkem v úplné či částečné ekonomické závislosti na svém partnerovi tedy žije 42,5 % žen – obětí domácího násilí.

Tabulka č. 6: *Vzdělání obětí a pachatelů domácího násilí, 2008*

Vzdělání	Ženy (oběti)		Muži (pachatelé)	
	počet	v %	počet	v %
ZŠ	15	7.7	10	5.1
Vyuč.	31	15.8	61	31.1
SŠ	101	51.5	65	33.2
VŠ	49	25.0	58	29.6
Neuvedeno			2	1.0
Celkem	196		196	

Zdroj: ROSA o.s. – *statistika ROSA 2008*

Tabulka č. 7: *Ekonomický status obětí a pachatelů, 2008*

	Ženy (oběti)		Muži (pachatelé)	
	počet	v %	počet	v %
Zaměstnaní	101	51.5	116	59.2
OSVČ	12	6.1	47	24
Mateřská/rodičovská dovolená	54	27.6	2	1
Dávky v nezaměstnanosti/ SSP	9	4.6	8	4.1
Bez příjmu	5	2.6	4	2
Důchod	15	7.7	13	6.6
Neuvedeno			6	3.1
Celkem	196		196	

Zdroj: ROSA o.s. – *statistika ROSA 2008*

Jen pro srovnání zde uvedu zaměstnání žen (obětí) a mužů (násilníků) získaná z první sociologické sondy, provedené občanským sdružením ROSA v roce 1995, z celkového počtu 196 rodin, kde docházelo k domácímu násilí, bylo zastoupení jednotlivých povolání následující:⁹⁰

Zaměstnání žen – obětí:

- administrativa, ekonomka, úřednice 63x
- mateřská dovolená, v domácnosti 52x
- učitelka, překladatelka 12x
- dělnice 11x
- zdrav.sestra, laborantka 8x
- prodavačka 8x
- podnikatelka 6x
- důchodkyně 5x
- lékařka 4x
- výtvarnice 3x
- studentka 3x
- kuchařka 2x
- recepční, kosmetička, právnička 1x

Zaměstnání mužů – pachatelů:

- podnikatel 46x
- ekonom, úředník, obchod. ředitel 24x
- řemesla 21x
- řidič 14x
- dělník, topič 14x
- programátor 13x
- umělec 8x

⁹⁰ VAVROŇOVÁ, M., PROKOPOVÁ, Z., *Dneska Tě ještě nezabiju! Zpráva o stavu domácího násilí*, Praha, Nadace ROSA, 1997, s. 6-7.

• lékař	6x
• policista (vnitro)	5x
• nepracuje	5x
• důchodce	4x
• student	3x
• učitel	2x
• další profese	1x

Tímto způsobem bychom mohli postupovat a poukazovat na jednotlivé údaje z každého roku, uvedené v sociologických sondách občanského sdružení ROSA, stejně tak, jako i na jiné, třeba i zahraniční statistiky. V každém případě, veškerá data by byla velmi obdobná a potvrdila by jen dosud uváděné. Tedy, že domácí násilí není okrajovou záležitostí týkající se pouze několika málo jedinců, žijících na okraji společnosti, „problémových“ rodin či rodin s nízkým socioekonomickým statusem. Domácí násilí je problém všech, celé společnosti, žádné společenské vrstvy nevyjímaje. Je proto velmi mylné a chybné domnívat se, že se to týká pouze někoho nevzdělaného, neslušného či materiálně nezajištěného.

5 MÝTY PŘIPISUJÍCÍ VINU ZA PÁCHANÉ NÁSILÍ ŽENÁM

5.1 Ženy provokují násilí nebo si ho nějakým způsobem zaslouží

„Kdyby mi tak nemožně neutírala prach z gramofonové desky, tak by ji nedostala“.⁹¹

Tento stereotyp předpokládá, že každé domácí násilí musí nutně mít nějakou instrumentální příčinu, jež domácí násilí způsobuje. Může ji být prakticky cokoli: chybná komunikace s partnerem, nesplnění partnerova požadavku, pozdní příchod domů, připravené jídlo, nevhodné chování a podobně. V každém případě bývá vina připisována ženě, která jistě násilný výbuch způsobila a zapříčinila, takže „čemu se vlastně diví?“ Nicméně právě tento názor je velmi nebezpečný, neboť vlastně „legitimizuje páchaní násilí na ženách v určitých situacích, vinu za násilí připisuje obětem a muže páchající násilí zbavuje odpovědnosti.“⁹²

Občanské sdružení ROSA uvádí, že se velmi často setkává s muži, kteří se násilí na ženách dopouštějí, ale viní z něj své partnerky: „Partnerky je vyprovokovaly. Přišly pozdě domů. Nebylo uklizeno. Vyčítaly, provokovaly.“⁹³ Někteří muži si násilí připustí, ovšem považují je za „výchovní prostředek“. Zejména alarmující potom je, setkávají-li se ženy s takovým obviněním i z úst policistů či pracovníků pomáhajících profesí. Magistra Vitoušová uvádí zdokumentovanou odpověď policisty na telefonické volání ženy z Prahy 4 o pomoc: „Paní, to by Vás musel nejdříve zabít, abychom přijeli, řekl do telefonu službu konající dozorcí v roce 1995.“⁹⁴

⁹¹ VAVROŇOVÁ, M., PROKOPOVÁ, Z., *Dneska Tě ještě nezabiju! Zpráva o stavu domácího násilí*, Praha, Nadace ROSA, 1997, s. 21.

⁹² Piata žena, *Aspekty násilia páchaného na ženách*, Bratislava, Zaujmové združenie žien Aspekt, 2001, s. 59.

⁹³ VAVROŇOVÁ, M., PROKOPOVÁ, Z., *Dneska Tě ještě nezabiju! Zpráva o stavu domácího násilí*, Praha, Nadace ROSA, 1997, s. 21.

⁹⁴ *Domáci násilí - záležitost nikoli soukromá: fakta, názory, právo*, Sborník příspěvků českých a zahraničních odborníků, Praha, Koordinační kruh prevence násilí na ženách, 1997, s. 23.

5.1.1 Ženy nejsou příčinou partnerova násilí

Mnoho obětí, které si prošly anebo procházejí domácím násilím, se domnívá, že si za násilí mohou samy, že agresora rozčílilo něco, co udělaly nebo řekly, nebo si prostě nic lepšího nezaslouží, protože jsou tak neschopné. Můžeme se setkat s výroky např.: *„Kdyby se mi jenom podařilo uklidit a dát děti dřív spát, než přijde z práce, nebyl by tak podrážděný.“* *„Kdybych se jenom naučila říkat správné věci, tak bych ho tolik nerozčilovala.“* *„Kdybych jen nebyla tak hloupá, určitě by mě líp snášel.“* *Kdyby byl mým prvním manželem, byl by si mnou daleko jistější“.*⁹⁵ Tyto myšlenky většinou pocházejí z toho, co agresor své partnerce říkal a jakými slovními útoky ji častoval. *„Oběť násilí přejímá názor, že důvodem soustavné nespokojenosti násilného partnera je její nevhodné chování, neschopnost a hysterické projevy. Tím přiznává partnerovi právo na násilné chování, a dává mu oprávnění rozhodovat o jejím životě a životě dětí.“*⁹⁶ Po určité době si ale ženy uvědomí, že jsou obviňovány z něčeho, za co nemohou a co nejsou schopny ovlivnit, jako například pláč malého dítěte v době, kdy mu rostou zoubky, které nejde jednoduše utišit.

Agresor také může mít často protichůdné požadavky na ženino chování podle své nálady a rozpoložení a pro ženu je absolutně nemožné předvídat, co je po ní zrovna vyžadováno. Helen Conway uvádí případ klientky, která byla zbita, ať již se zachovala jakkoliv: *„Po návštěvě hospody se skupinou jeho přátel, kde jsme vtipkovali a smáli se, mě zfackoval a říkal, že nesnese, abych flirtovala s jinými muži a snažila se být středem pozornosti. Příště jsem si tedy sedla do kouta, a pokud to šlo, s nikým jsem nemluvila. Když jsme přišli domů, opět mě udeřil a říkal, že se stydí, že má tak hroznou manželku a že jsem ho schválně ztrapnila“.*⁹⁷ Svalování viny na oběť je projevem toho, že se agresor snaží vyhnout odpovědnosti za své

⁹⁵ CONWAY L., H., *Domácí násilí*, Praha, Albatros, 2007, s. 46.

⁹⁶ BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K. et al., *Domácí násilí: Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*, Praha, Acorus, 2009, s. 15.

⁹⁷ CONWAY L., H., *Domácí násilí*, Praha, Albatros. 2007, s. 47.

chování a snaží se omluvit své chování tím, že svou oběť kritizuje, což je samo o sobě formou týrání.⁹⁸

Je přirozené, že každý občas dělá chyby a někoho rozčílí. Stejně tak i partnerka může agresora nějakým skutkem rozčílit, což mu ovšem nedává právo, aby ji fyzicky „trestal“ či nějakým jiným způsobem ponižoval a trápil. Z tohoto důvodu je nezbytně nutné „označit násilí jako násilí a učinit násilníka plně zodpovědným za toto násilí“.⁹⁹ Neboť násilník si je vědom svého chování, které používá a dobrovolně jej volí, čehož je důkazem i to, že například v práci nezmlátí svého kolegu, jen proto, že jej naštvál, anebo s ním nesouhlasil. Jinak řečeno, agresor používá násilí pouze ve vztahu ke své partnerce, což znamená, že „násilí se používá absolutně cíleně na prosazení svých zájmů, tam, kde stále existuje neotřesitelná víra v mužskou mocenskou převahu – totiž ve vztahu k ženě.“¹⁰⁰

5.1.2 Násilí jako způsob manipulace a přesvědčení ženy o její vině

„Pachatelé domácího násilí používají manipulativní techniky, jejichž smyslem je udržet si kontrolu a moc nad životem oběti.“¹⁰¹

Způsobů, jež pachatelé domácího násilí volí, je velká škála, přičemž jejich jediným cílem je „zmanipulovat“ partnerku, aby se chovala tak, jak oni chtějí a vyžadují, což se jim nakonec většinou podaří. Výsledkem čehož potom je, že žena se opravdu chová submisivně a často i z laického pohledu „hloupě“, což může vést k utváření a vytrvávání názorů, že žena si za to vlastně může sama. Navíc díky neustálému shazování a napadání ženina úsudku, žena ztrácí schopnost rozumného uvažování a opravdu se cítí být příčinou partnerova násilí, což je samozřejmě násilníkův záměr.

⁹⁸ Tamtéž, s. 47.

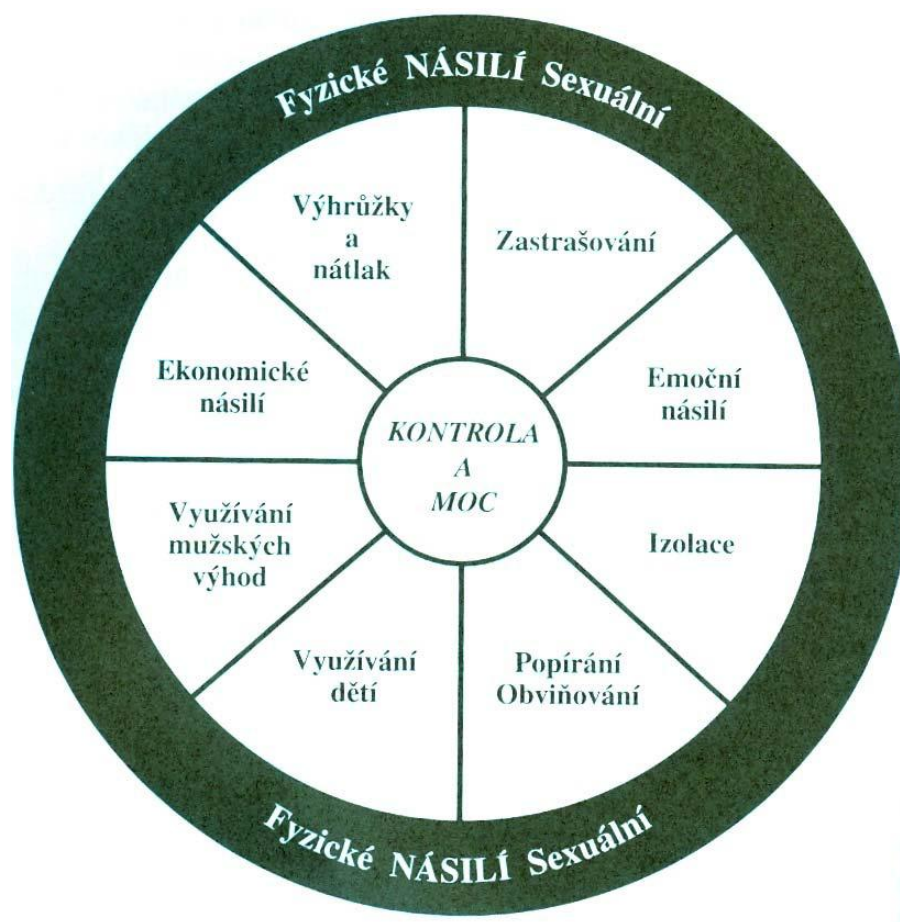
⁹⁹ BORŮVKA, N., *Domácí násilí - staré problémy, nová řešení?*, Praha, Friedrich-Ebert-Stiftung e. V, 2002, s. 54.

¹⁰⁰ Piata žena: *Aspekty násilia páchaného na ženách*, Bratislava, Zaujmové združenie žien Aspekt, 2001, s. 60.

¹⁰¹ *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*, Praha, ROSA, 2006, s. 10.

Na základě rozhovorů s oběťmi domácího násilí vzniklo tzv. Kolo kontroly a moci (*The Power and Control Wheel*), které znázorňuje nejčastější taktiky používané agresory k dosažení mocenské převahy. Cíl je symbolicky umístěn uprostřed kruhu, v zesíleném obvodu jsou uvedeny druhy fyzického násilí a jednotlivé výseče znázorňují další formy týrání. V následující části popíšeme pouze ty druhy manipulace, které ovlivňují ženino uvažování a souvisí tak s přesvědčením, že právě ony jsou příčinou partnerovy agrese, tedy i s mýtem, že si násilí „zaslouží“.

Obr. 1 Kolo kontroly a moci

Zdroj: MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 120.

Emoční násilí

Emocionální násilí je jednou z nejmocnějších zbraní, kterou násilník vůči své partnerce disponuje. Neboť útočí na její sebehodnocení, aby nad ní získal moc a mohl s ní libovolně manipulovat. Ženy, které mají zkušenost s násilím ze strany partnera, uvádějí tento způsob týrání jako nejhorší a nejvíce efektivní, neboť co může být horší než neustále zesměšňování a shazování od osoby, navíc tak blízké, u níž předpokládáte, že Vás opravdu zná a „myslí to s Vámi dobře“?

Je přirozené, že partneři se vzájemně ovlivňují, a mohou přebírat své názory, bohužel i pokud jsou špatné a nepravdivé. Neboť pokud Vám bude někdo neustále tvrdit, že tato barva je černá, i když jste si stoprocentně jisti, že je bílá, je možné a často i velmi pravděpodobné, že časem začnete přemýšlet, zda opravdu nemůže být černá, zda se nepletete, a začnete zkoumat, že možná s Vámi opravdu není „něco v pořádku“, když Vám partner neustále a sebejistě tvrdí opak. Přesně na tomto principu funguje i emoční násilí.

„Muži mají pocit, že jsou mužní, jen když jsou silní. Aby jeden mohl být mocný, musí být druzí bezmocní. Aby on mohl mít pravdu, ona se musí mýlit. Aby mohl všechno ovládat, žena musí být ovládána. Aby měl svou hodnotu, žena musí být bezcenná.“¹⁰²

Účelem ponižování partnerky, je potvrdit svou moc a udělat z ní neplnohodnotného člověka. Násilníci často mluví o své partnerce, aniž by vyslovili její jméno, používají pejorativní výrazy jako „moje stará“, „ta kráva líná“, „ta kurva“, „to nemehlo“, čímž vyjadřují, že si nic lepšího než výsměch a pohrdání nezaslouží. Zároveň jim tato depersonalizace umožňuje odstranit zábrany, popřípadě pocit studu. Ženy samy si pak začnou připadat méněcenné, pokládají se za špatné a mají pocit, že si nic jiného než tresty a týrání ani nezaslouží.¹⁰³

¹⁰²MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 122.

¹⁰³ Tamtéž, s. 122.

Izolace

*„Izolace je důsledek mnoha taktik abusivního chování“.*¹⁰⁴

Cílem izolace je odříznout ženu od společnosti, zaměstnání, lidí, pramenů, názorů a svobodného myšlení. Agresor svou partnerku neustále hlídá, kontroluje, co dělá, kam jde, s kým jde, kdy se vrátí, komu telefonuje, zkrátka omezuje její svobodu a ve „jménu rodiny“ ji zakazuje veškeré aktivity mimo domov (vzdělání, zábava, návštěvy). Jako důvod často uvádí lásku k ní a dětem. Tím, že je žena prakticky neustále s agresorem, nemá možnost získat a potkávat se s jinými názory než právě s těmi pachatelovými, který ji většinou označuje za neschopnou a „k ničemu“, což vede k tomu, že žena se s tímto názorem postupně ztotožní a snaží se změnit své chování. Ovšem ani tato „změna“ nevede ke změně partnerova chování ani zastavení násilí, násilník si vždy najde další důvody, aby ji mohl ubližovat, což ženu může a často i vede k utvrzení v myšlence, že je opravdu „k ničemu“ a „může si za to sama“. Navíc, když neexistuje nikdo, kdo by ji mohl tento názor vyvrátit.

Popírání a obviňování

Jak jsem již zmínila, pachatel často popírá, že by k nějakému násilí vůbec došlo, nebo jej alespoň částečně zlehčuje, přičemž připisuje vinu partnerce a sám za něj odpovědnost nepřijímá. Je velmi důležité si uvědomit, že *„žádná terapie ani techniky násilníka nezmění, pokud se nebude chtít změnit on sám“*.¹⁰⁵ Jelikož je to právě on, kdo musí přijmout zodpovědnost za své chování, odhodlat se ke změně a začít na sobě pracovat.

Každý násilník má vybudované pevné opevnění kolem svého já, jenž ho „chrání“ před upřímným sebezpytováním, a proto bude chtít tuto svou hradbu za každou cenu udržet a bude se vždy snažit různě vymlouvat a vyjednávat. Jasnými prostředky jsou potom obviňování a svalování viny na ženu, popřípadě tvrzení, že si žena vymýšlí či přehání, že je hysterka apod. Hovoří-li takto o ženě ve společnosti,

¹⁰⁴ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008., s. 122.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 123.

může vést toto jednání k tomu, že okolí přijme násilníkovu tvrzení jako fakt. Tato skutečnost může být umocněna, zejména pokud se jedná o „slušného“ muže. Ženy, jejichž sebevědomí je již narušeno probíhajícím násilím, se navíc mohou okolí jevit jako „divné“, což může vést k utvrzení se ve správnosti násilníkovu tvrzení. Pro týrané ženy to potom znamená „další ránu“ a ještě větší sebeobviňování se z násilníkovu jednání. Zároveň se také ocitají v jakési pasti, kdy se bojí o problému hovořit, mají pocit, že si za to mohou samy a že jim stejně nikdo nebude věřit.

Uvedené údaje dokazují, že násilí páchané na partnerce v žádném případě není, a ani nemůže být pokládáno za její vinu, za něco, co si zasloužila, anebo bylo jejím chováním vyprovokováno. Právě tento postoj, se ovšem snaží vyvolat násilníci nejen v povědomí svých obětí, ale někdy i širšího okolí, což se jim bohužel mnohdy daří. Agresoři se tímto svalováním viny snaží přenést zodpovědnost za své násilné jednání na partnerky a zastínit tak pravou podstatu věci. Tou je, že násilné jednání je promyšlenou záležitostí agresora, která má vést k posílení pozice jeho moci vůči ženě, prostřednictvím vyvolání strachu v ní, a i jiných způsobů podmanění si a ovládnutí oběti, jež mu umožní s obětí libovolně manipulovat. V žádném případě tedy nejde o spontánní reakci na vzniklou situaci či neschopnost kontrolovat svůj hněv.

5.2 Ženy asi chtějí být týrané, jinak by přece násilníka opustily

Pro většinu lidí, kteří měli to štěstí a nezažili, ani se nepotkali s domácím násilím, je naprosto nepochopitelné, proč žena něco neudělá, proč neodejde, proč to nějak neřeší atd. Při hledání odpovědi na svou otázku, často dospějí k názorům, „že to asi nebude tak hrozné, jinak by přece odešla“, anebo, v horším případě, pokládají ženu za určitý druh masochistky, které se vlastně zažívané násilí líbí, a proto s násilníkem zůstává.¹⁰⁶ V každém případě, oba závěry jsou scestné a neodpovídají skutečným důvodům, proč ženy v násilných vztazích setrvávají, anebo jim trvá poměrně dlouho, než se odhodlají svou svízelnou situaci řešit. Důvodů existuje celá řada a většinou jsou velmi komplikované a navzájem provázané, tudíž není vůbec snadné postavit se jim a řešit je. **„Proto je velmi důležité pochopit, že oběť nikdy nezůstává ve vztahu kvůli násilí, ale i přes něj.“**¹⁰⁷ Následující kapitola se bude věnovat právě těmto důvodům a důsledkům násilí, které ženu často udržují v násilném vztahu.

5.2.1 Mýtus o typické oběti

S tázáním se „Proč ženy z násilného vztahu jednoduše neodejdou?“, souvisí i mýtus o tzv. typické oběti – „puťce“, která si nechá všechno líbit. Laická veřejnost si totiž často myslí, že oběti domácího násilí se mohou stát pouze pasivní, závislé a nesamostatné ženy, které jsou neschopné se jakkoliv bránit.¹⁰⁸ To dokládají již v předchozích kapitolách zmíněné výzkumy agentury STEM pro Bílý kruh bezpečí, o.s. a Philip Morris ČR, a.s. z let 2001 a 2006. V roce 2001 se tři pětiny občanů domnívaly, že oběťmi domácího násilí se stávají jen slabé a bojácné ženy¹⁰⁹. V roce

¹⁰⁶ CONWAY L., H., *Domácí násilí*, Praha, Albatros, 2007, s. 59.

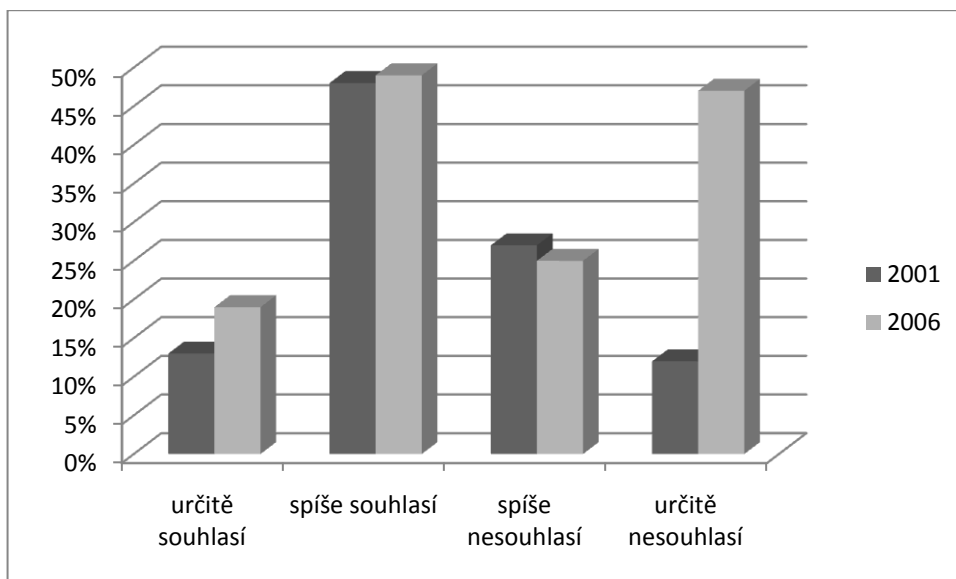
¹⁰⁷ *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*, Praha, ROSA, 2006, s. 41.

¹⁰⁸ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. A KOL., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, Praha, Grada Publishing, 2007, s. 44.

¹⁰⁹ *Reprezentativní výzkum 2001 – STEM*, Bílý kruh bezpečí, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: <http://domacinasili.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/r94>

2006 celých 68% respondentů souhlasilo s tvrzením „oběti domácího násilí se obvykle stávají 'puťky' nebo 'bačkory', které si nechají vše líbit“, což je o celých 7% více než v roce 2001.¹¹⁰

Graf č. 1: Souhlas s názorem „oběti domácího násilí se obvykle stávají 'puťky' nebo 'bačkory', které si nechají vše líbit“.

Zdroj: Reprezentativní výzkum 2006 – STEM, Bílý kruh bezpečí

Avšak opak je spíše pravdou, neboť neexistuje typická „oběť“ domácího násilí. A je nezbytné si uvědomit, že kdokoliv, jakýkoliv muž či žena, se mohou dostat do pozice týrané oběti, bez ohledu na jejich vzdělání, pracovní úspěchy či materiální jistoty. Poněvadž nic z toho nás nechrání před násilím za zavřenými dveřmi našich domovů.¹¹¹

¹¹⁰ Shrnutí základních výsledků (červenec 2006), Reprezentativní výzkum 2006 – STEM, Bílý kruh bezpečí, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW:

<http://domacinasi.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/r93>

¹¹¹ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. A KOL., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, Praha, Grada Publishing, 2007, s. 44.

Současně, již samotný pojem „oběť“, který se v tomto případě používá k označení ženy, která byla postižena domácím násilím, je poněkud zavádějící, jelikož neodpovídá charakteristice takové ženy. Termín „oběť“ totiž konotuje pasivní přístup a přijímání určité situace, což v případě ženy, jež byla týrána svým partnerem, není pravdivé. Jedná se totiž o nepochybně velmi silné ženy, které se snaží bránit, a aktivně vyvíjejí nejrůznější strategie, aby se vyhnuly a zamezily eskalaci násilí.¹¹² Ženy, které zažívají násilí, se pokoušejí využít veškerých prostředků, aby změnilu situaci. Chtějí, aby násilí přestalo, často si však také přejí zachovat vztah či manželství. „Žádná žena nechce, aby ji někdo bil, znásilňoval, anebo vraždil.“¹¹³ A proto podniká veškeré kroky, aby násilí zamezila. Z tohoto důvodu bychom tedy měli mluvit o těchto ženách jako „o osobách, které zažily, či mají zkušenost s domácím násilím“¹¹⁴, nikoliv však jako o obětech.

5.2.2 Cyklus násilí

Cyklus násilí představuje jeden z konceptů, které napomáhají vysvětlit dynamiku partnerského násilí a objasnit skutečnost, proč mnoho žen zůstává v násilném vztahu někdy i desítky let.

Předpoklad, že k partnerskému násilí dochází v určitém cyklu, poprvé vyslovila Lenore Walkerová v roce 1979 na základě svých studií týraných žen.¹¹⁵ Tato teorie vychází ze zjištění, že k násilí nedochází permanentně, násilné incidenty jsou střídány s relativně klidnými „milujícími“ obdobími, která často ženu v násilném vztahu udržují, neboť věří, že se situace zlepší a změní. Nicméně intenzita jednotlivých násilných incidentů se postupně zvyšuje, stejně tak, jako i jejich

¹¹² *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*, Praha, ROSA, 2006, s. 10.

¹¹³ Piata žena, *Aspekty násilia páchaného na ženách*, Bratislava, Zaujmové združenie žien Aspekt, 2001, s. 59.

¹¹⁴ *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*, Praha, ROSA, 2006, s. 10.

¹¹⁵ In MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 36.

krutost, tudíž se násilí stává čím dál tím nebezpečnějším a závažnějším pro danou ženu.

Cyklus násilí se skládá ze tří oddělených a odlišných fází:

Obr. 3: Převzato z Walker (1979)¹¹⁶

Průběh jednotlivých fází z hlediska ženy (oběti):¹¹⁷

1. Fáze narůstání tenze

Tato fáze je provázena mírnými incidenty, jako jsou verbální agrese (kritizování, nadávání), facky atd. V tomto období pociťuje žena zvýšené napětí a strach z násilníka. Žena se může snažit odvrátit eskalaci budoucího napětí různými způsoby:

- chlácholením útočnicka, staráním se o něj či vyhýbáním se mu,
- minimalizováním, bagatelizováním či popíráním násilí,
- krytím útočnicka, omlouváním jeho chování,
- emocionálním „odbytnostněním se“ od ohromného stresu,
- kontrolováním a zacházením s prostředím tak, aby zabránila eskalaci násilí.

Neschopnost ženy čelit situaci umožňuje násilníkovi vystupňovat násilí.

¹¹⁶ Protective Order Project, Indiana Law, *The Cycle of Violence*, [online] [cit. 2011-03-23], dostupné z WWW: http://www.law.indiana.edu/pop/domestic_violence/cycle.shtml

¹¹⁷ Upraveno dle Walker In Protective Order Project, Indiana Law, *The Cycle of Violence*, [online] [cit. 2011-03-23], dostupné z WWW: http://www.law.indiana.edu/pop/domestic_violence/cycle.shtml

2. Fáze násilí

Jedná se většinou o nejkratší fázi, trvající obvykle od několika minut do 24 hodin. V tuto dobu, tenze z předchozí fáze eskaluje v otevřené násilí, které může způsobit zranění, ale může končit i smrtí. Žena může:

- cítit kompletní ztrátu kontroly,
- cítit se psychicky polapena,
- vyhledat lékařskou pomoc (pokud se vůbec rozhodne ji vyhledat),
- nepocítit následky traumatu po nějakou dobu,
- nevěřit právním výkonům, obávat se, že jakýkoliv zásah by vedl ještě k většímu rozlícení agresora,
- obhajovat či chránit útočníka před policií.

3. Fáze „líbánek“, klidu

Situace se uklidní a může se stát dokonce i příjemnou. Na počátku vztahu bývá tato fáze zpravidla nejdelší, ovšem postupně se stává kratší a kratší. Až může prakticky vymizet a být téměř okamžitě vystřídána začínající fází narůstající tenze.

V této fázi se násilník omlouvá, slibuje, že se násilí již nebude opakovat a lituje svého chování. V některých případech se ale násilník neomlouvá, vinu za své chování připisuje ženě a tvrdí ji, že pokud změní své chování, násilné epizody se již nevyskytnou.¹¹⁸

Žena může:

- zažívat iluzi, že je vše „v pořádku“,
- věřit, že právě ona je pevným základem emocionální stability útočníka,
- věřit mnoha slibům násilníka,
- cítit se odpovědná za násilníkovu pohodu (tělesnou i duševní).

Předpokládá se, že právě neustále střídání vlídného a milujícího chování s násilným, je to, co udržuje ženu ve vztahu a odrazuje ji od odchodu. Na druhé straně ovšem,

¹¹⁸ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 37.

střídání jednotlivých fází nemotivuje násilníka ke změně svého chování. I přes střídání fází v cyklu, je velmi obtížné předvídat začátek a konec jednotlivých fází, zejména pro jejich závislost na různých situačních faktorech.¹¹⁹ Každá fáze cyklu je charakteristická specifickým chováním a prožíváním jak ženy (oběti), tak muže (pachatele). V tabulce č. 8 je uveden jejich přehled.

Tabulka č. 8: *Specifické projevy oběti a pachatele v průběhu cyklu násilí.* Převzato a upraveno z Walker, 1979.

NARŮSTÁNÍ TENZE	
OBĚŤ	PACHATEL
Pečující, ochotná, souhlasící	Nízká míra hněvu
Dělá cokoli pro to, aby „udržela klid“	Verbální agrese, pokořování
Potlačuje hněv	Lehčí fyzické násilí a ponižování, které se stává častějším
Omlouvá partnerovo chování	Jiné chování doma a jiné na veřejnosti
Za násilí viní vnější okolnosti	Narůstá obava z možnosti odchodu oběti
Přisuzuje si zodpovědnost za partnerovo chování, kryje jeho chování	Vzrůstá potřeba kontroly a žárlivost
Odcizení se od okolí, stažení se do sebe	Zvyšuje kontrolu aktivit oběti
Nárůst stresu, úzkosti, hněvu, strachu	Zvyšuje se agresivita a frustrace
NÁSILNÝ AKT	
OBĚŤ	PACHATEL
Pasivní přijímání	Nedostatek kontroly, nepředvídatelný
Naučená bezmocnost: věří, že nemá žádný význam pokoušet se uniknout nebo se bránit	Násilné projevy tenze, např. záchvaty zuřivosti
Disociace, neochota uvěřit tomu, co se stalo, rezervovanost	Touha "dát oběti lekci"
Minimalizace zranění	Omlouvání vlastního chování, obviňování oběti
Emoční zhroucení - 24-48 hodin později	Poškozené vědomí
Deprese, apatie	Emocionální vyčerpání
Izolace	Kontrola nad ukončením této fáze
Odkládání vyhledání pomoci	Snížení sebeúcty
Snížení sebeúcty	
OBDOBÍ KLIDU	
OBĚŤ	PACHATEL
Ztotožnění se s rolí oběti, viktimizace	Milující, vřídny, kající se
Pocity viny při představě odchodu od partnera	Prosí o odpuštění
Zodpovědnost za násilí	Slibuje, že už se to nikdy nebude opakovat
Víra v násilníkovu změnu	Závislost na opětovném přijetí a odpuštění
Posílení přesvědčení zůstat s partnerem	Ambivalentní vztah k sobě samému
Cítí se potřebná, hodnotná	
Ambivalentní vztah sama k sobě	

Zdroj: *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*, Praha, ROSA, 2006, s. 8.

¹¹⁹ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 37.

5.2.3 Důsledky domácího násilí

Prožívané násilí ženu ovlivňuje téměř ve všech oblastech života. Ať již se jedná o její fyzické či psychické zdraví, tak i o její pracovní či společenský život. Všechny tyto součásti života ženy jsou určitým způsobem poškozeny a častokrát právě ony vedou k určité paralyzaci ženy, jež ji brání z násilného vztahu odejít. Přestože na každou ženu je nutno pohlížet jako na individuální případ, existují určité prvky či následky, jež jsou ženám, které mají zkušenost s domácím násilím společné.

5.2.3.1 Zranění a poškozené zdraví

Jedním z nejzřetelnějších dopadů domácího násilí na ženu jsou zranění, která jsou ji způsobena agresorem a jejichž následky mohou být často i trvalého charakteru. Podle mapující studie důsledků násilí na prožívání ženy z roku 2005 v ČR, muselo v souvislosti s napadením svým partnerem vyhledat lékařskou pomoc 16 žen z 18. Mezi nejčastější zranění patřila: otřes mozku (22% žen), prasklý ušní bubínek (16%), pohmožděniny hlavy a těla (16%), úrazy páteře (11%), zlomeniny (11%).¹²⁰

Prožité traumata a stres mají vliv na celkový zdravotní stav a ve většině případů dochází k jeho zhoršení. Podle výzkumu Světové zdravotnické organizace z roku 2002 ženy, které prožily domácí násilí, trpěly zejména: trvalou bolestí, zažívacími problémy, střevními obtížemi, poškozením očí, slabostí a sníženou fyzickou schopností oproti ostatním ženám.¹²¹ Ve výzkumu Světové zdravotnické organizace z roku 2005 ženy, které byly fyzicky anebo sexuálně napadeny svým partnerem, jako běžné problémy uváděly: problémy s chozením, obstarávání denních povinností, bolest, ztrátu paměti a vaginální obtíže. Jiné studie poukázaly na větší náchylnost týraných žen k nemocem a infekcím, díky snížené imunitě způsobené neustálým stresem spojeným s násilím.¹²²

¹²⁰ In VARGOVÁ, B. *Násilí vůči ženám v partnerských vztazích: Jeho důsledky pro trvání vztahu a na prožívání u dětí*. In: Katedra psychologie. Praha, Karlova univerzita v Praze, 2005, s. 168.

¹²¹ In LYNNE, H., RADFORD, J. *Tackling Domestic Violence, Theories, Policies and Practice*, Berkshire, Open University Press, 2008, s. 39.

¹²² Tamtéž, s. 39.

Podle výše zmíněné české studie z roku 2005 mezi nejčastěji zmiňované obtíže u žen patřily poruchy spánku a noční můry (72%), žaludeční vředy (29%) a potíže s krevním tlakem (21%).¹²³

5.2.3.2 Psychologické důsledky

Kromě patrných zdravotních následků, jež jsou ženě způsobeny v souvislosti s páchaným násilím, existují i takřikajíc „skryté“ důsledky, které přestože nejsou vidět, mají mnohokrát daleko větší vliv a dopad na ženino chování a prožívání. Díky těmto psychickým jevům jsou ženy často neschopny reálně uvažovat, jednat, mají pocity bezmocnosti a pocit, že se svou situací nemohou nic dělat. Jedním z takovýchto dlouhodobých důsledků je i tzv. psychologická paralýza oběti: *„Neustálá tíha násilného stavu způsobuje ochablost. Prodělaný strach, zmatek a ponížení vede k paralýze, které se žena velmi nesnadno zbavuje. Kromě počátečního zmatku, apatie a zoufalství jsme zaznamenali trvalou ztrátu sebedůvěry, energie a iniciativy, neschopnost jednat s úřady a činit rozhodnutí.“*¹²⁴

Jinak řečeno, už samotný fakt, že žena zažívá násilí, její odchod značně komplikuje. Helen Conway tento stav ženy přirovnává k situaci, kdy je člověk v pasti v hořící budově. Tento člověk křičí z okna na kolemjdoucí, že mu žár ubližuje a ti se ptají: „Tak proč prostě z budovy neodejde?“ Odpověď je nasnadě – tento člověk zkrátka nemůže utéct, právě kvůli žáru.¹²⁵

5.2.3.2.1 Syndrom týrané ženy

Tento syndrom poprvé popsala psycholožka Lenore Walker v roce 1984 na základě rozhovorů s 435 ženami, které se staly obětí domácího násilí a když v roce 2000

¹²³ VARGOVÁ, B. Násilí vůči ženám v partnerských vztazích: Jeho důsledky pro trvání vztahu a na prožívání u dětí. In: Katedra psychologie. Praha, Karlova univerzita v Praze, 2005, s. 168.

¹²⁴ The Women's Aid Federation (England) Research Group, 1981, s. 13 In CONWAY L. H., *Domácí násilí*, Praha, Albatros, 2007, s. 60.

¹²⁵ CONWAY L., H., *Domácí násilí*, Praha, Albatros, 2007, s. 60.

podobný výzkum zopakovala, byly výsledky původního výzkumu v podstatě potvrzeny.¹²⁶

Abychom mohli mluvit o syndromu týrané ženy, musí podle Walkerové alespoň dvakrát dojít k zopakování celého cyklu násilí. Walkerová popisuje čtyři základní charakteristiky tohoto syndromu:¹²⁷

- Žena věří, že násilí je její vina,
- Žena není schopná obvinít někoho jiného z násilí,
- Žena se obává o svůj život a o životy svých dětí,
- Žena věří, že násilník je všudypřítomný a vševědoucí.

Žena ve snaze ukončit cyklus násilí prochází čtyřmi fázemi, jež jsou popsány v následující tabulce:

Tabulka č. 9: Čtyři psychologické fáze syndromu týrané ženy

POPŘENÍ	Žena odmítá přiznat (dokonce i sama sobě), že byla bita a že existuje "problém" v jejím manželství. Může nazývat jednotlivé incidenty jako "nehody". Omlouvá násilné chování svého manžela a vždy pevně věří, že se to nebude opakovat.
VINA	Žena si nyní uvědomuje, že ve vztahu existuje "problém", ovšem cítí se za něj být odpovědná. Cítí, že si zaslouží "být bita", jelikož má své nedostatky a těmi jsou, že nedokáže splnit očekávání manžela.
OSVÍCENÍ	Žena se již necítí být odpovědná za násilné zacházení svého manžela. Uvědomuje si, že nikdo si nezaslouží "být bit". I přesto, ale zůstává v manželství se svým manželem, doufajíc, že mohou věci zvládnout.
ODPOVĚDNOST	Žena přijímá skutečnost, že její manžel nepřestane, nebo nemůže zastavit své násilné jednání. Oběť se rozhoduje, že již déle nebude násilí snášet, a začíná nový život.

Zdroj: Women's Rural Advocacy Programs, *Psychology of the Battered Woman Syndrome*, 2007, [online] [cit. 2011-03-23], dostupný z WWW: <http://www.letswrap.com/dvinfo/psych.htm>, a přeloženo.

¹²⁶ WALKER, L. E. A, *The Battered Woman Syndrome*, New York, Springer Publishing Company, 2009, s. 5.

¹²⁷ WALKER, L., *The Battered Woman Syndrome*, New York, Springer Publishing Company, 1984, s. 95-97.

5.2.3.2.2 Posttraumatická stresová porucha

Slovo trauma pochází z řečtiny ze slova *probodnout*.¹²⁸ Z fyzického pojetí traumatu se odvíjí i psychické pojetí: „*je to událost, která s podobnou mírou intenzity násilí protrhává ochrannou vrstvu obklopující mysl se stejnými dlouhodobými následky pro duševní zdraví. Člověka ovládne pocit bezmocnosti - je narušeno ovládnání, selhává obranná schopnost, dostavuje se pocit nedostatečné ochrany, rozpadu integrity osobnosti a akutní duševní bolesti při vybavení si traumatizující události.*“¹²⁹

Projevy posttraumatické stresové poruchy (dále PTSP) jsou popsány v mezinárodní klasifikaci nemocí a poprvé se jimi začali vážněji zabývat lékaři pečující o veterány 2. světové války. Systematicky se jim poté věnovali lékaři a odborníci pracující s lidmi bojujícími ve Vietnamu, kdy zkoumali jejich prožitky zatížené dennodenním strachem o svůj život a traumatizované pohledem na mrtvé nebo zmrzačené kamarády. Těmto lidem se ještě dlouhé měsíce i roky po návratu vracely prožité traumata ve snech a tížily je vzpomínky na prožité události.¹³⁰

Podobnými příznaky prožitého traumatu, jako váleční veteráni, trpí i ženy, které zažily domácí násilí. Jsou totiž dlouhodobě, intenzivně a navíc opakovaně vystavovány strachu z násilí, z vážného zranění nebo nebezpečí ublížení na zdraví sebe nebo jiné osoby, ale i hrozící smrti. Navíc vlivem dynamiky partnerského násilí se postupem času jednotlivé fáze v cyklu násilí zkracují, tím pádem má žena čím dál tím méně času na zpracování traumatu, až tato možnost prakticky vymizí. Není tedy divu, že ženy, které mají zkušenost s domácím násilím, trpí velmi často touto poruchou. Navíc, jak upozorňuje Schiraldi (1999): „*pokud je traumatická*

¹²⁸ BENTOVIM, A., Týrání a sexuální zneužívání v rodinách, Praha, GRADA Publishing, 1998, s. 38.

¹²⁹ Tamtéž, s. 38.

¹³⁰ BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K. et al., *Domácí násilí: Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*, Praha, Acorus, 2009, s. 49.

*situace záměrně způsobena člověkem, navíc blízkým, bývají symptomy komplexnější, trvají déle a jsou hůře přístupné intervencím.*¹³¹

K nejdůležitějším kritériím pro rozpoznání posttraumatické poruchy patří:¹³²

1. Existence traumatické události

2. Znovuprožívání traumatické události:

- spontánně se vybavující nutkavé vzpomínky na krizovou situaci,
- opakující se tíživé sny (noční můry),
- náhlé pocity nebo impulzivní hnutí, jakoby krize znovu aktuálně nastala,
- intenzivní psychická bolest při setkání s okolnostmi symbolizujícími nebo připomínajícími původní krizi.

3. Nápadné vyhýbání se podnětům souvisejícím s traumatickou událostí

- zjevné úsilí obejít činnosti nebo situace evokující vzpomínky na krizi,
- neschopnost rozpomenout se na důležité momenty krizového děje (zamčení paměti),
- nápadná ztráta zájmu o činnosti, které dříve osoba považovala za důležité a významné,
- pocit izolace a odcizení vůči ostatním,
- pocit ztráty životních perspektiv (zastřená budoucnost),
- neschopnost autenticky prožívat city (redukované citové prožívání).

4. Přetrvávání příznaků zvýšené aktivační hladiny:

- poruchy spánku (potíže s usínáním, časté probouzení),
- zvýšená podrážděnost a ataky hněvu a vzteku,
- zhoršená schopnost soustředit se na úkol, poruchy koncentrace,
- hypervigilance (vystupňovaná bdělost),

¹³¹ In MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 42.

¹³² Cit. dle ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, Praha, Grada Publishing, 2007, s. 33.

- nepřiměřená reakce v neočekávaných situacích (přetrvávající anticipace ohrožení a nebezpečí),
- silné fyziologické reakce při konfrontaci s událostmi symbolizujícími nebo připomínajícími původní krizi.

V souvislosti s posttraumatickou stresovou poruchou musíme mít na vědomí, že tato porucha nepostihuje pouze změkčilé či labilní jedince, kteří se stanou obětí trestných činů. Posttraumatická stresová porucha je spojena pouze s takovými událostmi, které otřesou i duševně zdravým a silným člověkem. Hlavní charakteristika PTSP tedy je: *„jde o normální reakci normálního člověka na nenormální situaci. V tomto smyslu se jedná o srozumitelnou a celkem běžnou, nikoli však nutnou reakci na situaci, kterou většina lidí vnímá jako „těžkou ránu osudu“ neboli trauma.“*¹³³

5.2.3.2.3 Stockholmský syndrom

Tento syndrom byl poprvé popsán v roce 1974 na základě bankovního přepadení ve Stockholmu, v srpnu 1973. Dva ozbrojení muži tehdy drželi v bance 4 rukojmí (tři ženy a jednoho muže) po dobu 6 dní. Po jejich zachránění a následných rozhovorech s nimi, vyšlo najevo, že přestože si to sami zajatci nedovedli vysvětlit, projevovali únoscům neobvykle pozitivní emoce, identifikovali se s nimi a podporovali je. Zatímco příslušníků policie, kteří je přišli zachránit, se spíše obávali a měli pocit, že pachatelé se je snaží ochránit před policií. Jedna žena se později zasnoubila s jedním z kriminálníků, a další pořádala sbírku na obranu a pokrytí soudních nákladů jejich držitelů. Stručně řečeno, tito rukojmí si vytvořili citovou vazbu ke svým zajatcům. Tato skutečnost se díky publicitě stala známou pod

¹³³ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, Praha, Grada Publishing, 2007, s. 34.

pojmem „Stockholmský syndrom“, i když podobné případy vytvoření pozitivní vazby ke svému trýzniteli či únosci byli již v té době v psychologii známy.¹³⁴

Teorie Stockholmského syndromu byla aplikována i na problematiku partnerského násilí a jedná se tedy o „*emocionální pouto vzájemné závislosti mezi zajatcem a únoscem, které se rozvíjí, pokud někdo záměrně ohrožuje něčí život, ale nezabije ho. Úleva, která pramení z odstranění pohrůžky smrti, vyvolává silný pocit vděčnosti a zároveň strachu, což znemožňuje zajatci projevit negativní emoce. Pozoruhodné je, že tato vazba přetrvává i v době, kdy už oběť není ohrožena a je mimo dosah násilníka.*“¹³⁵

Aby se Stockholmský syndrom mohl rozvinout, musí být splněny následující čtyři podmínky:¹³⁶

- přítomnost hrozby zabitím a víra oběti v to, že by ji pachatel mohl naplnit,
- přítomnost drobné laskavosti od pachatele pro oběť,
- izolace od jiných perspektiv, takže jediný pohled na situaci je zprostředkován pachatelem,
- vnímaná nemožnost úniku ze situace.

Stejně jako každý syndrom, i Stockholmský syndrom má své symptomy, z nichž některé můžeme velmi často pozorovat u týraných žen v partnerském vztahu:¹³⁷

- pozitivní city k pachateli/kontrolorovi,

¹³⁴ CARVER, J. M., *Love and Stockholm Syndrome: The mystery of Loving an Abuser*, Mental Health Matters, 2011, [online] [cit. 2011-03-23], dostupné z WWW: http://www.mental-health-matters.com/index.php?option=com_content&view=article&id=167

¹³⁵ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 30.

¹³⁶ Cit. dle: CARVER, J. M., *Love and Stockholm Syndrome: The mystery of Loving an Abuser*, Mental Health Matters, 2011, [online] [cit. 2011-03-23], dostupné z WWW: http://www.mental-health-matters.com/index.php?option=com_content&view=article&id=167

¹³⁷ Tamtéž.

- negativní city k rodině, přátelům, nebo autoritám, snažícím se pomoci, podpořit či dostat z násilného vztahu,
- podpora násilníkůvých důvodů a jeho chování,
- kladné city pachatele vůči ženě,
- podporující chování ženy, pomáhání násilníkovi,
- neschopnost angažovat se v procesech vedoucích ke svému osvobození nebo oddělení od pachatele.

Pochopíme-li tento syndrom, je pro nás snazší porozumět, proč ženy podporují, milují, a dokonce chrání své trýznitele a kontrolory. Projeví-li pachatel aspoň na několik málo okamžiků svou milou a laskavou tvář, je to pro ženu impuls, proč mu dát ještě šanci či s ním vydržet, neboť přeci není „tak zlý“.

5.2.4 Další důvody vedoucí ženu k vytrvání v násilném vztahu

Kromě fyzických a psychických důvodů popsaných výše, je žena svázána i mnoho dalšími, takřkajíc praktickými, ale i jinými citovými důvody, které ji brání z násilného vztahu odejít. Většina z nás se někdy stěhovala, a tudíž si dokáže představit, kolik praktických záležitostí je třeba vyřešit, a jak stresující období to bývá. Ženě snažící se odejít z násilného vztahu k tomu všemu ještě přibývají citové záležitosti, s kterými se musí vypořádat v tomto nesmírně náročném období.

5.2.4.1 Nedostatek ekonomických prostředků a jiných sociálních možností

Velmi častým záměrem agresorů je závislost ženy na jeho finančních prostředcích. Právě nedostatek financí, případná ztráta zaměstnání spojená s přestěhováním, bývají velmi častým důvodem, proč žena neodejde.

Ženy často nemohou pracovat, protože mají velmi malé děti, nebo nemají dostatečnou kvalifikaci, mohou žít v oblastech s velmi vysokou nezaměstnaností, kde je velmi těžké sehnat novou práci. Dalším problémem může být, že žena nemá kam jít, nemá přátele či rodinu, kde by mohla nějaký čas pobývat, navíc pobyt u lidí, které agresor zná, je velmi nebezpečné, jak pro ženu, tak i pro ně. V mnoha

zemích je také velmi obtížné pro matku samoživitelku s nízkými příjmy najít samostatné bydlení, popřípadě místní azylový dům může být plný, a nejbližší volný může být daleko. Ženy se také mohou obávat bydlení v takovýchto zařízeních, se kterým nemají zkušenosti.¹³⁸

Má-li žena děti, musí také myslet na jejich potřeby. Změna bydliště poměrně často souvisí i se změnou školy či školky, navíc řada pachatelů, neplatí na své děti výživné.¹³⁹ Ženy rovněž vědí, že pokud se rozhodnout odejít, budou tak muset učinit „ze dne na den“, tudíž si se sebou nebudou moci vzít žádné vybavení domácnosti, i když jej třeba samy zakoupily. Některé ženy nechtějí řešit finanční záležitosti právní cestou, nebo ani neznají svá práva a nároky. „Skutečnost, že žena takto uvažuje, neznamená, že je materialistická nebo že násilí není tak hrozné. Opustit domov, aniž by měla kam jít, zejména pokud se to týká i dětí – je velký krok. Nalézt nové ubytování není snadné a vyžaduje mnoho času a energie, které se mnohým obětem nedostává.“¹⁴⁰

5.2.4.2 Pocit zodpovědnosti vůči rodině

Žena se může rozhodnout, že v násilném vztahu vytrvá kvůli dětem. Násilí páchané agresorem nemusí být směřováno na děti a agresor se jinak chová jako „dobrý otec“. Ženy často jako důvod, proč z násilného vztahu neodešly, nebo neodešly dříve, uvádějí: „Nechtěla jsem brát dětem tátu“ „Zůstala jsem kvůli dětem“ „Rozvedla jsme se, až když děti opustily domov“. Navíc ženy cítí jako svou povinnost pečovat o svou rodinu, děti i manžela. „Snaha o zachování rodiny může vycházet z vysoké hodnoty, která je rodině jako instituci přisuzována“.¹⁴¹

¹³⁸ CONWAY L., H., *Domácí násilí*, Praha, Albatros, 2007, s. 71.

¹³⁹ *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*, Praha, ROSA, 2006, s. 41.

¹⁴⁰ CONWAY L., H. *Domácí násilí*, Praha, Albatros, 2007, s. 72.

¹⁴¹ PIKÁLKOVÁ, S., *Mezinárodní výzkum násilí na ženách- Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004., s. 115.

Ženy mohou věřit, že pro děti je lepší mít aspoň takového otce, než žádného. Také na ní mohou působit náboženské, kulturní či tradiční tlaky, díky kterým si žena myslí, že je její povinností zachovat rodinu za každou cenu, neboť se k tomu manželským slibem zavázala.¹⁴² Pro ženy bývá nesmírně obtížné opustit místo, které spolu se svým partnerem vybudovaly a které pro ně znamená domov a zázemí. Na druhé straně, ženy také mohou chtít dokázat nejen sobě, ale i svému okolí či rodinným příslušníkům, že to dokážou a že neměli pravdu, když tvrdili, že vztah s tímto mužem jednoduše nemá budoucnost.

„Výsledkem je, že tyto ženy se nacházejí v situaci, která je paradoxní hned v několika ohledech: jako oběti by se měly postavit násilí a vše nahlásit na policii, jako manželky by měly být loajální vůči svým mužům a vyhybat se negativním důsledkům. Měly by bránit své děti před násilím, ale také umožnit a zajistit kontakt dětí s otcem. Ve skutečnosti čelí ze strany rodiny i společnosti protichůdným požadavkům, které nemohou splnit, a to je uvrhává do beznadějného dilematu.“¹⁴³

5.2.4.3 Strach z dalšího násilí a odplaty

Mnoho agresorů se záměrně snaží odradit ženu od odchodu pod výhružkami, co jim provedou, pokud se pokusí odejít: „Jestli mě opustíš, najdu si Tě a zabiju“. Jestli mě opustíš, už nikdy neuvidíš děti“. „Jestli mě opustíš, udělám Ti takové jizvy, že se na Tebe jiný muž už nikdy nepodívá.“¹⁴⁴ a další. Strach z násilného partnera, je často více než oprávněný a i odborníci zabývající se domácím násilím potvrzují, že toto období je pro ženu velmi rizikové, neboť studie ukazují, že ženám odcházejícím od svého partnera, hrozí vyšší riziko, že budou zabity než těm, které ve vztahu zůstávají. Podle Hartové (1988) je toto procento vyšší dokonce o 75%.¹⁴⁵

¹⁴² MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 47.

¹⁴³ *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*, Praha, ROSA, 2006, s. 42.

¹⁴⁴ CONWAY L., H., *Domácí násilí*, Praha, Albatros, 2007, s. 62.

¹⁴⁵ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 47.

Pokud se žena skutečně odhodlá z násilného vztahu odejít, nemusí to ještě znamenat konec násilí. To se naopak může ještě více stupňovat, jelikož pachatel se uchyluje ke krajnostem a všemožně se snaží udržet si nad ženou kontrolu a moc. Často může násilí nabývat nové formy tzv. pronásledování (stalking). *Stalking* lze obecně definovat jako: „*obtěžující a zstrašující chování, které může mít podobu vyhrožování, pozorování, sledování, docházení do místa bydliště či pracoviště oběti, opakovaných obtěžujících telefonátů či sms zpráv, zanechávání psaných zpráv, předmětů nebo ničení osobního vlastnictví, přičemž toto chování vyvolává u oběti strach.*“¹⁴⁶ Pronásledování může být i kromě výhrůžek spojeno s vlastním fyzickým násilím, což znamená, že žena je opět pod neustálým stresem a traumatizující zkušenost tak nekončí.

V ještě horším případě, může dojít k pokusu o vraždu či zavraždění ženy. V roce 1999 v USA vznikla studie, která se zabývala souvislostmi mezi pronásledováním a vraždami, anebo pokusy o vraždu v posledních 12 měsících před vraždou. Ze 141 zkoumaných případů vražd a 65 pokusů o vraždu se ukázalo, že v 67% zabitých žen a 71% žen, které pokus o vraždu přežily, se jednalo o oběti domácího násilí. 54% žen, které byly zabity svým bývalým partnerem, předtím oznámilo pronásledování na policii. Tato studie poukazuje na velmi úzkou vazbu mezi pronásledováním partnerky a pokusem o její vraždu, bohužel často úspěšným. Proto by pronásledování ve spojitosti s předcházejícím násilím ve vztahu mělo být vnímáno jako závažný rizikový faktor, spojený s vysokým rizikem zabití ženy, kterému by měla být věnována zvýšená pozornost.¹⁴⁷

Podle zprávy amerického úřadu Bureau of Justice Statistics, který v letech 1975-2005 zkoumal vývoj vražedných trendů z hlediska pohlaví obětí a pachatelů vražd, existuje u žen značně vyšší riziko, že budou zavražděny svým partnerem, než u mužů. V těchto letech přibližně 1/3 ženských obětí vražd byla zavražděna svým

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 53.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 54.

partnerem, u mužů to byla jen 3%. Z hlediska všech ženských obětí vražd počet těch, které byly zavražděny partnerem, stoupá, zatímco u mužů klesá.¹⁴⁸

V zemích původní členské "patnáctky" Evropské unie, bývá odhadováno, že přibližně 700 - 900 žen zemře každý rok na následky násilí, kterého se na nich dopustili jejich partneři. Také v České republice umírají ženy na následky domácího násilí, ovšem přesné statistiky neexistují. Podle údajů MV ČR umírá každý rok v důsledku vražd motivovaných osobními vztahy v ČR až sto žen. Tato čísla ale neudávají počet vražd v důsledku domácího násilí.¹⁴⁹

Statistiky Policejního prezidia ČR jsou kategorizovány dle jednotlivých trestných činů. Problematika domácího násilí ovšem většinou spadá do kategorií: „*Vraždy motivované osobními vztahy*“ a „*Týrání osoby blízké žijící ve společném obydlí – §215a) trestního zákona*“ - novela § 215 je v platnosti od 1. 6. 2004. Od 1. 1. 2011 do 28. 2. 2011 bylo zjištěno celkem 14 vražd motivovaných osobními vztahy, z celkového počtu 23 vražd. Stíháno je v souvislosti s těmito vraždami 13 mužů a 1 žena, týrání osoby žijící ve společné domácnosti bylo zaznamenáno celkem 151, z toho stíháno nebo vyšetřováno je 74 mužů a 2 ženy, u zbylých případů ještě není ukončeno prověřování. I tato čísla, přestože neudávají přesný počet vražd způsobených v důsledku domácího násilí, ukazují na poměrně velký počet spáchaných trestných činů s osobním motivem, s převážně mužskými pachateli, i když jen v prvních dvou měsících tohoto roku.¹⁵⁰

Následující tabulka obsahuje přehled zmíněných trestných činů, spolu s počtem případů a vyšetřovaných osob z hlediska pohlaví za poslední tři roky.

¹⁴⁸ Bureau of Justice Statistics, *Homicide Trends in the U.S.*, [online] [cit. 2011-03-23], dostupné z WWW: <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/homicide/intimates.cfm#intimates>

¹⁴⁹ ROSA, Tisková zpráva: *Tiché svědkyně: příběhy žen zavražděných jejich partnery*, [online] [cit. 2011-03-23], dostupné z WWW: <http://www.rosa-os.cz/o-nas/informace-pro-tisk/>

¹⁵⁰ Policejní prezidium ČR, *Statistický výkaz č. 1 – Kriminalita za období 1. 1. 2011 – 28. 2. 2011*, [online] [cit. 2011-03-26], dostupné z WWW: <http://www.policie.cz/clanek/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky-statisticke-prehledy-kriminality.aspx>

Tabulka č. 10: *Statistika vražd motivovaných osobními vztahy a týrání osoby blízké žijící ve společném obydlí*

ROK 2010	Celkem případů	Muži	Ženy
Vraždy motivované os. vztahy	100	79	24
Týrání osoby blízké žijící ve společném obydlí §215a)	568	436	18
ROK 2009			
Vraždy motivované os. vztahy	87	70	20
Týrání osoby blízké žijící ve společném obydlí §215a)	507	491	16
ROK 2008			
Vraždy motivované os. vztahy	94	81	13
Týrání osoby blízké žijící ve společném obydlí §215a)	522	504	18

Zdroj: Policie České republiky, *Statistické přehledy kriminality (2010, 2009, 2008)*

5.2.4.4 Nedostatečná informovanost, neadekvátní pomoc

Ženy často nevědí, kde mají potřebnou pomoc hledat, anebo již mají negativní zážitky z předchozích zkušeností. Přestože se informovanost české veřejnosti zlepšila, v roce 2006 podle průzkumu agentury STEM 97% lidí starších 15 let vědělo, nebo alespoň tušilo, co to znamená „domácí násilí“, informace o tom, jak na násilí reagovat mělo pouze 19% populace.¹⁵¹

I ženy, které mají zkušenost s domácím násilím, často uvádějí jako jeden z důvodů, proč neodešly dříve, že nevěděly, kam se obrátit, kdo by jim mohl pomoci a jak se k celé situaci postavit. Vyplývá to alespoň z Mezinárodního výzkumu násilí na ženách – Česká republika v roce 2003. Mimo kvantitativní výzkum, jehož některé závěry jsem zmiňovala již v předchozích kapitolách, byl tento výzkum doplněn i kvalitativní sondou, která si kladla za cíl „rozkrýt specifické aspekty zkušenosti

¹⁵¹ *Reprezentativní výzkum 2006 – STEM, Bílý kruh bezpečí*, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: <http://domacinasilii.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/r93>

*domácího násilí, které nebylo možno odhalit v čistě kvantitativním vzorku.*¹⁵²

Jednou ze základních informací, která z doplňujících otázek vyplynula, byla „obrovská nejistota a neorientace, spojená s neinformovaností“, které se netýká jen týraných žen, ale i celé společnosti.¹⁵³

Dalším problémem, se kterým se ženy často potýkají či potýkaly, byla nedostatečná, nebo necitlivá práce pomáhajících orgánů. Tento fakt je způsoben zejména tím, že neexistuje závazná metodika pro policii ČR, jak se chovat v případě nahlášení domácího násilí, jak zacházet s ženami, které přijdou tento problém nahlásit, ani jak se chovat při výjezdu k takovému případu. Pouze 8% žen nahlásilo násilí na policii. Mimo velmi častých důvodů, proč žena na policii incident neohlásila, jako jsou: „vypořádala jsem se s tím sama/svěřila jsme se kamarádce, popř. rodině; nechtěla jsem, aby to někdo věděl; nestálo to za to/ nebylo to dost vážné/ nikdy před tím se to nestalo; strach z útočnicka/ strach ze msty/ stud“ apod., 24% žen uvedlo, že si myslely, že by policie stejně nic neudělala, zatímco odpověď „myslela jsem si, že by policie stejně nic nezmohla“ vyjádřilo jen 15% žen. Z toho vyplývá, že ženy se **nedomnívaly, že by policie nebyla schopna nějakým způsobem zasáhnout, ale spíše policii nedůvěřovaly a předpokládaly neochotu či „nepřipravenost“ policie „něco udělat“**.¹⁵⁴ Na otázku „Co policie udělala, aby Vám pomohla?“ se 86% žen shodlo, že policie jen „zapsala hlášení“. Okolo 23% žen vypovědělo, že jim byly poskytnuty informace o službách odborníků a právních záležitostech, o něco menší podíl žen 22% sdělilo, že jim policie poskytla ochranu či zadržela útočnicka, avšak celých 20% žen se setkalo s tím, že policie neudělala nic. Z hlediska obvinění a soudních rozsudků, pouze v 40% případů byla vznesena obvinění a z toho v necelé polovině (48%) případů padlo i soudní rozhodnutí. 25% žen, na nichž se jejich partner dopustil násilí bylo „nespokojeno“ s prací policie, a 34% žen bylo „velmi nespokojeno“. V otázce „Co měla policie udělat, aby Vám pomohla?“ převažovaly požadavky spojené s vyšší důvěrou a podporou policie

¹⁵² PIKÁLKOVÁ, S., *Mezinárodní výzkum násilí na ženách- Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004., s. 124.

¹⁵³ Tamtéž, s. 124.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 69.

obecně, např. „měli brát mojí výpověď vážněji, více mi naslouchat, poskytnout více podpory“, na čemž se shodlo 40% žen. Druhým nejčastějším nedostatkem byla rychlost, kdy ženy uváděly, že policie měla konat rychleji (37%), a také 32% žen vyjádřilo, že police měla dát útočníkovi „nějakou výstrahu“, zatímco „uvěznit či obvinít útočníka“ požadovalo pouze 22% žen. „Zadržet či dát příkaz k zadržení útočníka“ vyžadovalo 25% žen a „poskytnutí ochrany anebo pomoci opustit dům“ by chtělo 22% žen.

Z těchto údajů vyplývá, že ženy shledaly poměrně velké rezervy v práci policie, což dokládá i velmi nízké procento případů ohlášených na policii. Kromě obav spojených s rizikem sekundární viktimizace, panovala velká nedůvěra v ochotu policie takové případy řešit. Pouze menšina žen (8%) zmínila, že policie udělala i něco jiného, než jen zapsala hlášení.¹⁵⁵

Obecně se tento problém týká všech zainteresovaných aktérů (lékaři a lékařky, sociální pracovníce a pracovníci, učitelé a učitelky atd.) Přičemž je nesmírně důležité, aby např. lékaři věděli, jak se správně zeptat na skutečné příčiny zranění, neboť ženy často uvádějí jiný způsob vzniku zranění než násilí od svého partnera. Důležitou skupinou profesionálů jsou i advokáti a právníci, kteří oběť zastupují v právních záležitostech, jako jsou úprava poměrů k nezletilým, rozvodové řízení, majetkové vyrovnání apod. Pro ně je také důležité vědět, jak se na násilí ptát a jaká opatření navrhnout.¹⁵⁶

Práce s ženou, která má zkušenosti s domácím násilím, vyžaduje specifický přístup a dodržování určitých zásad tak, aby se podařilo získat důvěru ženy, nebyla opětovně zraňována (sekundární viktimizace) a pomoc byla účinná. Následující obecné zásady pro jednání s obětí domácího násilí tyto požadavky splňují:¹⁵⁷

¹⁵⁵ PIKÁLKOVÁ, S., *Mezinárodní výzkum násilí na ženách- Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 72 – 73.

¹⁵⁶ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 56.

¹⁵⁷ Cit. dle BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K. et al., *Domácí násilí: Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*, Praha, Acorus, 2009, s. 41.

- Dát prostor, aby mohla o prožitých traumatech hovořit, ve vyprávění nepřerušovat.
- Postupovat citlivě, být trpělivý, nespíchat, oběť potřebuje čas na formulování problému, těžko se jí o prožitých traumatech mluví.
- Vnímat potřeby oběti, nevymáhat detailní informace v době, kdy není připravena o nich mluvit.
- Ujistit ji, že věříme tomu, co říká, i když to může znít nepravděpodobně.
- Ocenit ji, že vyhledala pomoc.
- Potvrzovat emoce, např. nechat ji vyplakat, ujistit ji, že má nárok na pláč, dát najevo pochopení.
- Projevit zájem na verbální i neverbální úrovni.
- Nedotýkat se oběti, výjimečně pouze s jejím svolením.
- Pojmenovat domácí násilí a jeho neakceptovatelnost.
- Ujistit oběť, že za násilí nese odpovědnost vždy jeho pachatel, ona je v žádném případě nezavinila, i když násilná osoba tvrdila opak.
- Neudílet rady, aktivizovat k nalezení vlastní cesty.
- Nabídnout oběti možnosti řešení, ale nenutit ji k rychlým řešením.
- Respektovat rozhodnutí oběti i v případě, že s ním nesouhlasíme.
- Pravdivě informovat o složitosti řešení, nedávat plané naděje, neslibovat nesplnitelné.
- Zajistit bezpečnost oběti a jejich dětí, vypracovat tzv. bezpečnostní plán.
- Orientovat se na budoucnost.
- Navrhovat malé cíle vedoucí ke změně, velké vypadají nedosažitelně a mohly by od řešení spíše odradit.
- Při jednání s ženou, která se stala obětí ze strany partnera, hraje roli i pohlaví pracovníka, zejména při prvním kontaktu, někdy i později, je vhodnější, aby s obětí pracovala žena.

Existují samozřejmě i další důvody, proč žena z násilného vztahu neodejde a setrvává v něm, než ty které byly zmíněny. Snažila jsem se ovšem vystihnout a popsat ty nejdůležitější. V každém případě, situace jednotlivé ženy musí být posuzovaná individuálně, je třeba ženě porozumět a respektovat ji, stejně tak jako ji nabídnout řešení a ukázat možná východiska, aby si uvědomila, že násilí nemusí déle snášet. Odchod od násilného partnera vyžaduje značnou odvahu a připravenost na další problémy, kterým budou muset ženy po odchodu čelit. Z tohoto důvodu je nesmírně důležité, aby žena měla podporu okolí, ale i pomáhajících institucí.

6 MÝTY SOUVISEJÍCÍ S OSOBOU NÁSILNÍKA

Mýtů souvisejících s osobou násilníka existuje několik, jako např. pouze muži – alkoholici bijí své ženy; muži bijí ženy, protože se násilnému chování naučili v dětství a tudíž za to ve své podstatě nemohou; muži neumějí kontrolovat svůj hněv, a proto reagují spontánně na vzniklou situaci apod.

Ve své podstatě, je všem těmto mýtům či přesvědčením o pachatelích domácího násilí, společná pouze jediná charakteristika: **za příčinu násilného chování agresora je vždy označeno něco nebo někdo, jenž jeho násilí způsobuje a zároveň i omlouvá.** Takováto rychlá řešení ovšem velmi zjednodušují podstatu domácího násilí a poukazují na chybné pojetí situace či problému. Neboť nikdo, ani nic jiného, není odpovědný za násilné chování agresora, než samotný pachatel. A nelze jeho chování, jakýmkoliv způsobem omlouvat či zbavovat jej osobní odpovědnosti za své jednání. V této, poslední kapitole, chci poukázat na tvrzení, spojená s představami o pachatelích domácího násilí, s důrazem na skutečnost, že se jedná spíše o rizikové faktory, nežli o skutečné příčiny násilného jednání pachatele.

6.1 Muži týrají ženy, protože sami v dětství zažili násilí

Přestože se zvyšuje riziko u osob, které v dětství zažili násilí, že tyto násilné vzorce použijí později i ve svém osobním životě (viz podkapitola o Teorii sociálního učení), nelze násilné chování pachatelů takto jednoduše bagatelizovat a vysvětlit.

Zabýváme-li se problematikou spojenou s pachateli domácího násilí, je nezbytné si uvědomit, že stejně jako neexistuje typická oběť domácího násilí, neexistuje ani typický pachatel domácího násilí. Proto není možné, aplikovat na všechny pachatele teorii sociálního učení, a tím jejich chování ospravedlnit. Navíc takovéto řešení by nebylo spravedlivé ani vůči těm jedincům, kteří sice v dětství násilí zažili, avšak sami jej jako způsob řešení konfliktů nevyužívají.

6. 1. 1 Teorie sociálního učení

Teorie sociálního učení je spojena se jménem psychologa Alberta Bandury (1979), podle kterého se děti učí vzorcům chování, kterému jsou vystaveny a vnímají odpovídající chování v rámci řešení problémů a reagování na okolní svět. Tyto vzorce mohou být jak pozitivní, tak i negativní, a slouží jako modely pro pozdější chování daného člověka.¹⁵⁸

Tento princip byl použit i na vysvětlení vzniku a užívání agresivního chování v rodině a jeho přenosu do budoucích vztahů. Rodina je primární socializační jednotkou, ve které se učíme být společenskou bytostí, osvojujeme si nejrůznější role (včetně role manžela a manželky, rodiče a dítěte), postoje a normy chování. Rodina taktéž může být prvním místem, kde se dítě setkává s agresivním chováním a násilím. „*Lidé se tak „učí“ nejen užívat násilí, chovat se násilně, ale i tomu, jak násilí ospravedlnit a racionalizovat směrem k ostatním i sami před sebou.*“¹⁵⁹ To, v jaké orientační rodině vyrůstáme, má nepochybně velký vliv i na budování naší reprodukční rodiny později. Podle teorie sociálního učení, jsou jedinci, kteří v dětství zažili násilí, více náchylní k užití násilí i v pozdějším věku ve vlastní rodině, oproti těm, kdo takovou zkušenost nemají.¹⁶⁰ Ovšem na druhou stranu, nemusí to nutně znamenat, že by pokračování násilí bylo nějak dané, nevyhnutelné a fatální. Ne každý, kdo v dětství zažil násilí, bude a priori násilníkem a ne každý, kdo nezažil násilí, se jakéhokoliv násilného chování zdrží.

Nicméně i prováděné výzkumy domácího násilí potvrzují, že pokud se v rodinné historii pachatele násilné chování vyskytlo, velmi se zvyšuje riziko, že jej pachatel použije i vůči své partnerce. I reprezentativní výzkum násilí na ženách z roku 2003 v ČR tyto rizika potvrdil. Muži, kteří byli podle odpovědí respondentek, v dětství svědky násilného chování svého otce vůči matce, byli v dospělosti více než

¹⁵⁸ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 27.

¹⁵⁹ GELLES (2003), In: PIKÁLKOVÁ, S., *Mezinárodní výzkum násilí na ženách - Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 17.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 18.

třiapůlkrát častěji agresivní vůči své partnerce, než ti, kteří násilí v dětství nezažili. V procentech to znamená 55% žen oproti 15%. V dalším případě, kdy otec pachatele použil v dětství (do 16 let věku) fyzického násilí (kromě běžných trestů jako pohlavek nebo naplácání rukou) vůči svému synovi (pachateli), pak 48 % žen zažilo násilí od svého partnera oproti 15% žen, jejichž partner fyzické násilí od otce nikdy nezažil. Jako další riziková skupina se ukázali i muži, kteří vyrůstali v neúplné rodině bez otce. Násilí od těchto mužů zažilo 40% žen oproti 15% respondentek, jejichž manžel nezažil fyzické násilí od otce, ani vůči sobě, ani své matce. Tyto údaje tedy poukazují na silný vliv rodinné zátěže a mezigenerační přenos agresivních vzorců chování do dospělého života, a s tím související, zvyšující se pravděpodobnost viktimizace žen uvnitř intimního partnerského vztahu s muži, kteří v dětství zažili násilí.¹⁶¹

Tabulka č. 11: Ženy, které zažily násilí od partnera vzhledem k rodinné historii násilí pachatele

		(%)	Počet respondentek
Násilí otce partnera vůči matce	ANO	55	179
	NE	15	1002
	Otec s rodinou nežil	41	116
Násilí otce partnera vůči synovi	ANO	48	227
	NE	15	982
	Otec s rodinou nežil	40	95

Zdroj: Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika 2003

¹⁶¹ PIKÁLKOVÁ, S., *Mezinárodní výzkum násilí na ženách- Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 102-103.

6.2 Základní příčinou mužského násilí je alkoholismus

Mezi jeden z velmi často skloňovaných názorů, patří i ten, že muži, kteří páchají domácí násilí, jsou alkoholicí a bijí své ženy, jen pokud jsou pod vlivem alkoholu, neboli: „Bije ji, protože pije“.¹⁶² Přestože tohle tvrzení má do určité míry své opodstatnění (viz dále), nelze jej použít jakožto plošné vysvětlení pro násilí páchané muži na ženách v rámci partnerských vztahů. I když společně s konzumací alkoholu, se zvyšuje riziko, že násilný partner bude agresivní, nejedná se o příčinu jeho agrese, nýbrž spíše o tendenci násilníků. Navíc agresori alkohol často používají jako záminku již k předem naplánovanému agresivnímu násilí a požití alkoholu jim posléze slouží jako omluva jejich násilného jednání.¹⁶³

Také pro ženy, které se nechtějí vzdát snu o manželství „v dobrém i zlém, dokud nás smrt nerozdělí“, slouží alkohol či jiné drogy, jako paprsek naděje a vysvětlení zažívaného násilí. Je pochopitelné, jakým způsobem si týrané ženy vytvoří víru v to, že „Kdyby nepil, nebyl by takový“. Nicméně mezi pachateli domácího násilí nejsou jen alkoholicí, a také většina alkoholiků či jiných uživatelů drog se neřadí mezi pachatele domácího násilí. Navíc, pachatelé domácího násilí mohou své ženy týrat, ať již jsou opilí či střízliví, což může být pro ženu obzvláště frustrující.¹⁶⁴

Na druhou stranu, alkohol je opravdu často spouštěčem či průvodní okolností, vedoucích k násilí na ženě, což dokládají i výzkumy. Podle amerických studií Bureau of Justice Statistics, z let 2002 až 2008, tři z pěti obětí násilí spojeného s alkoholem (59,8%), byly členy rodiny anebo v domácím vztahu s násilníkem, oproti 48,1% ostatních násilných činů spojených s alkoholem. Celkově násilné činy spojené

¹⁶² ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. A KOL., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, Praha, Grada Publishing, 2007, s. 44.

¹⁶³ JACOBSON, N., GOTTMAN, J., *When Men Batter Women*, New York, SIMON & SCHUSTER, 1998, s. 40.

¹⁶⁴ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 19.

s alkoholem, byly častější pro oběti a násilníky v nějakém „domácím“ vztahu, proti těm, kdo se neznali – 47% versus 31%.¹⁶⁵

Tabulka č. 12: *Vztahy obětí a násilníků s alkoholem spojených a dalších násilných incidentů*

Typ vztahu	Celkem činů	Spojených s alkoholem	Ostatní činy
Domácí	33.0%	47.4%	31.0%
Jiná rodina	15.7%	12.4%	16.1%
Známí	39.6%	28.9%	41.0%
Neznámí	11.7%	13.3%	16.8%

Zdroj: National Incident-Based Reporting System, 2007, (Národní incidenty monitorující systém)¹⁶⁶

Mezinárodní výzkum násilí páchaného na ženách v České republice z roku 2003 tyto trendy také potvrzuje, a sice: faktor „*Jak často Váš partner vypije tak velké množství alkoholu, že se opije?*“, se ukázal jako vůbec nejsilnější ze všech sledovaných charakteristik partnera, zvyšující pravděpodobnost viktimizace více než šestkrát. Ženy, jejichž partner se opije 1-2x týdně, popřípadě i častěji, zažily násilí z jeho strany v 65 – 73% případů, zatímco respondentky, jejichž partner téměř nepil či nepije a buď zcela výjimečně, nebo nikdy se neopije, zažily násilí pouze v 10% případů. Zhruba třikrát vyšší byl také výskyt agresivních forem chování u partnerů, kteří podle respondentek berou drogy. Tento výzkum tedy prokázal, že: „*Incidence násilí téměř rovnoměrně stoupá spolu s frekvencí partnerovy konzumace alkoholu.*“¹⁶⁷ (viz tabulka č. 13 na str. 88).

¹⁶⁵ Bureau of Justice Statistics, Alcohol and Crime: Data from 2002 to 2008, [online] [cit. 2011-03-27], dostupné z WWW: http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/acf/6_relationship_victim_offender.cfm

¹⁶⁶ National Incident-Based Reporting System, 2007, administered by the FBI as part of the UCR Program. Bureau of Justice Statistics, *Alcohol and Crime: Data from 2002 to 2008*, [online] [cit. 2011-03-27], dostupné z WWW:

http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/acf/6_relationship_victim_offender.cfm

¹⁶⁷ *Mezinárodní výzkum násilí na ženách- Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 101.

Tabulka č. 13: Podíly žen, které zažily násilí v posledních 5 letech vztahu dle frekvence partnerova užívání alkoholu a užívání či neužívání drog

		Násilí od partnera (%)	Počet respondentek
Partner alkohol	-		
	(téměř) nepil	11	129
	nikdy/výjimečně	10	448
	několikrát do roka	23	601
	několikrát do měsíce	46	239
	1-2 x týdně	65	110
	(téměř) každý den	73	30
Partner - drogy	ano	58	55
	ne	22	1461

Zdroj: Mezinárodní výzkum na ženách – Česká republika 2003

Alkohol se tedy opravdu může stát jedním z původců vedoucích k násilí páchaného na ženách a někteří agresori se dopouštějí násilí, pouze pokud jsou pod vlivem. Přesto, je nutné oddělit tento typ pachatelů od ostatních pachatelů domácího násilí a nepřipisovat alkoholu jedinou příčinu násilného chování. Zároveň je však nezbytné zkoumat oba jevy současně, nikoliv je striktně oddělovat, neboť vzájemné zkoumání těchto dvou sociálních jevů, může přispět k vyvinutí efektivnějších způsobů, jak oba problémy zmírnit a třeba i vymýtit. Protože je skutečně možné, že pokud by někteří muži byli léčeni v souvislosti s požíváním alkoholu, přestali by bít své ženy. Nicméně, vždy je nutno nahlížet na alkohol jako jen na jeden ze spouštěcích mechanismů násilného chování mužů vůči svým ženám, a zároveň ponechávat odpovědnost za násilí na pachateli.

6.3 Domácí násilí jako genderové násilí

V následující podkapitole se budu zabývat genderovou problematikou ve spojení s domácím násilím. Nejedná se o mýtus, nýbrž o vysvětlení daného problému.

Kromě teorie sociálního učení, se násilí páchané muži na ženách snaží vysvětlit i jiné teorie a přístupy, z nichž velmi podstatná se zdá být i teorie o genderové povaze problému. I přes rozličné kulturní odlišnosti a různé podoby domácího násilí,

skutečnost, že nejčastějšími oběťmi domácího násilí jsou ženy a pachatelé muži, podporuje tuhle teorii velmi zásadním způsobem.

Domácí násilí bývá často, zejména v zahraniční literatuře, označováno jako 'gender violence' neboli genderové násilí, což může být definováno jako: „*Násilí zahrnující muže a ženy, ve kterém ženy jsou většinou oběti, a které pochází z nerovných mocenských vztahů mezi muži a ženami.*“¹⁶⁸ Jak je vidět tato teorie vychází zejména z podřadného statusu žen ve společnosti, jenž je reflektován nejrozličnějšími přesvědčeními, stereotypy, normami, zákony, očekáváními a podobně, které páchané násilí v podstatě legitimizují. Feministické přístupy považují za hlavní příčinu týrání žen „*snahu mužů o získání a udržení si možnosti kontroly a dominantního postavení, ve spojení s potřebou demonstrace síly.*“¹⁶⁹

Linková uvádí, že západní společnosti, včetně té české, jsou budovány na binárním genderovém systému, jenž připisuje a očekává jiné formy chování od mužů a žen. Zároveň jsou to právě tyto aspekty, kterým je připisována hodnota a stávají se určitým stratifikačním nástrojem, neboť samotné fyziologické odlišnosti mezi muži a ženami, sami o sobě v sobě nenesou žádný význam. „*Vzhledem k tomu, že arbitrárním fyziologickým projevům je připsána sociální a kulturní hodnota, která se projevuje v politickém a ekonomickém systému dělby práce, se tyto biologické projevy stanou implicitním, skrytým a neochvějným základem strukturace společnosti.*“¹⁷⁰

Gender potom funguje na dvou rovinách – ideologické a osobní identity. Rovina ideologická představuje jakýsi kulturní ideál, představující vhodné role, hodnoty a očekávání, týkající se obou pohlaví. U mužů je genderová identita založena na „*neustálém procesu dokazování mužnosti a mužskosti*“¹⁷¹. Muži jsou většinou

¹⁶⁸ UNIFEM In LYNNE, H., RADFORD, J. *Tackling Domestic Violence, Theories, Policies and Practice*, Berkshire, Open University Press, 2008, s. 17.

¹⁶⁹ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M., *Partnerské násilí*, Praha, LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 112.

¹⁷⁰ LINKOVÁ, M. *Domácí násilí: genderová perspektiva*. In PIKÁLKOVÁ, S., *Mezinárodní výzkum násilí na ženách - Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004., s. 26.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 28.

vedeni k tomu být silní a nenechat se rozhodit či neprojevat svoje emoce, což je spojeno i s lingvistickými obraty jako: „dokaž, že si chlap“ „chlapi nebrečí“, „nebuď baba“ apod. V souvislosti s násilím, se tento přístup projevuje i v raném věku, kdy v sobě často může zahrnovat i schopnosti jako „umět se prát“, „nenechat se přeprat“ či „ukázat, kdo je silnější“. Současně toto dokazování mužnosti probíhá v prostředí, které chlapce učí, že muž má výsadní postavení, ženy mají být zticha, když on hovoří atd. Na druhé straně ovšem, můžeme pozorovat zásadní proměny genderového systému, způsobené emancipací a liberalizací ženské populace, kdy tradiční očekávání a role muže ještě zcela nevymizely, a na obecné úrovni jsou přijímány, nicméně pro spoustu žen jsou naprosto nepřijatelné. To klade na některé muže zvýšené nároky a je zdrojem silného stresu. Z tohoto hlediska, je poté možno na domácí násilí nahlížet jako „*na individuální volbu, směřující k upevnění vlastní maskulinní identity, která pramení ze strachu ze ztráty výsadní pozice, která prochází zásadní transformací*“.¹⁷²

Ženská tradiční genderová role zase předpokládá, že ženy jsou odpovědné za emocionální sféru a sféru rodiny, budou tiché, podřídí se mužům, nebudou odporovat a nebudou agresivní. Jelikož ženy více než muži přijímají odpovědnost za vztah a emocionální pohodu ve vztahu, není divu, že první projevy nesouladu ve vztahu chápou jako svůj nedostatek a snaží se jej řešit změnou vlastního chování, což pokračuje i v pozdější fázi vztahu. Linková v této souvislosti upozorňuje, že se nejedná o ženskou patologii či nedostatek sebevědomí, ale o „*úspěšnou internalizaci určitého modelu ženské genderové role a snaze ji dostat*“.¹⁷³ Proto, podle ní, ženy plní veškeré požadavky trýznitele, jednak aby minimalizovaly možnosti násilí, a zároveň, jelikož věří, že změnou jejich chování, se situace změní.

Genderový pohled na problematiku domácího násilí, tedy vidí zásadní příčinu a důvody vzniku domácího násilí ve společenských očekáváních a hodnotách, které předpokládají, že muž i žena se budou chovat určitým způsobem, jenž je jasně dán a v rámci společnosti budován. Ovšem dnešní společnost přehodnocuje tradiční hodnoty a role připisované jednotlivým pohlavím, a celkově prochází určitou

¹⁷² Tamtéž, s. 30.

¹⁷³ Tamtéž, s. 31.

transformací, což může vyvolávat napětí. Řešení partnerského násilí by se tedy mělo zaměřit na zkoumání pachatelů (nikoliv žen) a důvodů proč k násilným situacím dochází, a proč pachatelé volí násilí jako formu dosažení vytyčených cílů. Abychom mohli daný problém řešit, je nezbytné: *„zásadní uvědomění nerovnosti vztahů mezi muži a ženami, které tento typ chování strukturuje a podmiňuje, uvědomění nastavení genderových rolí ve společnosti, které se podepisují na tom, že muži vůbec tento typ chování volí jako mocenskou strategii a na tom, jak se ženy s tímto problémem potýkají, jak na něj reagují a jak na tento problém reaguje společnost.“*¹⁷⁴

6.4 Další rizikové faktory u násilného partnera

Teorie popsané v předcházejících podkapitolách patří mezi nejčastější a nejběžnější z těch, která odůvodňují výskyt a násilné chování pachatele domácího násilí. Samozřejmě však existuje i nepřeberné množství dalších, neméně významných, spojených s příčinami partnerského násilí. Mým cílem ovšem nebylo zabývat se podrobně jednotlivými teoriemi.

Jak již bylo zmíněno, domácí násilí je velmi komplikovaný společenský problém, zahrnující v sobě velké množství navzájem propojených jevů a postojů. Soustředíme-li se ovšem na osobu pachatele domácího násilí, bývá, alespoň na začátku vztahu, velmi těžké odhalit, že se jedná o osobu, ze které se později může stát pachatel domácího násilí. Nicméně, je možné vyzorovat několik rizikových znaků, jež signalizují možný rozvoj domácího násilí v budoucím vztahu. Mezi tyto signály patří:¹⁷⁵

- **Nadměrná naléhavost**

Tato naléhavost se může vztahovat k neustálému „uhánění“ ženy, krátce po seznámení, kdy muž naléhá, aby s ním žena začala chodit, i když jej žena odmítá. Je velmi vytrvalý a neodbytný, což může vést k tomu, že to žena

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 33.

¹⁷⁵ Cit. dle BEDNÁŘOVÁ, Z., *Domácí násilí: Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*, Praha, Acorus, 2009, s. 22-23.

„vzdá“ a začne s ním chodit, třeba jen proto, že zrovna nikoho jiného nemá a rozhodne se mu „dát šanci“.

Jiný typ naléhání se může projevit v již započatém vztahu, kdy muž poměrně brzy chce, aby si její žena vzala, měli děti atd.

- **Velká dominance ve vztahu**

Partner rozhoduje prakticky o všem a všech věcech, které se týkají obou, ale i o soukromých záležitostech ženy. Pod záminkou „že to myslí dobře“ a „že jí má rád“ rozhoduje o tom, kam půjdou, co si koupí, koho pozvou na návštěvu, ale i o tom, jaké má mít žena koníčky, s kým se má stýkat, co si má oblékat, co se pro ni hodí a co ne atd.

- **Vnímání žen jako méněhodnotných bytostí nebo pohrdavý vztah k ženám**

Partner nebere ženiny názory vážně, neuznává ženy jako rovnocenné partnerky, vyvyšuje se nad ně, mluví o nich pohrdavě a často i hanlivě.

- **Narcistické zaměření osobnosti**

Partner si o sobě myslí, že je jedinečný a výjimečný, uznává jen málokoho jako sobě rovného. Jeho častým vyjádřením je, že „všichni jsou blbí“. Neumí se vcítit do druhých lidí a vše vnímá pouze přes sebe.

- **Extrémní polohy vztahu k vlastní matce**

Partner svou matku buď bezmezně a nekriticky miluje a je na ní závislý, anebo se k matce chová jako k podřadné bytosti.

- **Nadměrná kontrola**

Partner ženu neustále kontroluje, chce o ní vědět vše, jak o její minulosti, tak i současnosti. Pokud s ní zrovna není, často a opakovaně jí volá, pod záminkou toho, že mu chybí, kdy přijde, že se jí nemůže dočkat, anebo i čehokoliv jiného, jako např. že nemůže něco najít. Pravým důvodem ovšem je, že chce vědět, co dělá, s kým se stýká a mít ji „pod kontrolou“.

- **Snaha o pozvolnou izolaci od sociálních kontaktů**

Partnerovi se nelíbí, že má žena vlastní zájmy či koníčky, jejichž on není součástí (např. jazykové kurzy, cvičení, malování apod.) Velmi často také kritizuje její rodinu či lidi, se kterými se stýká, a jsou jí blízcí, přičemž argumentuje tím, že jsou špatní a neměla by se s nimi vídat.

Kromě těchto signálů, které se dříve či později objevily samostatně, nebo i dohromady téměř ve všech vztazích, v nichž ženy zažily domácí násilí, jsou zmiňovány i další faktory, které mohou podmínit vznik partnerského násilí. Kromě alkoholu, drog a manipulativního chování to jsou:¹⁷⁶

- nerovnost pohlaví,
- mladší věk (18-30 let),
- chudoba,
- odluka,
- kriminální kariéra,
- etnické otázky,
- nezaměstnanost,
- nesezdané soužití,
- základní vzdělání,
- vyrůstání v násilné rodině,
- předchozí násilí v minulém či současném vztahu.

Přestože škála pachatelů a spouštěcích mechanismů, které mohou vyvolat domácí násilí, je nesmírně pestrá. Snažila jsem se v této kapitole poskytnout určitý přehled o možných rizicích a souvislostech spojených s výskytem domácího násilí, tak jak byly vyzorovány jednak ženami, které měly nebo mají zkušenosti s domácím násilím, tak i odborníky, které s takovými ženami pracují

¹⁷⁶ Cit. dle: GJURIČOVÁ, Š., KOCOURKOVÁ, J., KOUTEK, J., *Podoby násilí v rodině*, Praha, Vyšehrad, 2000, s. 81.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se snažila poukázat na nesprávné chápání problematiky domácího násilí, které se odráží ve vytváření nejrůznějších mýtů spojených s touto oblastí. Mým cílem bylo oddělit mýty od reality a poukázat tak na skutečné jevy a fakta, která se v této oblasti vyskytují a jež bývají velmi často zlehčována, ignorována či přetvářena.

Všechny čtyři skupiny mýtů, kterými jsem se ve své práci zabývala, vykazují podobné tendence. Ať již jsou mýty zaměřeny na problém samotný, na rodiny či na jednotlivé „aktéry“ domácího násilí, je zde patrná snaha o určité vyčlenění problému mimo oblast „běžných či slušných lidí“ či úsilí o vysvětlení celého problému připsáním nějaké zásadní příčiny, která problém způsobuje. Nicméně, jak vyplývá, nejen z mé práce, ale především ze zkušeností odborníků zabývajících se tímto fenoménem už několik let, domácí násilí není způsobeno jednou instrumentální či psychickou příčinou, ale jedná se o velmi komplexní jev, zahrnující v sobě nejrůznější oblasti a vlivy lidského života, přičemž tato komplexnost je zvláště patrná z genderové perspektivy, které jsem se podrobněji věnovala v jedné z předchozích podkapitol.

Příčin vedoucím ke vzniku mýtů o domácím násilí existuje celá řada, přičemž jednou z nejsignifikantnějších se jeví snaha o „zametení“ problému pod hesly: „To, je soukromá záležitost“ anebo „Vždyť se vlastně nic neděje“. Snažila jsem se poukázat, že jakékoliv násilí, i když se odehrává „za zavřenými dveřmi“, je trestným činem a zároveň, že zástěrka s označením „soukromé“ již dávno neexistuje a není možné se na ní odvolávat. Neboť člověk nežije dva oddělené životy – soukromý a veřejný, ale jedná se o jeden a tentýž život jednoho jedince pohybujícího se v obou, nikoliv striktně vymezených, sférách, jež jsou od sebe neoddělitelné.

V souvislosti s prevalencí a rozšířením domácího násilí jsem se snažila dostatečně prezentovat, že se nejedná o marginální jev, týkající se pouze určitých jedinců. I když Česká republika je svým způsobem „handicapována“ z hlediska časového horizontu, ve kterém se domácím násilím zabývá, oproti ostatním západním zemím,

kde je tento jev zkoumán o poznání déle, i u nás výzkumy potvrzují to, co bylo zjištěno již dříve a v jiných zemích. Tedy, že domácí násilí je velmi rozšířeným společenským jevem, týkajícím se téměř každé třetí ženy na světě, alespoň jednou v průběhu jejího života. Zároveň díky domácímu násilí nedochází jen k lehkým či nepatrným zraněním, ale spíše k závažnějším, a ve spoustě případů i ke smrti, kdy nejrizikovějším obdobím je pro ženy doba, kdy odejdou z násilného vztahu. Při pročitání nejrůznějších výzkumů a statistik jsem byla sama překvapena vysokými čísly, která jsou v souvislosti s domácím násilím vykazována. Vezmeme-li v úvahu, že se jedná pouze o prokázané či nějakým způsobem zjištěné činy, jejichž počet by byl s velkou pravděpodobností daleko vyšší, kdyby bylo možno zaznamenat i latentní činy, je zřejmé, že stojíme tváří v tvář obrovskému a velmi alarmujícímu společenskému jevu.

S ohledem na rodiny, v nichž k páčání domácího násilí dochází, jsem poukázala na jejich rozmanitost a vyvrátila předsudek, že se tak děje pouze v rodinách nevzdělaných a chudých. Je samozřejmé, že u rodin, jež procházející určitou svízelnou situací, ať již finanční či sociální, existuje větší pravděpodobnost vzniku domácího násilí, nicméně tato skutečnost nemůže být paušalizována a vykládána jako užitný vzor rodiny, v níž se odehrává domácí násilí.

V souvislosti s obviňováním žen jakožto příčin vzniku partnerova násilného chování, jsem chtěla poukázat, že nikoliv ženy, ale právě muži jsou odpovědni za své násilné chování. Neboť to je vždy a pouze jejich vlastní volbou, a ženy, ať již udělají cokoli, nemají ve své „moci“ tuto skutečnost změnit, přestože se je muži snaží přesvědčit o opaku.

V závislosti na manipulativních a psychicky zničujících technikách, jež pachatelé domácího násilí používají a jež mají velmi dobře promyšleny, jsou ženy často naprosto paralyzovány a ztrácejí schopnost se jakkoliv bránit, či svou situaci řešit. Není tedy pravdou, že by ženy chtěly být týrány, nebo si násilí „užívaly“. Často pouze nevidí jiné východisko ze své situace, což je spojeno s dalšími ekonomickými, sociálními a jinými problémy, se kterými se musejí potýkat. Přestože jsem se ve své práci nevěnovala sebevraždám, spáchaným v souvislosti

s domácím násilím, odhaduje se, že jedna ze čtyř žen, které jsou v násilném vztahu, se pokusí o sebevraždu, jakožto východisko ze své nesnesitelné situace.

Co se týče pachatelů domácího násilí, u nich, stejně jako u obětí (žen), platí, že neexistuje jednotný profil takového násilníka. Přestože existují faktory, které se mohou podílet a přispívat ke vzniku domácího násilí, jsou jimi například alkohol, „vzor“ v orientační rodině pachatele, anebo velmi tradiční názory na rodinu a postavení ženy v ní, ani tyto skutečnosti nemohou sloužit jako jediné vodítko při určování důvodů pro páchání násilného chování, tím spíše ne jako omluva takového jednání.

Z hlediska adekvátní pomoci ženám postiženým domácím násilím, se ukázalo, že ženy často nedůvěřují pomáhajícím orgánům, a že tyto orgány v mnoha případech nevěnují domácímu násilí takovou pozornost, jakou by si zasloužila. Což souvisí s celkovým povědomím nejen laické, ale i odborné veřejnosti, o problematice a přístupu k ženám zasaženým tímto fenoménem. Proto je nutné i nadále pracovat na možnostech zlepšení, rozšíření informací a odbourání mýtů spojených s domácím násilím ve všech složkách pomáhajících profesí, ale i široké společnosti. Na což upozorňuje i Občanské sdružení ROSA, které již přes sedmnáct let pomáhá obětem domácího násilí, pořádá školení, semináře, projekty a v neposlední řadě samo též pracuje na interdisciplinární propojenosti jednotlivých pomáhajících institucí. Neboť právě informovanost a spolupráce všech klíčových institucí, počínaje policií, zdravotníky, přes orgány sociálně právní ochrany dětí, poradny pro oběti a státními zastupitelstvími a soudy konče, je zásadní pro účinnou pomoc oběti, ale i postupné vytvoření celospolečenského konsenzu proti násilí.

Je zřejmé, že domácí násilí nelze jednoduše zakázat a nejspíš ani jednou provždy vykořenit. Nicméně, je nutné o něm veřejně hovořit, aby byly odstraněny pověry, kterými je opředeno a bylo tak jasně označeno za nepřijatelné a nepřípustné. Na zvýšení informovanosti a tím i prevenci domácího násilí by se měla podílet i média, která mohou být velmi silnou zbraní v boji proti tomuto rozšířenému fenoménu.

I má práce se snaží přispět k této dlouhé a již započaté cestě. Věřím, že poznatky, které jsem v ní nashromáždila a uvedla, budou přínosné nejen pro mě, ale i pro budoucí čtenáře. A stane-li se má práce prostředníkem k lepšímu pochopení či

zvýšení zájmu o problematiku domácího násilí, splní se tak můj cíl, osvětlit a uvést na pravou míru některé chybné představy o domácím násilí.

POUŽITÁ LITERATURA

AMERICAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION. *Violence and the Family: Report of the American Psychological Association Presidential Task Force on Violence and the Family*. First Edition. Washington, DC: American Psychological Association, 1996.

BEDNÁŘOVÁ, Z.; MACKOVÁ, K. et al. *Domácí násilí: Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. 1.vyd. Praha: Acorus, 2009. ISBN 978-80-254-5422-0.

BENEDICT, H. *To není vaše vina! Jak se vyrovnat se sexuální napadením: Rádce pro ženy, muže, dospívající, jejich přátele a rodiny*. 1. vyd. Praha: One Woman Press, 2003. ISBN 80-86356-17-5.

BENTOVIM, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, 1998. ISBN: 80-7169-629-3.

BORŮVKA, N. *Domácí násilí - staré problémy, nová řešení?* 1. vyd. Praha: Friedrich-Ebert-Stiftung e. V, 2002.

BRINEGAR, J. *Breaking Free From Domestic Violence*. First Edition. Mineapolis: CompCare Publisher, 1992. ISBN 0-89638-263-X.

BUSKOTTE, A. *Z pekla ven: Žena a domácí násilí*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-1786-6.

CONWAY, L. H. *Domácí násilí*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2007. ISBN 978-80-00-01550-7.

ČÍRTKOVÁ, L. *Domácí násilí - přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. 1. vyd. Bílý kruh bezpečí, o. s, 2002. ISBN 80-86284-19-0.

ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.

Domácí násilí: záležitost nikoli soukromá. Fakta, názory, právo: sborník příspěvků českých a zahraničních odborníků. 1. vyd. Praha: Koordinační kruh prevence násilí na ženách, 1997.

- GELLES, R. J. *Family Violence In The Handbook of Crime and Punishment*, First Edition, edited by M. Tonry. New York: Oxford University Press, 1998. ISBN 0-19-511066-8.
- GJURIČOVÁ, Š.; KOCOURKOVÁ, J.; KOUTEK, J. *Podoby násilí v rodině*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3.
- HAVELKOVÁ, H. Dimenze „gender“ ve vztahu veřejné a soukromé sféry. *Sociologický časopis*. 1995, roč. 31, č. 1, s. 25-38.
- HAVLÍK, R.; KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-327-7.
- HIRIGOYEN, M. F. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*. 1. vyd. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0994-9.
- HRONOVÁ, M. *To si dovolit nesmíš*. Praha: ROSA, 2006.
- JACOBSON, N; GOTTMAN, J. *When Men Batter Women: New Insights into Ending Abusive Relationships*. First Edition. New York: SIMON & SCHUSTER, 1998. ISBN 0-684-81447-1.
- JONES, A. *Nabudúce bude mrtvá. Týranie a ak ho zastaviť*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt/Pro Familia, 2003. ISBN 80-967964-4-6.
- LYNNE, H.; RADFORD, J. *Tackling Domestic Violence: Theories, Policies and Practice*. First Edition. Berkshire: Open University Press, 2008. ISBN 13 978 0335 21248 4.
- MARREWA, A. *Nenechte si ubližovat*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-510-5.
- MARTINKOVÁ, M.; MACHÁČKOVÁ, R. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí: Dva příspěvky k problematice domácího násilí v České republice (empirické poznatky a rozbor vybrané právní problematiky)*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. ISBN 80-86008-98-3.
- MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B.; POKORNÁ, D.; TOUFAROVÁ, M. *Partnerské násilí*, 1. vyd. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2008. ISBN 978-80-86131-76-4.

Modelové strategie a praktická opatření vedoucí k eliminaci násilí vůči ženám v oblasti prevence kriminality a soudní spravedlnosti, příloha k Rezoluci Valného shromáždění OSN, č. 52/86, 1997.

MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: Mýty a skutečnosti*. 1. vyd. Brno: BLOK, 1990. ISBN 80-7029-018-8.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*, 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-05-9.

Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí. 1. vyd. Praha: ROSA, 2006.

PENCE, E. *V našem vlastním zájmu: proces osobní a sociální změny*. 1. vyd. Praha: ROSA, 2005.

Piata žena. *Aspekty násilia páchaného na ženách*. 1. vyd. Bratislava: Zaujmové združenie žien Aspekt, 2001. ISBN 80-85549-28-X.

PIKÁLKOVÁ, S. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách- Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. 1. vyd. Praha. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. ISBN 80-7330-054-0.

PONĚŠICKÝ, J. *Agrese, násilí a psychologie moci*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2004. ISBN 80-7254-593-0.

Přežila jsem...Výpovědi týraných žen. Praha: ROSA, 2002.

ŘEHOŘ, A. *Domácí násilí jako společenský problém: seminární práce studentů IMS*. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004. ISBN 80-902936-3-8.

VANÍČKOVÁ, E.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z.; PROVAZNÍKOVÁ, H., *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. 1. vyd. Praha: UK, 1995. ISBN 80-7184-008-4.

VARGOVÁ, B. *Násilí vůči ženám v partnerských vztazích: Jeho důsledky pro trvání vztahu a na prožívání u dětí*. In: Katedra psychologie. Praha: Karlova univerzita v Praze, 2005.

VAVROŇOVÁ, M. *Přežila jsem*. 1.vyd. Praha: ROSA, 2002.

VAVROŇOVÁ, M.; PROKOPOVÁ, Z. *Dneska Tě ještě nezabiju! Zpráva o stavu domácího násilí*. 1. vyd. Praha: Nadace ROSA, 1997.

VOŇKOVÁ, J.; SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vyd. Praha: proFem, 2008. ISBN 978-80-903626-7-3.

VYMĚTALOVÁ, S. Domácí násilí: přirozený jev? K postojům české společnosti a problematice domácího násilí. *Sociologický časopis*. 2001, roč. 37, č. 1, s. 103-121.

WALKER, L. E. A. *The Battered Woman Syndrome*. Third Edition New York: Springer Publishing Company, 2009. ISBN: 978-0-8261-4315-0.

WALKER, L. E. A. *The Battered Woman Syndrome*. First Edition. New York: Springer Publishing Company, 1984.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- Bílý kruh bezpečí, www.bkb.cz
- Bureau of Justice Statistics, *Alcohol and Crime: Data from 2002 to 2008*, [online] [cit. 2011-03-27], dostupné z WWW: http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/acf/6_relationship_victim_offender.cfm
- Bureau of Justice Statistics, *Homicide Trends in the U.S.*, [online] [cit. 2011-03-23], dostupné z WWW: <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/homicide/intimates.cfm#intimates>
- CARVER, J. M, *Love and Stockholm Syndrome: The mystery of Loving an Abuser*, Mental Health Matters: 2011, [online] [cit. 2011-03-23], dostupné z WWW: http://www.mental-health-matters.com/index.php?option=com_content&view=article&id=167
- Council of Europe, Ad Hoc Committee on preventing and combating violence against women and domestic violence (CAHVIO), Non-binding

instruments: [*Recommendation No. R \(85\) 4 of the Committee of Ministers to member states on violence in the family*](#) [online], [cit. 2011-03-01], dostupné z WWW:

http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/Background%20documents_en.asp

- *Domáci násilí, Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2008*, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW:
http://www.rosaos.cz/fileadmin/rosa/statistika_ROSA_za_2008_verze_1006_2009.pdf
- DONA linka, www.donalinka.cz
- Erin H. House, [*When Women Use Force: An Advocacy Guide to Understanding This Issue and Conducting an Assessment with Individuals Who Have Used Force to Determine Their Eligibility for Services from a Domestic Violence Agency*](#), s. 3, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW:
http://www.stopvaw.org/Women_s_Use_of_Violence_in_Intimate_Relationships.html
- Expertní skupina Aliance proti domácímu násilí, *Domáci násilí- základní informace*, [online], [cit. 2011-02-22], dostupné z WWW:
<http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/domaci-nasili/r69>
- Family Violence Prevention Fund, Action Center, *Get the Facts: The Facts on Domestic, Dating and Sexual Violence, Prevalence of Domestic Violence in the United States*, [online] [cit. 2011-03-22], dostupné z WWW:
http://endabuse.org/content/action_center/detail/754
- Informační centrum OSN v Praze, Lidská práva, *Všeobecná deklarace lidských práv* [online], [cit. 2011-03-01], dostupné z WWW:
<http://www.osn.cz/lidska-prava/>

- Konzultační středisko pro ženské projekty proFem o.p.s., www.profem.cz
- National Incident-Based Reporting System, 2007, administered by the FBI as part of the UCR Program. Bureau of Justice Statistics, *Alcohol and Crime: Data from 2002 to 2008*, [online] [cit. 2011-03-27], dostupné z WWW:
http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/acf/6_relationship_victim_offender.cfm
- Občanské sdružení Acorus, www.acorus.cz
- Občanské sdružení ROSA, <http://www.rosa-os.cz/>
- Policejní prezidium ČR, *Statistický výkaz č. 1 – Kriminalita za období 1. 1. 2011 – 28. 2. 2011*, [online] [cit. 2011-03-26], dostupné z WWW:
<http://www.policie.cz/clanek/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky-statisticke-prehledy-kriminality.aspx>
- Protective Order Project, Indiana Law, *The Cycle of Violence*, [online] [cit. 2011-03-23], dostupné z WWW:
http://www.law.indiana.edu/pop/domestic_violence/cycle.shtml
- *Reprezentativní výzkum 2001 – STEM*, Bílý kruh bezpečí, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW:
<http://domacinasili.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/r94>
- *Reprezentativní výzkum 2006 – STEM*, Bílý kruh bezpečí, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW:
<http://domacinasili.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/r93>
- ROSA, *Domácí násilí – Co je domácí násilí* [online], [cit. 2011-02-21], dostupné z WWW: <http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/co-je-domaci-nasili/>

- ROSA, Tisková zpráva: *Tiché svědkyně: příběhy žen zavražděných jejich partnery*, [online] [cit. 2011-03-23], dostupné z WWW: <http://www.rosa-os.cz/o-nas/informace-pro-tisk/>
- *Shrnutí základních výsledků (červenec 2006), Reprezentativní výzkum 2006 – STEM, Bílý kruh bezpečí*, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: <http://domacinasili.web.beneta.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/r93>
- Slovník cizích slov, *mýtus*, [cit. 2011-02-28], dostupné z WWW: <http://www.slovník-cizich-slov.net/?slovo=m%FDtus>
- Statistika ROSA za rok 2009, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: <http://www.rosa-os.cz/o-nas/statistiky>
- STOP násilí, www.stopnasili.cz
- The Advocates for Human Rights, *Stop Violence Against Women, Domestic Violence – Explore the issue: Prevalence of Domestic Violence*, [online] [cit. 2011-03-15], dostupné z WWW: http://www.stopvaw.org/Prevalence_of_Domestic_Violence.html
- United Nations, Global Issues – Women, [Declaration on the Elimination of Violence against Women](http://www.un.org/en/globalissues/women/), [online], [cit. 2011-03-01], dostupné z WWW: <http://www.un.org/en/globalissues/women/>
- Walker In Protective Order Project, Indiana Law, *The Cycle of Violence*, [online] [cit. 2011-03-23], dostupné z WWW: http://www.law.indiana.edu/pop/domestic_violence/cycle.shtml
- Women's Aid, *Statistics: How common is domestic violence?*, [online] [cit. 2011-03-22], dostupné z WWW: <http://www.womensaid.org.uk/domestic-violence-articles.asp?section=00010001002200410001&itemid=1280&itemTitle=Statistics%3A+how+common+is+domestic+violence>